

ESTETIK OCH FUNKTION?

En studie av tillkomstprocessen kring två svenska
folkbiblioteksbyggnader.

Cecilia Bengtsson
Emelie Ullstad

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i
Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.
Handledare: Kerstin Barup. Biträdande handledare: Sten Vedi.

BIVILs skriftserie 2002:4
ISSN 1401-2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2002.

Abstract

The purpose of this essay is to study the coming into being of two newly built public libraries in Sweden, Malmö public library and Linköping public library. In both cases, the architect was appointed through a competition. We have examined the degree of importance that one has put on the buildings' functionality and aesthetics, respectively. Furthermore we have studied how the cooperation between library staff and the architects has worked, and finally we have studied to which degree the parties involved think that the interests of the users has been taken into concern.

The first main chapter of the report is an overview of the literature found on the subject where we present theories on library architecture used in Sweden as well as abroad. This is followed by a short description of the two libraries and two empirical chapters, where the competition material and our interviews are presented.

In the discussion we present how we consider that one could facilitate the coming into being of new public libraries. We state that invitational competitions not always is an ideal approach. One may instead use so called parallel assignments. If one chooses invitational competitions it is essential to have only one programme which should not be too strictly formulated and should emphasise functional as well as aesthetic qualities. It should also be stated even in the programme that modifications of the winning suggestion are to be done by the architect and the librarians in collaboration. To avoid a situation where aesthetics is prioritised at the expense of functionality one should strive to achieve a representative balance of the professional categories involved when constructing a jury. An external, non-biased library expert with knowledge of architecture as well as library issues will facilitate both the writing of the programme and the work of the jury. Finally, one ought to conduct user inquiries in order to find out what desires the users have regarding the new library

Innehållsförteckning

<u>ABSTRACT</u>	2
<u>1. INLEDNING</u>	5
<u>2. METOD OCH MATERIAL</u>	6
<u>2.1 Syfte</u>	6
<u>2.2 Metod</u>	6
<u>2.3 Avgränsning</u>	6
<u>2.4 Litteraturstudier</u>	7
<u>2.5 Fallstudier</u>	8
<u>2.6 Urval bibliotek</u>	8
<u>2.7 Dokumentation</u>	8
<u>2.8 Urval intervjupersoner</u>	9
<u>2.9 Intervjuplan</u>	9
<u>2.10 Praktiskt genomförande av intervjuerna</u>	10
<u>3. LITTERATURGENOMGÅNG</u>	11
<u>3.1 Estetik och funktion</u>	11
<u>3.2 Symbolspråk i arkitekturen</u>	12
<u>3.3 Bibliotekens förändrade verksamhetsområden</u>	13
<u>3.4 Faulkner-Brown</u>	14
<u>3.5 Biblioteksbyggande idag och i framtiden</u>	16
<u>3.6 Konklusion</u>	18
<u>4. MALMÖ STADSBIBLIOTEK</u>	20
<u>4.1 Bakgrund och arbetsprocess</u>	20
<u>4.2 Det färdiga biblioteket</u>	21
<u>5. LINKÖPINGS STIFTS- OCH LANDSBIBLIOTEK</u>	23
<u>5.1 Bakgrund och arbetsprocess</u>	23
<u>5.2 Det färdiga biblioteket</u>	24
<u>6. TÄVLINGSMATERIALET</u>	25
<u>6.1 MALMÖ STADSBIBLIOTEK</u>	25
<u>6.1.1 Program för inbjuden arkitektävling till Malmö stadsbibliotek</u>	25
<u>6.1.2 Juryns utlåtande</u>	28
<u>6.1.3 Juryns rekommendation och särskilda yttranden</u>	36
<u>6.2 LINKÖPINGS STIFTS- OCH LANDSBIBLIOTEK</u>	37
<u>6.2.1 Program för inbjuden arkitektävling till Linköpings stifts- och landsbibliotek</u>	37
<u>6.2.2 Juryns utlåtande</u>	39
<u>6.2.3 Juryns rekommendation</u>	44
<u>7. INTERVJUSAMMANSTÄLLNING</u>	45
<u>7.1 MALMÖ STADSBIBLIOTEK</u>	45
<u>7.1.1 Arbetsprocessen</u>	45
<u>7.1.2 Tävlingsprogrammet</u>	45
<u>7.1.3 Tävlingen och juryns arbete</u>	46

<u>7.1.4 Estetik och funktion</u>	47
<u>7.1.5 Det vinnande förslaget</u>	48
<u>7.1.6 Omarbetningsprocessen</u>	49
<u>7.1.7 Biblioteket idag</u>	50
<u>7.1.8 Användarnas intressen</u>	51
7.2 LINKÖPINGS STIFTS- OCH LANDSBIBLIOTEK	52
<u>7.2.1 Arbetsprocessen</u>	52
<u>7.2.2 Tävlingsprogrammet</u>	53
<u>7.2.3 Tävlingen och juryns arbete</u>	54
<u>7.2.4 Estetik och funktion</u>	54
<u>7.2.5 Det vinnande förslaget</u>	55
<u>7.2.6 Flexibilitet</u>	56
<u>7.2.7 Omarbetningsprocessen</u>	56
<u>7.2.8 Biblioteket idag</u>	57
<u>7.2.9 Användarnas intressen</u>	58
8. DISKUSSION	60
<u>8.1 Tävlingsprogrammen</u>	60
<u>8.2 Estetik och funktion</u>	63
<u>8.3 Juryarbetet</u>	65
<u>8.4 Samarbetet mellan arkitekterna och bibliotekarierna</u>	70
<u>8.5 Faulkner-Browns tio bud</u>	72
<u>8.6 Behovet av ett elfte bud</u>	77
<u>8.7 Användarnas intressen</u>	78
<u>8.8 Slutsatser</u>	80
9. KÄLLFÖRTECKNING	83
<u>9.1 Litteratur</u>	83
<u>9.2 Elektroniska källor</u>	85
<u>9.3 Tävlingsmaterial och dokumentation</u>	85
<u>9.4 Intervjuer</u>	85
10. BILDFÖRTECKNING	87
BILAGA 1	88
<u>INTERVJUPLAN, FRÅGOR TILL BESTÄLLARNA</u>	88
BILAGA 2	89
<u>INTERVJUPLAN, FRÅGOR TILL JURYMEDLEMMARNA</u>	89
BILAGA 3	90
<u>INTERVJUPLAN, FRÅGOR TILL ARKITEKTERNA</u>	90
BILAGA 4	91
<u>INTERVJUPLAN, FRÅGOR TILL BIBLIOTEKARIERNA</u>	91

1. Inledning

I samhället idag råder det en trend att bygga storslagna och vackra bibliotek, som inte sällan omtalas för sin iögonfallande arkitektur och monumentalitet. Ofta tjänar de som reklam för såväl staden som dess kulturliv. Det ligger alltså i de aktuella kommunernas intresse att se till att biblioteken blir användarvänliga och funktionella men samtidigt så vackra och spektakulära att de blir omskrivna på nationell och kanske även internationell nivå. För att uppnå detta anlitas ofta arkitekter som har vana sedan tidigare av dylika stora projekt och dessa utses i allmänhet genom en arkitekttävling.

En annan trend man lägger märke till idag är att man anpassar olika verksamheter mer och mer efter kundernas och användarnas behov. Användarvänlighet har blivit ett viktigt begrepp. Detta gäller även i högsta grad inom biblioteksvärlden, vilket fick oss att undra i vilken utsträckning man tar hänsyn till användarnas önskemål vid byggandet av nya bibliotek.

Användarna, bibliotekspersonalen, kommunen och arkitekterna är dock inte de enda inblandade parterna i en arkitekttävling för folkbibliotek. Även jurymedlemmarna, som väljer vilket av de inlämnade tävlingsförslagen som skall uppföras, har mycket att säga till om. Färdigställandet av ett bibliotek är alltså en process med många moment och många inblandade parter.

Därför tyckte vi att det skulle vara intressant att följa processen, se hur den går till och vem som har inflytande i den. Är det så att processen blir en dragkamp mellan funktion och estetik och var kommer användarnas intressen in i bilden?

2. Metod och material

2.1 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka arbetsprocessen vid tillkomsten av två nybyggda folkbibliotek, nämligen Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek. Vi vill veta vilken avvägning man har gjort mellan funktion och estetik och i vilken grad man har utformat biblioteken efter användarnas intressen, samt hur samarbetet mellan arkitekterna och bibliotekarierna har fungerat.

Våra huvudsakliga frågeställningar för att kunna svara på syftet med uppsatsen är:

- I hur stor utsträckning betonas funktionella aspekter i förhållande till estetiska i tävlingsprogrammen och i tävlingsförslagen?
- Hur har juryn i sitt val av vinnare i arkitekttävlingarna tagit hänsyn till förslagets funktionella och estetiska egenskaper?
- Hur upplever bibliotekarierna och arkitekterna att samarbetet dem emellan har fungerat?
- Hur och i vilken utsträckning anser de olika respondenterna att de har tagit hänsyn till användarnas intressen i arbetsprocessen? Skiljer sig deras åsikter åt?

2.2 Metod

Vad gäller metodval finns två huvudsakliga inriktningar; kvalitativ eller kvantitativ metod. Vid kvalitativa undersökningar undersöks respondentens uppfattning och upplevelse av det ämne som intervjun behandlar. Vid kvantitativa undersökningar däremot, är den enskilde respondentens åsikter inte intressanta för resultatet, utan ligger endast till grund för att kunna dra statistiskt säkra slutsatser om det som studeras. Ofta kombineras de båda metoderna.

Eftersom vi i vår uppsats endast studerat två bibliotek var det inte aktuellt med en kvantitativ metod, då vi inte skulle kunna dra några generella slutsatser utifrån endast två observationer. Dessutom ville vi ta reda på de olika respondenternas olika roller i och upplevelser av arbetsprocessen, vilket även det utesluter en kvantitativ metod.

Vi använder oss av flera olika oberoende källor, såväl litteratur som intervjuer och tävlingsmaterial, vilka överlappar varandra och ger en bra helhetsbild av tävlingsprocessen. Detta ger flera infallsvinklar, vilket stärker vår argumentation och tar bort eventuell osäkerhet vad det gäller tolkningen.

2.3 Avgränsning

Vid planeringen och uppförandet av så stora projekt som det handlar om här är naturligtvis många personer inblandade. Vi skulle gärna ha intervjuat fler om vi hade haft tid till detta, men eftersom det handlar om en magisteruppsats på 20 poäng fick vi begränsa antalet intervjupersoner. Vi har intervjuat fyra personer från tillkomstprocessen i Linköping och fem personer från tillkomstprocessen i Malmö. Eftersom vi studerar hur arbetsprocessen kring uppförandet av bibliotek går till har vi valt att inte intervju användare, då de oftast inte är en del av

processen. Däremot har vi frågat intervjupersonerna om de anser att de har tagit hänsyn till användarnas intressen.

Vi har även valt att undersöka hur tävlingsprogrammet utformats, de olika tävlingsförslag som kom in och juryns utlåtanden till dessa, samt tittat på de färdiga biblioteken för att se i vilken grad man har omarbetat de vinnande förslagen. Vi har alltså inte studerat vad som föregick arkitekttävlingen, såsom protokoll från möten eller debatter i dagspress och annan media.

Vi väljer i uppsatsen att studera avvägningar mellan estetik och funktion i utformningen av de två biblioteken. Vi är medvetna om att det finns mer inom arkitekturen som är lika viktigt, framför allt teknik och konstruktion, men vi har valt att utelämna detta för att fokusera på diskussionens viktigaste delar och för att avgränsa vår studies omfattning.

2.4 Litteraturstudier

Vi började med att läsa olika metodböcker, i synnerhet de som behandlar kvalitativ metod och intervjumethodik. Därefter gick vi över till ämneslitteraturen. Det finns mycket skrivet om biblioteksarkitektur, framförallt på engelska och franska, men även på svenska och vi har inte någon gång under litteraturstudierna haft problem att hitta material. Att år 2001 har utnämnts till arkitekturår har inneburit att även biblioteksarkitektur uppmärksammas, vilket ytterligare underlättat vårt materialsökande.

De böcker vi använt har vi hittat i litteraturlistor från tidigare skrivna uppsatser samt genom sökningar i olika kataloger, främst Libris och Lolita, senare Lovisa. Vi har medvetet endast studerat litteratur som utkommit de senaste fem åren, undantaget är Faulkner-Browns text *Planning and designing Library buildings – the tuition of architects* som vi menar fortfarande är viktig och aktuell och därför bör tas med.¹ Biblioteken och dess arkitektur har utvecklats så mycket i och med den nya teknologin att mycket av det som skrevs i ämnet på 1980-talet inte längre känns aktuellt. Att ta med äldre litteratur skulle endast vara motiverat om uppsatsen innehåller ett kapitel om bibliotekshistoria. Vår uppsats gör inte det eftersom vi menar att det är så många som skrivit om detta tidigare.

Förutom böcker består vårt tryckta material av artiklar ur framförallt tidskrifterna Biblioteksbladet, Arkitektur, Arkitekttidningen samt danska Bibliotekspressen. För att hitta relevanta artiklar har vi först och främst sökt i Artikelsök. Därutöver har vi sökt i Library and Information Science Abstracts, LISA, för att se vilka utländska artiklar som skrivits i ämnet och som skulle kunna vara intressanta. För att se huruvida Faulkner-Brown har citerats i andra artiklar tittade vi även i citationsindexet Social SciSearch.² Eftersom Malmö stadsbibliotek är ritat av ett danskt arkitektkontor tyckte vi att det var viktigt att titta i en dansk artikeldatabas, för att undersöka vad som skrivits i ämnet, så vi sökte i den nationella biblioteks-databasen bibliotek.dk.³ Vi har dessutom använt oss av artikeldatabasen Mediarkivet och läst diverse tidningsartiklar om framför allt arbetsprocessen med Malmö stadsbibliotek. Litteraturstudierna presenteras vidare längre fram i uppsatsen.

---

¹ Hendy Faulkner-Brown, "Planning and designing Library buildings – the tuition of architects", *Library Buildings: Preparations for Planning Proceedings of the Seminar held in Aberystwyth, August 10-14, 1987*, Michael Dewe (ed.), IFLA Publications 48, München, 1989.

² www.dialogclassic.com, databas nummer 207, 2001-10-01.

³ www.bibliotek.dk, 2001-10-01.

2.5 Fallstudier

Våra fallstudier av Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek bestod i att studera det tävlingsmaterial som ligger till grund för det slutliga resultatet samt att göra kompletterande intervjuer med representanter för arkitektkontoren, beställaren, biblioteken och juryn. Dessutom har vi själva besökt biblioteken och studerat dem med utgångspunkt i arkitekten Faulkner-Browns ”tio bud” om biblioteksarkitektur.⁴

2.6 Urval bibliotek

Då vi först började fundera på vår uppsats inriktade vi oss på ny- eller tillbyggda folkbibliotek. Efter en tid beslöt vi oss för att studera nybyggda folkbibliotek för att lättare kunna göra jämförelser och dra paralleller mellan de undersökta biblioteken. Av denna anledning var vi också måna om att bara studera folkbibliotek och inte blanda in högskolebibliotek. Vi valde Malmö stadsbibliotek, Linköpings stifts- och landsbibliotek och stadsbiblioteket i Hässleholms kulturhus. Samtliga bibliotek är invigda de senaste fem åren. Rent formellt är biblioteken i både Malmö och Linköping tillbyggnader, men tillkomstprocessen har i båda fallen fungerat på samma sätt som vid nybyggnation och vi har dessutom koncentrerat oss på de delar av byggnaderna som är helt nya.

Eftersom vår empiriska undersökning bygger dels på undersökning av tävlingsprogrammen från arkitekttävlingen, dels på intervjuer med inblandade parter i tillkomstprocessen, tvingades vi, då vi börjat studera materialet, lämna Hässleholms kulturhus. Vi förstod att detta inte har tillkommit genom en arkitekttävling och eftersom tävlingsprocessen upptar en viktig del av undersökningen ansåg vi att vi inte kunde ha med Hässleholm.

Efter samråd med våra handledare beslöt vi oss för att endast undersöka två bibliotek, då det ändå inte går att dra mer generella slutsatser utifrån tre undersökningsobjekt än två. På så sätt fick vi två nybyggda stora bibliotek, som båda uppmärksammats såväl under uppförandeprocessen som färdiga byggnader, i två av Sveriges största städer. Det finns alltså stora likheter dem emellan, men även skillnader som har varit intressanta att studera.

2.7 Dokumentation

Tävlingsprogrammen, de inlämnade tävlingsförslagen och juryns utlåtanden utgör en viktig del av materialet till vår uppsats. Vi började med att läsa de utdrag ur programmen och juryutlåtandena samt förslagen som finns i *Arkitekttidningen*.⁵ Därefter fortsatte vi med att läsa programmen och utlåtandena i sin helhet. Vi har också tagit del av den slutrapport som sammanställts av Linköpings kommun efter bibliotekets färdigställande.⁶

Redovisningen av tävlingsmaterialet för Malmö stadsbibliotek är något längre än den för Linköpings stifts- och landsbibliotek. Detta beror dels på att programmet i Malmö bestod av två delar, dels på att det var åtta tävlingsförslag i Malmö mot fem i Linköping och dels på att det i samband med juryutlåtandet i

---

⁴ Hendy Faulkner-Brown 1989.

⁵ ”Nytt huvudbibliotek i Malmö”, SARs dokumentation, *Arkitekturtävlingar*, bilaga till *Arkitekttidningen* nr 3 1993. ”Linköpings stifts- och landsbibliotek”, SARs dokumentation, *Arkitekturtävlingar*, bilaga till *Arkitekttidningen* nr 1 1998.

⁶ *Slutrapport, Linköpings nya stifts- och landsbibliotek, september 2000*, Linköpings Kommun, Kultur- och fritidsnämndens kansli.

Malmö inlämnades tre särskilda yttranden. Processen i Malmö var mer komplicerad än den i Linköping och det är därför naturligt att redovisningen av Malmös tävlingsmaterial blir mer omfattande.

2.8 Urval intervjupersoner

Det utkristalliserades tidigt fyra grupper av respondenter som vi ansåg var viktiga att intervjua. Dessa är arkitekter, beställare, bibliotekarier och jurymedlemmar i arkitekttävlingarna.

Genom tävlingsprogrammen för de respektive biblioteken fick vi reda på vilka personer som skulle kunna vara lämpliga att intervjua. Vad gäller biblioteket i Linköping intervjuade vi stadsarkitekten som satt med i juryn samt vice ordföranden i kultur- och fritidsnämnden i rollen som beställare. Eftersom det har hunnit gå tio år sedan processen i Malmö inleddes, är det många personer som inte är kvar på de poster de var då. Vi hade velat intervjua dåvarande stadsarkitekten i egenskap av jurymedlem, men eftersom han kände att han inte ville ställa upp för en intervju rekommenderade han oss att prata med en annan person från stadsbyggnadskontoret. Eftersom den senare var med om att formulera tävlingsprogrammet kom han att få rollen som beställare och den dåvarande ordföranden i biblioteksnämnden intervjuades i rollen som jurymedlem.

Vi har intervjuat tre bibliotekarier, en från Linköping och två från Malmö. I Linköping pratade vi med nuvarande bibliotekschefen som var aktiv i hela processen. För Malmös del intervjuade vi dels en bibliotekarie som var mycket aktiv i hela processen och som nu inte är kvar på biblioteket, dels en bibliotekarie som var aktiv i den senare delen av processen och som fortfarande arbetar på Malmö stadsbibliotek.

Från arkitektkontoret som ritade Linköpings stifts- och landsbibliotek pratade vi med den ansvarige arkitekten. Från kontoret som ritade Malmö stadsbibliotek intervjuade vi en arkitekt som hela tiden var med i processen och som tillbringade mycket tid i Malmö.

Intervjuerna genomfördes under tre veckor i oktober 2001.

2.9 Intervjuplan

Vi valde att dela upp intervjuerna i två större kategorier; *arbetsprocessen och intervjupersonens roll i denna* samt *användarnas intressen*. Vi gjorde olika intervjuformulär till de olika kategorierna av respondenter, dvs. ett till arkitekterna, ett till beställarna, ett till bibliotekarierna och ett till jurymedlemmarna. Frågorna kunde skilja sig något mellan de olika grupperna, men flertalet var desamma för två eller tre av respondenterna och en del var samma för alla.⁷

Intervjuerna inleddes alltid med att vi frågade vilken den intervjuades roll varit i processen samt huruvida de hade någon tidigare erfarenhet av den rollen i en tidigare, liknande process.

Innan vi genomförde intervjuerna gjorde vi en pilotintervju i Hässleholm. Utifrån denna förstod vi att frågorna var relevanta och att den tidsram vi bestämt för vardera intervjun var rimlig och tillräcklig.

---

⁷ Se bilaga 1-4.

2.10 Praktiskt genomförande av intervjuerna

Vi hade som gräns att intervjuerna inte borde ta mycket längre tid än en timme vardera. De flesta intervjuerna klarade sig gott och väl inom tidsgränsen utan att vi för den sakens skull kände att vi stressade med frågorna.

I alla intervjuer utom två genomfördes intervjuerna på intervjupersonens kontor eller i ett sammanträdesrum där vi kunde vara ostörda. I de övriga två intervjuerna upplevdes inte heller miljön runt omkring som störande.

Alla intervjuer spelades in på band utom en där intervjupersonen menade att samtalet skulle bli mer spontant utan bandspelare. Banden har vi haft som stöd vid renskrivningen och sammanställningen av intervjuerna för att vara säkra på att vi förstått intervjupersonen rätt och inte misstolkat honom eller henne. Vi har inte gjort fullständiga transkriberingar av intervjuerna eftersom det inte handlar om djupintervjuer utan endast om kompletterande intervjuer.

Under intervjuerna ställde vi frågorna växelvis, vi turades om att ställa de inledande frågorna, men då vi gick in och ställde följdfrågor hjälpte även den som inte ställt huvudfrågan till. Båda två förde anteckningar kontinuerligt under intervjuerna, men den av oss som för tillfället inte ställde frågor förde utförligare anteckningar. Intervjuerna har alltid renskrivits så snart efter intervjun som möjligt för att vi fortfarande skulle ha dem i färskt minne.

Intervjuerna redovisas i bibliotek för bibliotek eftersom det är själva processen kring tillkomsten av de respektive biblioteken vi är intresserade av och inte av att få veta hur de olika yrkesgrupperna i gemen upplever en ombyggnadsprocess. Vi har även valt att presentera intervjuerna i en löpande text eftersom vi menar att det blir intressantare för läsaren på det sättet. Upplägget har dock kronologisk ordning och följer intervjuplanerna. Rubrikerna menar vi också gör det lättare att följa med i intervjuerna.

3. Litteraturgenomgång

3.1 Estetik och funktion

Det finns mycket som styr arkitektens arbete när han ska utforma ett nytt bibliotek. Något av det kanske viktigaste är byggnadens funktionella aspekter. För att ett bibliotek ska kunna fungera på ett tillfredställande sätt och förse sina användare med den service de efterfrågar, krävs bra bibliotekslokaler. Lokalernas utformning och beskaffenhet påverkar verksamheten och därför måste verksamheten få påverka valet och utformningen av bibliotekslokaler. Biblioteksbyggnaden måste fungera för verksamheten, annars saknar det betydelse hur väl den smälter in eller utmärker sig i omgivningen eller hur vackert man har arbetat med ljus och luft i interiören.

Men kanske gäller även det motsatta? Om ett bibliotek inte genom en tilltalande och vacker byggnad kan locka till sig besökarna, så kan man ju inte heller säga att den fungerar. Anne Kupiec menar i *Ouvrages et volumes* att arkitekturprogrammets hårda krav på funktion ofta begränsar den arkitektoniska fantasin, vilket leder till funktionella men föga tilltalande bibliotek.⁸

Michel Melot säger i *Ouvrages et volumes* att amerikanska och skandinaviska arkitekter är världsledande inom biblioteksarkitektur och deras syn på arkitekturen lämpar sig allra bäst vid ekonomiska kriser eftersom de prioriterar funktionella ytor snarare än lyx och överflöd i utsmyckningen.⁹ Men han menar också att det finns en skillnad mellan finska bibliotek å ena sidan och danska och svenska, å andra sidan. Melot anser att medan man i Finland prioriterar estetik, har det i Sverige och Danmark kommit att utvecklas en strängare skola där man betonar funktionen.¹⁰

Den finske arkitekten Tuomo Siitonen skriver i ett avsnitt om Joensuu stadsbibliotek i boken *The Post-modern Library between Functionality and Aesthetics*:

*It should be possible for all to approach, enter, find their way, move and utilize buildings. But that is not enough – it is the architecture itself which should also tempt people to use a building in such a manner.*¹¹

Ingemar Ehlin, svensk bibliotekarie och expert på biblioteksarkitektur, menar också att det inte bara är funktionen som är viktig för ett bibliotek:

Det rimliga för en kulturbyggnad måste vara att placera sig någonstans mellan dessa ytterligheter. Den måste fungera praktiskt – det är det grundläggande – men den måste också för att inte bli torftig

---

⁸ Anne Kupiec, ”Bibliothèque et architecture : quelques affinités”, *Ouvrages et volumes*, Paris, 1997, sid. 49.

⁹ Michel Melot, ”Pour une géopolitique des bibliothèques”, *Ouvrages et volumes*, Paris, 1997, sid 103.

¹⁰ Michel Melot 1997, sid 107f.

¹¹ Tuomo Siitonen, ”Disabled and the architectural design of public buildings – Joensuu Town Library, Finland”, *The Post-modern Library between Functionality and Aesthetics*, Graz, 1997, sid. 162.

och för att stämma överens med sin djupare kulturella funktion fungera på ett psykologiskt och symboliskt plan.¹²

T D Webb skriver i boken *Building Libraries for the 21st Century* att form, betydelse, funktion och stil är konstens fyra komponenter. Han menar att även om arkitektur utgörs av samtliga fyra komponenter måste den vara mer funktionell än andra konstformer. I arkitekturen skiljs normalt inte konst från nyttoföremål, form från funktion. Han skriver:

It is the architects peculiar artistry not to aspire to the purely aesthetic, the pure appreciation of form, but rather to make the functional also beautiful and appealing in form, almost after the fact.¹³

Kravet på funktion är det som håller kvar arkitekten på jorden, och hindrar att han, som andra konstnärer kan kosta på sig att göra, totalt går upp i formens plasticitet.¹⁴

Men Webb menar också att vi behöver estetiska kvaliteter hos arkitekturen. Det spelar ingen roll hur väl en byggnad fungerar rent funktionellt om det inte finns något vackert eller tilltalande hos den.¹⁵

3.2 Symbolspråk i arkitekturen

Dessutom anser Webb att när det gäller bibliotek tycks det finnas ett behov, en vilja, att uttrycka dess symboliska betydelse i arkitekturen, som överskrider alla funktionssträvanden.¹⁶ Ingemar Ehlin, skriver i *Åttioalets bibliotek*:

/.../ förutom dessa praktiska funktioner har ett bibliotek /.../ funktioner på ett psykologiskt och symboliskt plan. Utåt bör det vara en byggnad som man lägger märke till och som gärna får uttrycka något av verksamhetens idé och ändamål. Samma krav ställs på det inre.¹⁷

Bibliotek har i vårt samhälle en speciell status som institution och som kulturell helgedom, pga. vår respekt för kunskap och service till kunskapssökare. Denna respektfulla inställning till bibliotek delas, enligt Webb, av både de som besöker bibliotek och de som inte gör det¹⁸. Webb återger vad en av bokens medförfattare, Freeman, säger om ett biblioteks omätbara värden ("immeasurables"). Immeasurables är enligt Freeman de känslomässiga och symboliska värden som bibliotek har, användarnas förväntningar på biblioteket, det förtroende biblioteket åtnjuter, den inspiration att lära det framkallar och den njutning det åstadkommer genom att tillhandahålla vad Freeman kallar "memorable space". Han menar att användarnas behov av dessa värden har ökat i samma takt som deras behov av ny teknologi. Dessa egenskaper är vad som

---

¹² *Åttioalets bibliotek Svenska folkbiblioteksbyggnader 1980-89*, Stockholm, 1990, sid. 9.

¹³ T D Webb, *Building Libraries for the 21st Century*, Jefferson, 2000, sid. 6.

¹⁴ T D Webb 2000, sid. 7.

¹⁵ T D Webb 2000, sid. 7.

¹⁶ T D Webb 2000, sid. 7.

¹⁷ *Åttioalets bibliotek* 1990, sid. 4.

¹⁸ T D Webb 2000, sid. 8.

lockar användare till ett bibliotek och får dem att återvända. Och dessa värden försöker arkitekten ofta återge i byggnaden.¹⁹

Det finns alltså ett symbolspråk som styr arkitekturen. En byggnad ska avspegla den verksamhet den inhyser. I bibliotekens fall innebär det traditionellt att byggnaden skall symbolisera all den kunskap och kultur som samlas mellan dess väggar. En högtidlig och vördnadsfull känsla kan skapas hos besökaren t.ex. genom stora, tunga portar in i biblioteket eller den långa mörka trappan som besökarna måste kämpa sig uppför innan de når ljuset i Stockholms stadsbibliotek. Nu för tiden undviker man i allmänhet att distansera besökaren från verksamheten på det viset, utan arbetar istället för att göra byggnaden inbjudande och lättillgänglig. Det speglar en annan syn på biblioteket som serviceinrättning, inte uppfostringsanstalt. Fortfarande vill man dock att arkitekturen ska symbolisera kunskap och kultur, information. De ljusdränkta bokhallarna i moderna bibliotek ska föra tankarna till upplysning i den bildliga bemärkelsen. Även om vissa arkitekter dock fortfarande hävdar att böcker och kunskap är något så värdefullt att biblioteken måste vara värdiga detta, vilket resulterar i en snarast monumental arkitektur.²⁰

3.3 Bibliotekens förändrade verksamhetsområden

För att kunna skapa en funktionell byggnad måste arkitekten vara väl förtrogen med bibliotekets olika verksamhetsområden. I takt med att bibliotekens verksamhet förändras, förändras också kraven på biblioteksbyggnaden. I boken *Building Libraries for the Information Age* skriver arkitekten Paul Drake att biblioteksverksamheten har genomgått vissa förändringar de senaste 25 åren, vilket påverkar arkitekturen.²¹ Biblioteken har fått en anstormning av besökare som ökar trycket på lokalerna. Det kan lösas genom antingen generösare öppettider och självbetjäning, för att sprida ut besökarna under dygnet och minska trycket, eller genom utbyggnad av lokalerna. En ny biblioteksbyggnad bör enligt Drake planeras så att den kan byggas ut i framtiden vid ökat behov. Det kräver intilliggande mark och en entré som utformas så att den klarar det.²²

Drake skriver vidare att IT-utvecklingen ställer nya krav på studieplatserna i biblioteken. Arbetsplatser vid datorer kräver mer utrymme eftersom fler personer måste kunna sitta tillsammans vid datorerna. Rummet måste också vara så rymligt att man kan röra sig t.ex. fram och tillbaka mellan dator och skrivare utan att störa de andra som arbetar där. Dessutom ställer datorer nya krav på ljus och ventilation. Datorarbetsplatser måste vara placerade så att inte ljus från fönster reflekteras i monitorerna och eftersom teknologin alstrar så mycket värme måste temperaturen regleras med ventilation för att det ska bli en behaglig studiemiljö.²³

Vad framtiden innebär för biblioteksverksamheten är det ingen som vet. Den nya tekniken kan innebära fler eller färre böcker, det kan vi inte förutsäga. Det kan komma fler och fler människor till biblioteken för att ta del av den nya tekniken, eller så kommer alla ha tillgång till den hemifrån, vilket skulle innebära färre besökare på biblioteken. Hur kommer utbildningsväsendet att se ut?

---

¹⁹ T D Webb 2000, sid. 152.

²⁰ Anne-Marie Bertrand, "La bibliothèque dans l'espace et dans le temps", *Ouvrages et volumes*, 1997, sid 141.

²¹ Paul Drake, "Eternal values and changing technologies", *Building Libraries for the Information Age*, Sue Taylor (ed.), York, 1994, sid. 64.

²² Paul Drake 1994, sid. 64.

²³ Paul Drake 1994, sid. 64f.

Kommer trenden med livslångt lärande fortsätta och innebära ett ökat tryck på biblioteken? Ingen vet säkert. Ingen vet heller hur teknikutvecklingen kommer att se ut.

Detta innebär att det är svårt att planera bibliotekslokaler som ska vara funktionella om tio eller tjugo år. Nyckelordet är *flexibilitet*. Arkitekten måste skapa en byggnad som kan omformas och anpassas efter nya krav och behov. Det är detta som den mesta litteraturen om biblioteksarkitektur för 2000-talet lyfter fram som det viktigaste; flexibla lokaler. Paul Drake skriver:

./.../ we cannot predict what the ratio will be between readers and workstations or open access shelving and mobile racking. We don't know the numbers and we don't know what new technologies will be invented and implemented. We don't know what effect they will have on teaching methods or the fabric of the building. ./.../ The attractive answer to this uncertainty is to put an emphasis on planning for flexibility.²⁴

3.4 Faulkner-Brown

Att flexibilitet är viktigt för bibliotekslokaler är dock inget nytt. Arkitekten Faulkner-Brown uppmärksammar vikten av flexibilitet när han i *Planning and designing library buildings- the tuition of architects* redogör för det som kommit att kallas Faulkner-Browns tio bud.²⁵ Buden skrevs visserligen redan 1989, men Faulkner-Brown anses vara en ”klassiker inom biblioteksarkitektur”²⁶ och arbetar fortfarande som konsult vid planeringen av nya bibliotek. Att buden, som enligt Harald Bøhn är allmänt erkända vid biblioteksbyggen²⁷, ännu anses gångbara märks i det faktum att de refereras till i såväl *Ouvrages et volumes*, som utkom 1997, som *The post-modern library between functionality and aesthetics*, vilken utkom 1996.²⁸ Också Unesco anser att buden är användbara och ger en utförlig beskrivning av dem på en webbsida från år 2000.²⁹ Även tidigare magisteruppsatser som skrivits inom ämnet biblioteksarkitektur refererar till Faulkner-Brown.³⁰ Enligt Michel Melot är de tio buden välkända hos såväl bibliotekarier som arkitekter i Skandinavien och även i de anglosaxiska länderna, medan bibliotekarier och arkitekter i övriga delar av Europa sällan känner till dem.³¹

Faulkner-Brown menar att oavsett vilken sorts bibliotek som skall byggas, i vilket land det än skall ligga och oavsett hur stort det skall vara är de tio buden alltid tillämpbara.³² Här nedan följer en presentation av de tio buden.

Det första budet är *flexibelt*. Ett biblioteks installationer av elektricitet, belysning, ventilation samt data- och telekablar bör vara enkla att anpassa efter

---

²⁴ Paul Drake 1994, sid. 65.

²⁵ Hendy Faulkner-Brown 1989.

²⁶ Harald Bøhn, ”Intelligente biblioteksbygg”, *DF-Revy*, nr 8, 1997.

²⁷ Harald Bøhn, 1997.

²⁸ *Ouvrages et volumes* 1997. *The Post-modern Library between Functionality and Aesthetics* 1997.

²⁹ www.unesco.org/webworld/ramp/html/r8722e/r8722e18.htm, 2001-09-17.

³⁰ Eva Hansson, *Att bygga för böcker*, Borås, 2000. Kristina Elding & Linda Johansson, *Triangelndrama - Samarbetet mellan bibliotekspersonal, högskolerepresentanter och arkitekter i planeringen av högskolebibliotek*, Lund, 2000.

³¹ Michel Melot 1997, sid. 103.

³² Hendy Faulkner-Brown 1989.

behov. Informationsdiskar, lånediskar, hyllor och läsplatser ska vara lätta att flytta så att ommöblering eller uthyrning av vissa rum är möjlig. För att underlätta ommöblering skall byggnaden inte enbart ha trappor mellan våningsplanen, om biblioteket har fler än ett, utan sluttande ramper. Antalet innerväggar skall reduceras till ett minimum så att mesta möjliga golvyta skall kunna användas vid ommöblering.

Det andra budet är *kompakt*. Faulkner-Brown menar att ett bibliotek bör vara byggt som en kub med entréer mitt på byggnaden. På detta vis behöver inte bibliotekarierna och besökarna gå så långa sträckor som krävs i linjära byggnader. Även sett ur en ekonomisk synvinkel är detta att föredra, då uppvärmningskostnaderna blir lägre.

Bud nummer tre lyder *lättillgänglighet*. När besökaren kommer till biblioteket skall det vara lätt att hitta ingången och väl inne i biblioteket måste det vara lätt att få en överblick av de olika avdelningarna och diskarna utan att behöva vara hänvisad till alltför många skyltar.

Det fjärde budet är *utvidgningsbart*. Vid planeringen av ett nytt bibliotek måste hänsyn tas till en framtida utvidgning och marken runt omkring biblioteket bör avsättas till detta, vilket även påverkar valet av byggnadsmaterial till väggarna. Unesco menar att vissa av de tio buden är viktigare än andra och detta är ett av dem.³³

Nummer fem lyder *varierat*. Alla besökare är olika och alla måste kunna hitta vad de tycker om både vad gäller utbud av material och bibliotekets planering. Så måste det t.ex. finnas både tysta läsplatser och sådana där det är möjligt att föra en konversation, grupprum, bekväma läsplatser med soffor, öppna respektive avskärmade ytor etc.

Det sjätte budet är *välorganiserat*. Ett bibliotek måste vara organiserat så att dess material och tjänster är tillgängliga och lätta att få tag på.

Bud nummer sju är *bekvämt*. Detta innebär att bibliotekets ventilation, temperatur och belysning skall fungera tillfredsställande.

Nummer åtta handlar om att vara *miljömässigt stabilt*. Med detta menar Faulkner-Brown att ett biblioteks material bäst förvaras i en miljö som är stabil vad gäller luftfuktighet, temperatur och belysning.

Det nionde budet är *säkert*. Det måste finnas larm som förhindrar stölder och ytorna i biblioteket skall vara så öppna att bibliotekarierna har en möjlighet att övervaka vad som händer på biblioteket.

Det tionde och sista budet är *ekonomiskt*. Faulkner-Brown menar att en kubformad byggnad är idealisk, eftersom uppvärmningskostnaderna då blir lägre. Vidare bör fönsteröppningarna vara så små som möjligt eftersom de släpper ut värme på vintern. Faulkner-Brown anger som riktlinje att fönsternas totala yta inte bör uppta mer än 25 % av den totala väggytan. Man skall vidare fundera på huruvida belysningen måste användas året runt, vilket naturligtvis ökar driftkostnaden, eller om det med hjälp av fönster och ljusinsläpp går att arrangera tillräckligt med ljus vissa delar av dagen. I samband med detta skall arkitekter och bibliotekarier även överväga om läsplatserna är beroende av dagsljus och om en öppen planlösning därmed tillåter det antal läsplatser man eftersträvat i planeringen.

---

³³ www.unesco.org/webworld/ramp/html/r8722e/r8722e18.htm, 2001-09-17.

3.5 Biblioteksbyggande idag och i framtiden

Webb skriver i sin sammanfattning i *Building Libraries for the 21st Century* att mycket mer krävs för att förutsäga bibliotekens framtid än att besvara frågorna ”Kommer teknologin göra biblioteken onödiga och förlegade?” och ”Vilken effekt kommer teknologin ha på biblioteksdesign?”. Även om den nya teknologin har en stor inverkan på hur vi ser på bibliotek, skriver han vidare, så handlar byggandet av ett nytt bibliotek om många andra aspekter, som platskänsla, samarbete mellan olika parter, ekonomi, flexibilitet, biblioteksuppgiften och annat, en del specifikt för ett speciellt bibliotek eller en viss plats.³⁴

Webb skriver att biblioteksdesign tidigare i stor utsträckning har handlat om att tillfredställa personalens behov och att fungera för verksamheten och samlingarna. Nu förändras dock både verksamhet och samlingar, biblioteken får nya funktioner och nya medier blir vanligare och vanligare. Bibliotekarieyrket förändras. Allt detta är en anpassning till användarnas ökade informationsbehov och Webb menar att man nu måste utforma biblioteksbyggnader i första hand efter dessa behov.³⁵

*The human factors that architects and builder-librarians must build into any library design have to include the user dimension with emphasis on effective learning.*³⁶

Lars G Andersson är inne på samma tankebanor då han i artikeln ”More stately mansions?” skriver om biblioteksarkitektur och hur olika media ställer nya krav på folkbiblioteken. Han menar att man alltför länge tagit hänsyn till personalens behov och önskemål snarare än användarnas bekvämlighet.³⁷

Trots bibliotekens osäkra framtid byggs det storslagna bibliotek världen över idag.³⁸ Det tyder på att människor fortfarande tror att biblioteken kommer att finnas kvar i framtiden, i en form som kräver en fysisk byggnad. Trots alla förändringar i biblioteken de senaste decennierna är själva kärnverksamheten densamma och den kräver fortfarande, faktiskt mer än någonsin, en plats att utspela sig på. Dessutom utvecklas bibliotek mer och mer åt mötesplatser, sociala tillhåll i samhället, som kräver nya saker av byggnaden.

De bibliotek som byggs idag är inte sällan produkter av arkitekturtävlingar. Leighton och Weber skriver i boken *Planning Academic and Research Library Buildings* att

*/.../competitions are today the usual process in western Europe for design selection of public buildings.*³⁹

Författarna menar att arkitektävlingar ofta leder till bättre resultat än om en arkitektfirma utses att rita byggnaden. Sätter man fler arkitekter att lösa ett problem blir resultatet helt enkelt bättre än om bara en firma arbetar med det. Det finns fler fördelar med tävlingar enligt Leighton och Weber. Ofta ger en arkitektävling mycket publicitet, vilket kan göra det lättare att få mer ekonomiska

---

³⁴ T D Webb 2000, sid. 254.

³⁵ T D Webb 2000, sid. 81.

³⁶ T D Webb 2000, sid. 81.

³⁷ Andersson, Lars G., ”More stately mansions?“, *Bibliotekspressen*, nr 11, 1998.

³⁸ T D Webb 2000, sid. 13.

³⁹ Philip D. Leighton & David C. Weber, *Planning Academic and Research Library Buildings*, Chicago, 1999, sid. 81.

medel till projektet. En tävling kan också förhindra kritik i efterhand, eftersom folk känner att allt har gjorts för att nå ett så bra resultat som möjligt.⁴⁰

Men det finns nackdelar med arkitekttävlingar också, skriver författarna. Det finns en risk att vinnaren presenterar en plan för byggnaden som är dramatisk och sensationell men inte speciellt funktionell. Det kan då vara svårt att få igenom förändringar i planen, eftersom arkitekten kan hävda att han vann tävlingen på grund av vissa egenskaper i förslaget, som han då är ovillig att ändra. Detta beror ofta på att tävlingsjuryn till största delen består av arkitekter som ser mer till byggnadens arkitektoniska egenskaper än till biblioteksfunktioner.⁴¹

Denna uppsats kommer att behandla två svenska nybyggda bibliotek, Malmö stadsbibliotek, ritat av Henning Larsens Tegnestue A/S, invigt 1997, och Linköpings stifts- och landsbibliotek, ritat av Nyréns arkitektkontor AB, invigt 2000. Båda dessa bibliotek tillkom genom arkitekttävlingar, båda två var mycket påkostade och de var dessutom mycket omskrivna och omdiskuterade i pressen, både under tävlingsprocessen, under uppförandet och efteråt, när biblioteken stod klara.

Biblioteken har bedömts i både biblioteks- och arkitekturpress i både Sverige och Danmark. Inte sällan jämförs de med varandra. Bo Sundberg skriver i tidskriften *Arkitektur* att

*om Malmö stadsbibliotek kan kallas informationssamhällets katedral, så är Linköpings nya Stifts- och Landsbibliotek ett torg där allas tillgång till kunskap speglas /.../*⁴²

och i den danska tidskriften *Bibliotekspressen* skriver Jens Lauridsen om Linköpings stifts- och landsbibliotek att

*den mest åbenbare reference er til Malmö stadsbibliotek /---/ I Linköping er det økologiske mateialevalg /.../ og de farvede bygningskroppe i rummet udtryk for en mere humanistisk og afslappet tilgang til folkebibliotekgrebet end til det i mange henseender noget aristokratiske byggeri i Malmö.*⁴³

Till stor del handlar artiklarna om båda byggnaderna om balansen mellan vacker arkitektur och funktionella bibliotek. I Malmö är de flesta överens om att en sådan balans inte har uppnåtts, utan att funktionaliteten har fått stryka på foten till fördel för estetiken. I Linköpings fall är kritiken mer nyanserad, men även denna byggnad har beskyllts för att satsa mer på arkitekturen än på verksamheten. Jens Lauridsen skriver om de stora glasytorna i bokhallen i Linköping att

*en anden nok så betænkelig konsekvens er at biblioteket diffunderer i parkmiljøet også når man oplever det indenfra. Fejlet er fundamentalt, at det vigtigste i huset er blevet arkitekturen, de store vinduer og parken. På bekostning af indholdet: bibliotek.*⁴⁴

---

⁴⁰ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 81f.

⁴¹ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 82.

⁴² Bo Sundberg, "Ett lysande hus", *Arkitektur*, nr. 6, 2000.

⁴³ Jens Lauridsen, "Genrejst på brandtomten", *Bibliotekspressen*, nr.22, 2000.

⁴⁴ Jens Lauridsen 2000a.

Malmö stadsbibliotek kritiseras oftast för att det finns många funktionella problem i byggnaden och att arkitekten bara har satsat på att skapa en vacker byggnad. Men inställningen till arkitekturen är inte heller odelat positiv. Många tycker att biblioteket är alldeles för monumentalt och storslaget och att dess formspråk inte passar med innehållet. Jens Lauridsen skriver:

*rummets skønhed til trods, at signalet om himmelsk monument er noget overdimensioneret i forhold til signalet om noget så demokratisk, dynamisk og jordnært foranderligt som et svensk folkebibliotek.*⁴⁵

Diskussionen om estetik och funktion handlar ofta om samarbetet mellan arkitekten och bibliotekarien när ett nytt bibliotek ska byggas. I Malmö var det väldiga stridigheter mellan dåvarande stadsbibliotekarien Sven Nilsson och arkitekten Henning Larsen. Men måste det vara så? Arkitekten Kjetil T Thorsens citeras i *Biblioteksbladet*:

*Bibliotekarier och arkitekter är den minst lyckade kombinationen för att skapa något för framtiden. Bägge grupperna är alldeles för konservativa för att det ska ske någon reell utveckling.*⁴⁶

Detta håller dock inte Johan Nyrén från Nyréns Arkitektkontor AB med om. Han menar att det är i mötet mellan yrkesgrupper med olika kunskaper som de intressantaste idéerna skapas.⁴⁷

3.6 Konklusion

Litteraturen inom ämnet biblioteksarkitektur pekar alltså på vikten av att finna en balans mellan estetiska och funktionella egenskaper hos byggnaden. Ett bra bibliotek måste både vara funktionellt och estetiskt tilltalande. Med utgångspunkt i detta resonemang kommer vi i vår diskussion studera tävlingsprocesserna kring Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek för att se om man där har låtit den ena eller andra aspekten få överhanden.

Vidare har vi för avsikt att studera de två biblioteken utifrån Faulkner-Browns tio bud, för att se om dessa bud fortfarande är relevanta och användbara när man bygger nya bibliotek. Vi undersöker om buden berörs i tävlingsprogrammen och i juryutsagorna och vi kommer diskutera vilka bud som vi anser är viktigast.

Användarnas intressen och anpassning av såväl verksamhet som byggnad efter dessa är en annan viktig aspekt som tas upp i litteraturen. Hur mycket tar man egentligen hänsyn till användarna när man bygger nya bibliotek och hur gör man det? Detta är en av de saker vi har undersökt i tillkomstprocessen av Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek och vi kommer att redogöra för våra slutsatser i vår diskussion.

Vi har undersökt hur samarbetet har fungerat mellan arkitekter och bibliotekarier under byggprocesserna i Malmö och Linköping. Vi har också satt

---

⁴⁵ Jens Lauridsen, ”Mere sammenstød end samspil mellem biblioteksfunktionen og arkitekturen”, *Bibliotekspressen*, nr.4, 2000.

⁴⁶ Annina Rabe, ”Mycket symbolik i biblioteksbyggnaden”, *Biblioteksbladet*, nr. 5, 2001.

⁴⁷ Annina Rabe 2001.

oss in i och läst vad som har skrivits om Malmö stadsbibliotek och Linköping stifts- och landsbibliotek i tidningar och tidskrifter och vi kommer att använda oss av detta material i diskussionen. Meningarna om biblioteken går isär, både när det gäller estetik och funktion. Framför allt kritiserar Malmö stadsbibliotek för att vara mer estetiskt tilltalande än funktionellt.

Bild 1 Linköpings stifts- och landsbibliotek.

Bild 2 Malmö stadsbibliotek.

4. Malmö stadsbibliotek

4.1 Bakgrund och arbetsprocess

Malmö stadsbibliotek öppnade 1905, men det var först 1946 som verksamheten flyttade in i den byggnad där den nu befinner sig, det s.k. *Slottet*. Det röda tegelhuset byggdes 1901 och var ursprungligen historiskt museum. Redan på 1960-talet hade biblioteket vuxit ur sina lokaler och diskussionen om ett nytt bibliotek tog sin början.⁴⁸ Det blev en stormig historia, full av konflikter och ekonomiska problem, innan biblioteket stod klart i september 1999. Hanteringen av biblioteksfrågan har kallats Malmös största kulturpolitiska skandal.⁴⁹

Malmös styrande tog upp frågan i olika omgångar under 60- och 70-talen. 1980 tillkom, på socialdemokratiskt initiativ, en bibliotekskommitté. Den arbetade fram ett program för ett nytt bibliotek i Triangeln i centrala Malmö. Beslut togs i mitten av 80-talet och de politiska partierna var eniga. Poängen var att biblioteket skulle placeras nära människorna, ”mitt i smeten”.⁵⁰

Efter en borgerlig valseger 1991 ändrades dock de tidigare planerna och man beslutade att satsa på en tillbyggnad av det befintliga biblioteket i Slottsparken.⁵¹ Det fördes en livlig debatt i dagspressen om lokaliseringen av biblioteket. En stor del av allmänheten ville gärna ha sitt bibliotek där det alltid hade legat; de föredrog en tillbyggnad till *Slottet* framför en helt ny byggnad.⁵² Många klagade dock på att biblioteket på detta sätt hamnade utanför stadskärnan, de ville ha det mer centralt, mer lättillgängligt.⁵³

Nästa valperiod tog socialdemokraterna tillbaka makten. Då hade processen redan kommit så långt att biblioteket fick ligga kvar i parken.⁵⁴ En arkitekttävling utlystes för ”parkbiblioteket”. Följande åtta arkitektkontor från Danmark, Norge och Sverige inbjöds: Knud Holscher KHR A/S, Henning Larsens Tegnestue A/S, Arkitektkontoret Kari Nissen Brodtkorb A/S, Kjetil T. Thorsen Snøhetta A/S, Nyréns arkitektkontor AB, Alexis Pontvik arkitektateljé AB, Lars Asklund arkitektkontor och Månsson Dahlbäck arkitektkontor AB. Juryn bestod av fem politiker, fem arkitekter och dåvarande bibliotekschefen Sven Nilsson. Den danska arkitektfirman Henning Larsens Tegnestue vann med förslaget *Ljusets Kalender*. Valet av förslag var kontroversiellt då personalen på biblioteket och framför allt Sven Nilsson inte ansåg att *Ljusets Kalender* ur funktionell synpunkt uppfyllde tävlingsprogrammet.⁵⁵ Arkitekterna i juryn menade att de funktionella brister som fanns i förslaget skulle kunna bearbetas i efterhand.⁵⁶

När *Ljusets Kalender* hade vunnit omarbetades förslaget i samarbete mellan arkitekten och bibliotekspersonalen, ett samarbete som var allt annat än problemfritt. Framför allt var det Sven Nilsson som inte kom överens med

---

⁴⁸ *Nytt huvudbibliotek i Malmö, program för inbjuden arkitekttävling*, Malmö 1992-05-11.

⁴⁹ Lena From, ”Larsen i kärvt byggklimat”, *Göteborgs Posten*, 1997-11-18.

⁵⁰ Bengt Holmström, ”Fiasko hotar biblioteket!”, *Arbetet Nyheterna*, 1995-03-13.

⁵¹ Bengt Holmström 1995-03-13.

⁵² Nils Blid, ”Lång och bitter kamp... Sedan 1988 har 14 olika biblioteksförslag stötts och blötts”, *Arbetet Nyheterna*, 1997-05-30.

⁵³ Nils Blid 1997-05-30.

⁵⁴ Bengt Holmström 1995-03-13.

⁵⁵ Sven Nilsson, *Funktionsanalys av arkitektförslag*, Malmö stadsbibliotek, 1992-11-30.

⁵⁶ *Arbetet Nyheterna*, ”Biblioteksbygget kantas av ständiga konflikter”, 1995-04-26.

arkitekterna på Henning Larsens Tegnestue. Enligt arkitekten Louis Becker hade man grundläggande olika visioner om biblioteket.⁵⁷

En stridsfråga var ekonomin, som vållade problem under hela byggprocessen.⁵⁸ Under byggandets gång steg kostnaderna och arbetet låg nere under ett helt år på grund av brist på ekonomiska resurser. Henning Larsen var tvungen att lämna in förslag på billigare alternativ och både han och politikerna kritiserades hårt för sin hantering av ekonomin.⁵⁹ Bland annat fick arkitekten nöja sig med en putsad fasad istället för natursten. Att *Ljusets Kalender* kostade så mycket gjorde också att det fanns för lite pengar kvar när *Slottet* skulle renoveras och man var tvungen att begära tilläggsanslag.⁶⁰

Slutligen blev då det skandalomsusade biblioteket färdigt och invigt av statsminister Göran Persson den 31 maj 1997. I november samma år fick *Ljusets Kalender* Kasper Sahlin-priset, Sveriges främsta arkitekturutmärkelse.⁶¹

Så var det dags att renovera den äldre delen av biblioteket, *Slottet*. Ett eget program utformades för detta projekt.⁶² Ännu en gång utbröt diskussioner mellan Henning Larsen och den kommunala förvaltningen Stadsfastigheter, vilket gång på gång sköt fram datumet för den slutliga invigningen. Henning Larsen krävde mer pengar, han sade sig vara upptagen av andra åtaganden i Danmark och han hade åsikter om hur hans plan av ombyggnaden behandlades.⁶³ Under tiden fick personal och besökare trängas i provisoriska lokaler. Slutligen lyckades Henning Larsen och Stadsfastigheter komma överens om *Slottets* utformning och det färdiga stadsbiblioteket invigdes, efter många om och men, den 24 september 1999.

4.2 Det färdiga biblioteket

Den äldre delen av stadsbiblioteket, *Slottet*, är en fem våningar hög tegelbyggnad

Bild 3 Malmö stadsbibliotek.

med medeltidsinspirerat formspråk. Byggnaden består av en stor kropp med rektangulär grundplan och ett cirkulärt torn i nordvästra hörnet. Taket är belagt med svart plåt och på vissa ställen koppar. Väggarna är murade av rött tegel och smyckade med friser och mönster. *Slottet* pryds av tinnar och torn och för tankarna till ett riktigt sagoslott.

Henning Larsens vinnande förslag *Ljusets Kalender* består av två byggnadskroppar som förbinds med varandra och med det gamla biblioteket

⁵⁷ Intervju med Louis Becker, 2001-10-04.

⁵⁸ Nils Blid 1996-09-13.

⁵⁹ Peter Andersson, ”Storgräl om biblioteket”, *Arbetet Nyheterna*, 1995-03-04.

⁶⁰ *Arbetet Nyheterna*, ”Bibliotekets inredningspengar slut”, 1999-05-16.

⁶¹ Lena From 1997-11-18.

⁶² *Nytt huvudbibliotek i Malmö - program för befintlig byggnad*, Malmö, 1997-04-07.

⁶³ Stefan Ersgård, ”Biblioteket inte klart förrän 1999”, *Arbetet Nyheterna*, 1997-09-17.

genom glasade passager. Bibliotekets sammanlagda yta är 14 000 m².⁶⁴ Arkitekten har tagit vara på *Slottets* formspråk genom att tillföra två byggnadskroppar i form av en stor kub och en cylinder. Byggnadens komposition är uppbyggd kring en längsgående axel, med *Cylindern* i mitten som centralrum, varifrån man når resten av biblioteket. Formspråket är enkelt och stilrent. Fasaden består av ljust sandfärgad puts och glas. Fönstren är små och kvadratiska och utplacerade på fasaden i ett symmetriskt rutnät. Mot norr och söder öppnar sig den kubiska delen mot slottsparken genom två stora glasväggar.

Interiören i Malmö stadsbibliotek bygger på ljus och luft. Det är

Bild 4 Interiör *Ljusets Kalender*.

svindlande högt i tak i den stora boksalen i *Ljusets Kalender* och Henning Larsen leker med proportioner med gigantiska pelare och en jättelik ”bokhylla” med läsplatser. Parken breder ut sig utanför glasfasaderna och man är hela tiden medveten om dagens och årstidernas växlingar. Arkitekten låter gränsen mellan ute och inne suddas ut genom att använda sig av ytterfasader inomhus samt genom glasväggarnas öppenhet.

Slottet gjordes om radikalt invändigt med vita ytor, väggfasta bokhyllor och mycket ljus. I centrum ligger en stor boksal med glastak, omgiven av balkonger och innanför dem mindre rum. Här är också ljust och luftigt men man saknar den kontakt med naturen som finns i *Ljusets Kalender*.

---

⁶⁴Jens Lauridsen, ”Overvældende og markant fæstningsværk for kulturen”, *Bibliotekspressen*, nr 17, 1999.

5. Linköpings stifts- och landsbibliotek

5.1 Bakgrund och arbetsprocess

Natten mellan den 20 och 21 september 1996 totalförstördes Linköpings stifts- och landsbibliotek i en häftig brand. Biblioteket var en modern tegelbyggnad ritad av Bo Cederlöf och invigd 1973. Vid branden förstördes den publika delen av biblioteket med det nyare bokbeståndet, forskarexpeditionen, Östgötasamlingen, större delen av porträttsamlingen, handskriftskatalogerna och det äldre bokbeståndet. Informationskontoret som var inrymt i biblioteket förstördes också. Däremot klarade sig administrationsbyggnaden och bokmagasinen. Orsaken till branden är ännu inte klarlagd.⁶⁵

Omedelbart efter branden beslöt kommunstyrelsen att biblioteket skulle återuppbyggas och i januari 1997 preciserades att det skulle uppföras på samma plats som det gamla biblioteket, funktionerna skulle vara desamma och att stadsarkivet och medborgarkontor skulle inhysas i bibliotekslokalerna.

I oktober 1996 tillsattes dels en politisk ledningsgrupp, bestående av fem politiker, dels en operativ ledningsgrupp, bestående av tio tjänstemän, som skulle leda och samordna de olika insatserna för återuppbyggandet av biblioteket. Samtidigt fick kultur- och fritidsnämnden det ekonomiska ansvaret för det tillfälliga biblioteket och för utformningen av det nya. Tillfälliga arbetsgrupper tillsattes för att diskutera särskilda frågor, t.ex. bildade bibliotekspersonalen arbetsgrupper som avhandlade funktionsaspekter i det nya biblioteket. Dessutom inbjöds tolv intressegrupper eller organisationer, däribland handikapporganisationerna, skolorna och studentkåren, att komma med synpunkter på det kommande biblioteket. Ledningsgruppen och personalen gjorde också studiebesök på andra nybyggda bibliotek i Norden och fem stycken uppmärksammade bibliotek i USA för att kunna tillföra processen intryck och idéer.

I februari 1997 beslutade kultur- och fritidsnämnden att fem arkitektfirmor skulle inbjudas till en tävling om det nya biblioteket. Ett lokal- och funktionsprogram hade två månader tidigare börjat utarbetas i samarbete mellan kultur- och fritidsnämnden, HJS arkitekter och stadsbiblioteket. De ovan nämnda tolv intressegrupperna inbjöds att lämna synpunkter på programmet.

I mars 1997 inbjöds Erséus, Frenning & Sjögren Arkitekter AB, FFNS Arkitekter AB, Lund & Valentin, Nyréns arkitektkontor AB samt White Arkitekter AB att lämna förslag till det nya biblioteket. De fem förslagen lämnades in i slutet av juni och bedömdes av en jury bestående av sju personer; tre politiker, en bibliotekarie, två arkitekter samt VD:n för Linköpings Kommunala Fastigheter.

Den 27 september 1997 tillkännagav juryn sitt beslut att rekommendera förslaget *Vända Sida* av Nyréns arkitektkontor AB. Förslaget bearbetades därefter av arkitektfirman tillsammans med bibliotekspersonalen och godkändes av kommunfullmäktige den 28 april 1998.

Efter ca 18 månaders byggtid avslutades arbetena i december 1999 och inredningsarbetet kunde ta vid. Något senare påbörjades inflyttningen i arkivet och senare i bokhallen. Linköpings stifts- och landsbibliotek invigdes den 16 mars 2000.

---

⁶⁵ Alla datum och övrig fakta i detta avsnitt tagna från *Slutrapport 2000*.

5.2 Det färdiga biblioteket

Bild 5 Entrésidan.

Linköpings stifts- och landsbibliotek består av en enda rektangulär byggnadsform med en bruttoyta på 13 000 m².⁶⁶ Hela den södra fasaden är inglasad, vilket skapar en ljus bokhall och många inbjudande läsplatser med utsikt över parken. Glasväggen gör också att gränsen mellan ute och inne suddas ut. Den norra fasaden är mer sluten och består huvudsakligen av den enda del av det gamla biblioteket som gick att rädda. Denna äldre del har en fasad i mörkt tegel. Här finns numera personalrum och de administrativa utrymmena. Den nya byggnadens fasad är i vit puts, där det inte är glas. Arkitekten har genom sin stora glasade bokhall skapat en spännande kontrast mellan öppet och slutet. Entrén har flyttats från öster i det gamla biblioteket till väster vid Östgötagatan i det nya. På så vis skapas en mer naturlig huvudentré eftersom besökarna till stor del närmar sig biblioteket härifrån.

Bild 6 Bokhallen.

Från entrén kommer besökarna in i en foajé som rakt fram leder in i biblioteket. Till höger i foajén ligger cafét och till vänster ligger informationskontoret, d.v.s. medborgarkontoret, i bottenplanet och en trappa leder upp till ett entresolplan med hörsal, konferenslokaler och ingång till personalutrymmena. På entresolplanet ligger också dagstidningsavdelningen och härifrån har besökarna utsikt över hela bokhallen.

Interiören är ljus med trägolv och vita bokhyllor. Som färglickar i den öppna bokhallen ligger fyra stycken små slutna rum, målade i gult, tegelrött, blått respektive grönt. Det cirkulära blå rummet rymmer satorum, det tegelröda, som också är cirkulärt, rymmer Östgötasamlingen och det gula och det gröna rummen är rektangulära och innehåller konstutrymmen respektive studierum. Ovanpå alla rummen finns läsplatser med utsikt över bokhallen.

Till det nedre planet kommer besökarna via trappor eller hissar. Vid trapporna är det relativt öppet så att besökarna på markplanet kan se en del av nedre planet. Här nere finns utställningsytor, öppet bokmagasin, tidskriftsmagasin, studiesal, utbildningssalar, kuriosakabinett samt arkivmagasin.

⁶⁶ ”Stifts- och Landsbiblioteket Linköping, Nyréns Arkitektkontor”, *Arkitektur*, nr.6, 2000.

6. Tävlingsmaterialet

6.1 Malmö stadsbibliotek

Tävlingsmaterialet består av programmet som skrevs inför tävlingen samt juryns utlåtanden till de respektive förslagen. Dessutom tillkommer en funktionsanalys som dåvarande stadsbibliotekarie Sven Nilsson gjorde av de olika förslagen innan juryn fattade sitt beslut. Stora delar av det som juryn diskuterar under rubriken *biblioteksfunktioner* är detsamma som Sven Nilsson presenterat i funktionsanalysen. Vid presentationen av de inlämnade förslagen kommer vi att beskriva *Klöver* och *Ljusets Kalender* något utförligare eftersom det var mellan dessa förslag som den slutliga diskussionen stod. Slutligen tillkommer juryns rekommenderade förslag och de särskilda yttranden som lämnades in i samband med detta.

6.1.1 Program för inbjuden arkitekttävling till Malmö stadsbibliotek

Programmet för arkitekttävlingen består av två delar.⁶⁷ En som behandlar tävlingens syfte och förutsättningar, tävlingsuppgiften samt tävlingstekniska bestämmelser och en som behandlar de funktioner som ett bibliotek bör innehålla för att uppfylla aktuella och framtida behov. Den första delen är skriven av arkitekt Göran Johansson på Stadsbyggnadskontoret men det är juryn som med sina namnunderskrifter formellt står för den. Funktionsdelen, *Slott i parken*, är skriven av stadsbibliotekarie Sven Nilsson och bibliotekarien Barbro Roos.

I den första delen säger juryn att tävlingens syfte är att uppföra ett nytt stadsbibliotek av hög arkitektonisk klass och att man eftersträvar ett samspel mellan den nya byggnaden, det befintliga *Slottet* och parken. Vidare är det tre grundläggande krav som skall uppfyllas:

- Biblioteket skall fylla ett stort biblioteks alla funktioner; det ska ha en bra samordning av verksamheter och personal och ge en bra arbetsmiljö
- Biblioteket ska knyta an till centrala platser, gångstråk och allmänna kommunikationer
- Biblioteket ska ha karaktär, vara synligt och utgöra ett blickfång i stadsbilden⁶⁸

Under rubriken *förutsättningar* beskrivs den yta som arkitekterna har till sitt förfogande och vilka gator som omringar området. Vidare finns en utförlig beskrivning av den redan existerande biblioteksbyggnaden *Slottet*. Här berättar man att arkitekten fick inspiration från ett antal danska och skånska renässansslott, att byggnaden är byggd av tegel och kalksten, hur taket ser ut samt att byggnaden invigdes som museum 1901. Huset gjordes om till stadsbibliotek 1937 men biblioteket invigdes först 1946. Arkitekterna får senare veta lite om Slottsparken och vikten av att denna bevaras eftersom parkerna är viktiga för Malmös stadsbild. Till sist beskrivs kommunikationer, kollektivtrafik, cykelbanor och parkeringsplatser i närheten av biblioteket.

---

⁶⁷ *Nytt huvudbibliotek i Malmö, program för inbjuden arkitekttävling*, Malmö, 1992-05-11 och *Slott i parken. Biblioteksprogram för Malmö stadsbibliotek*, Malmö stadsbibliotek, 1991-11-15.

⁶⁸ *Nytt huvudbibliotek i Malmö, program för inbjuden arkitekttävling*, sid. 1.

Programmet går vidare med att beskriva tävlingsuppgiften och poängterar att *Slott i parken* vid sidan av denna första delen är huvudhandling. Det sägs att lokalprogrammet har analyserats grundligt för att man skulle kunna få fram de funktioner och samordningar av funktioner som krävs för dagens och morgondagens bibliotek. Vidare står det i samband med tävlingsuppgiften att den nya och den tidigare biblioteksbyggnaden skall bilda en god enhet, vilket kräver att den nya byggnaden placeras väster om den befintliga, vars karaktär skall bevaras. Biblioteket måste skapas utifrån en sammanvägning av de funktionella krav som ställs i *Slott i parken* och de överväganden gestaltningsmässigt sett som det befintliga huset och parken kräver.

Till sist framkommer vem som sitter i juryn och vilka som är deras sakkunniga, vilka handlingar som skall ingå i förslagen samt vilka regler som gäller för inlämning av förslagen, tävlingsarvode, bedömning och offentliggörande.

Funktionsdelen av programmet, *Slott i parken*, inleds med en redogörelse av hur biblioteket fungerar idag, mediebeståndet, besökarantal och personalens arbete samt en vision för framtiden: ”bibliotekets två byggnader ska uttrycka historia och framtid, minne och utopi. Biblioteket ska vara ett centrum för fantasi och kunskap, en självklar mötesplats /.../.”⁶⁹ Vidare står det att Malmö stadsbibliotek förutom den vanliga biblioteksrollen även är ett informations- och kulturcentrum, en mötesplats och studieplats. Följande biblioteksideo-logiska principer ligger till grund för funktionsprogrammet:

- Möjligheten att låna ur bibliotekets samlingar vid många servicepunkter i biblioteket.
- Lån ur bibliotekets samlingar återlämnas vid en central återlämningsdisk
- Bibliotekets samlingar ordnas och placeras efter innehåll, ej efter form, till ämnesområden
- Bibliotekspersonalen arbetar i arbetslag inom ett ämnesområde⁷⁰

Lokalerna ska kunna erbjuda användarna en stimulerande och attraktiv miljö så att biblioteket kan konkurrera med andra aktiviteter. Vidare säger programmet att det nya biblioteket skall vara tillgängligt utifrån och lättöverskådligt när man som besökare väl kommit in genom entrén. Lika viktigt som att biblioteket är tillgängligt är att samlingarna står i centrum. I det nya biblioteket skall alla användare ha möjlighet att komma i kontakt med samlingarna.

Biblioteket skall ha ett bra klimat vad gäller ljud, ljus och ventilation och byggnaden måste vara flexibel och utvecklingsbar. Det måste finnas rikligt med insläpp av dagsljus och det skall finnas många informationspunkter, detta för att upplysning i ordets båda bemärkelser ska kunna äga rum. Den nya byggnaden skall vara ett monument som präglas av auktoritet och den ska kunna användas i generationer. Vidare bör biblioteket ha en konstnärlig utformning så att besökaren ”sugs in i biblioteket” och känner en lust att utforska och fördjupa sig i materialet som finns.⁷¹ Biblioteket ska vara ett offentligt vardagsrum som skall fungera både som ett avskilt rum och som ett öppet torg med möjligheter till kontakttagande och samtal.

---

⁶⁹ *Slott i parken*, sid. 1.

⁷⁰ *Slott i parken*, sid. 13.

⁷¹ *Slott i parken*, sid. 12.

Funktionsprogrammet förutsätter att den publika verksamheten äger rum i båda byggnaderna men begränsar sig inte till att säga vilken funktion som skall finnas i vilket hus. Istället betonas kraven på samband mellan funktionerna och flöden av media och besökare.

Bibliotekets entré ska vara centralt placerad, vara väl synlig och inbjuda till besök. Dessutom skall den vara lättillgänglig för handikappade besökare. Receptionen skall ligga i nära anslutning till entrén. Återlämning ska kunna ske vid entrén och här ska även finnas möjlighet till självbetjäning vad gäller utlån och återlämning. De funktioner som hör samman med denna process men som inte är publika ska placeras utanför den publika miljön. Programmet betonar att stor vikt ska läggas vid entrémiljön för användarna och personalen.

Efter detta följer en del där programmet redogör för hur medierna är uppdelade på barn- respektive vuxenavdelningen samt att all litteratur som hör till ett ämne, även referenslitteratur, samlas på samma ställe. Arbetsrummens placering ska om möjligt vara i nära anslutning till de publika ytorna. Programmet beskriver hur personalrummen ska se ut, med ett rum för ämnesrådets chef och ett gemensamt rum för de övriga som arbetar på avdelningen. Arbetsrummen ska såväl funktionellt som tekniskt uppfylla kraven på en bra arbetsmiljö. Samtliga avdelningar, även barn- och ungdomsavdelningen, ska ha informations- och utlåningsdisk med plats för två personer. Bibliotekets samlingar skall kunna exponeras generöst. Vad gäller den skönlitterära avdelningen ska denna innehålla ytor som tillåter olika slags programverksamhet och den skall ligga i anslutning till talboksavdelningen.

Barn- och ungdomsavdelningen utgör en enhet och den ska väcka nyfikenhet och läslust så att målgruppen vill återvända till biblioteket. Samlingarna på avdelningen skall delas in i tre avdelningar, en för de lite mindre barnen, en för de större ungdomarna och en för dem mitt emellan. Avdelningen måste innehålla ett tyst lärum, ett sagorum, ett programrum och ett klassrum för undervisning. Dessutom skall det finnas rikligt med läsplatser bland samlingarna.

Vidare kommer planering för de mindre avdelningarna, såväl publika som icke-publika såsom inläsningstjänst, lokalsamlingen, släktforskning, tidningsrum och allmänna tidskrifter. Såväl släktforskningen som lokalsamlingen kräver indirekt ljus eftersom materialet är känsligt. Släktforskningen kräver även speciella hyllor och särskild teknisk utrustning. Dagstidningarna skall placeras i ett avskilt rum nära entrén med ett magasin för äldre dagstidningar i närheten. Tidskrifterna däremot kan placeras antingen tillsammans med dagstidningarna eller i anslutning till ämnesrådena.

Många studerande använder biblioteket och därför skall det finnas en avskild studiemiljö med sökterminaler och möjligheter till kopiering. Förutom en större läsesal ska biblioteket innehålla mindre grupprum och enskilda studierum.

Därefter kommer den verksamhet som är publik men som inte rör bibliotekets samlingar. Hit räknas caféet, som ska placeras centralt nära tidningsrummet, hörsal, utställningsytor samt foajén med garderob och toaletter.

Vidare beskrivs de delvis publika verksamheterna såsom uppsökande avdelning, de icke-publika verksamheterna såsom bokbinderi, vaktmästeri, arkiv och magasin, stabsfunktionerna med biblioteksledning och telefonväxel och slutligen övriga utrymmen såsom toaletter, pausrum, städrum etc.

6.1.2 Juryns utlåtande

Knautia

Detta förslag är ritat av Månsson Dahlbäck arkitektkontor i Lund. Förslaget innebär en tillbyggnad direkt till *Slottets* norra fasad och kröker sig sedan runt *Slottets* västra fasad. Taket är varierat med flacka lutningar. Juryn säger att man har haft svårt att acceptera byggnadens arkitektur eftersom den utgör en alltför stor kontrast till *Slottet*.

Bild 7 *Knautia*.

Funktionsmässigt sett menar juryn att användarna skulle ha svårt att orientera sig i huset p.g.a. de långa avstånden och det skiftande utseendet på de olika våningsplanen. Vidare tycker de att informationsdiskarna är osynligt placerade, byggnaden är icke-flexibel, avstånden mellan samlingarna och magasinerna är för stora och entrédelen alltför hårt belastad. Förslaget innehåller störst bruttoarea men juryn menar att arkitekterna inte utnyttjat den på ett tillfredsställande rationellt och organiserat sätt. De menar även att förslaget saknar struktur och överblickbarhet, det är svårt för användarna att lokalisera sig i huset. Arkitekterna har inte organiserat medieflödet på ett bra sätt; cirkulationsdelen är för liten och avståndet till magasinet från samlingarna är för stort. Lagarbete försvåras av uppdelningen av arbetsrummen och personalen missgynnas av medieförhållandena. Flexibiliteten är begränsad eftersom biblioteket har låsts i en svårarbetad struktur. Till förslagets förtjänster menar juryn att vissa vackra rumslösningar hör.⁷²

Bild 8 *Knautia*.

⁷² *Nytt huvudbibliotek i Malmö. Malmö stads arkitekttävling. Tävlingsjuryns utlåtande, 1993-01-27, sid. 17.*

Tornets signal

Tornets signal är ritat av KHR A/S Arkitekter i Virum, Danmark. Detta är enligt juryn det förslag som mest utpräglat velat låta *Slottet* ha "huvudrollen". Den nya tvåvåningsbyggnaden skulle innehålla den största delen av bibliotekets samlingar men vara starkt underordnad *Slottet*. Förutom tvåvåningsbyggnaden tillkommer en delvis inglasad cylinder som markerar entrén. Juryn menar att vad som arkitektoniskt talar mot förslaget är det faktum att tvåvåningsbyggnaden skulle vara delvis nergrävd, vilket dels leder till mörka bibliotekslokaler, dels inte integreras med parken på ett tillfredsställande sätt.

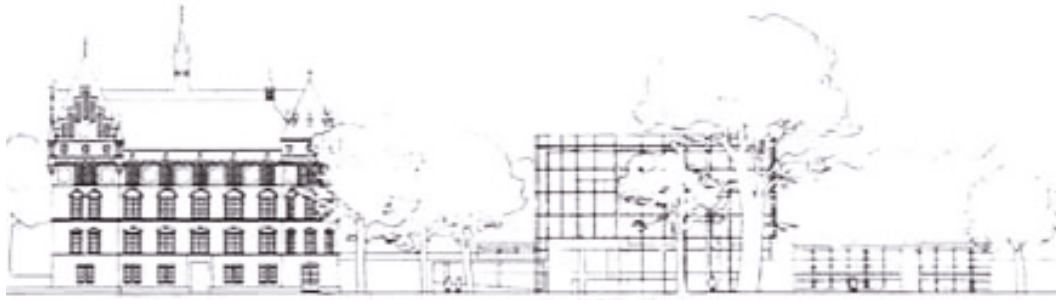

Bild 9 *Tornets signal*.

Beträffande biblioteksfunktionerna menar juryn att förslaget radikalt frångår programmet genom att i stort sett avstå från publika verksamheter i *Slottet*. Man menar också att överblick och orientering försvåras genom den stora ytan i nybyggnaden kombinerat med många pelare och en begränsad takhöjd. Återlämning, sortering, vaktmästeri och fjärrlån har enligt juryn fått dåliga lösningar. Man säger vidare att biblioteket blir svårbetjänat p.g.a. det stora antalet servicepunkter och de långa avstånden. Förslaget skulle ha varit flexibelt om det inte hade varit för pelarna som är placerade med sex meters mellanrum.⁷³

Bild 10 *Tornets signal*.

Poeten

Förslaget *Poeten* har ritats av Nyréns arkitektkontor AB i Stockholm. I detta förslag läggs tre byggnader till det befintliga *Slottet*; bokpyramiden, kontorstornet och paviljongen, som har placerats nära varandra men ändå fritt liggande. De

⁷³ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 20.

olika delarna binds samman med glasgångar. Juryn tycker att förslaget är charmigt och med ”stadsbildsmässiga kvaliteter” men menar att det blivit en byggnad för mycket för upplevelsen av total balans.

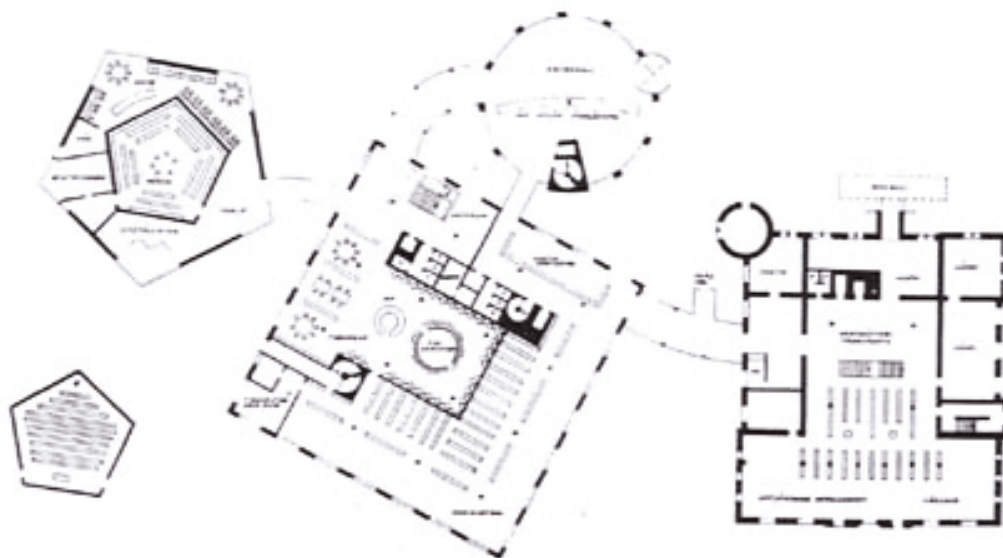
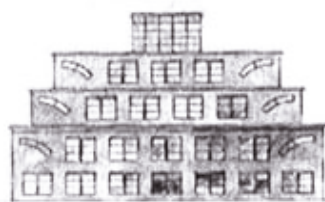

Bild 11 *Poeten*.
Bild 12 *Poeten*.

Vad gäller funktionerna menar Sven Nilsson i sin analys och juryn i sitt utlåtande att entréplanet har långa avstånd och att själva entrépartiet är trångt. Hörsalens och cafés undanskymda läge skulle innebära att de är svåra att utnyttja efter det att biblioteket stängts. Informationsdiskarna är tydligt placerade men integrationen i samlingarna är inte bra. Byggnaderna är logiskt uppbyggda men deras uppdelning sätter gränser för flexibiliteten.⁷⁴

Slottet, muren, torget

Slottet, muren, torget är ritat av Lars Asklund Arkitektkontor i Malmö. Liksom i det föregående förslaget tillkommer här tre nya byggnader; en hög tredelad byggnad (muren), en hörsal samt en låg utsträckt huskropp (torget) som binder samman kompositionen. Juryn anser att arkitektoniskt sett är byggnaden opretentiös och saknar de detaljer som kännetecknar riktigt god arkitektur. Dessutom anser juryn att arkitekturen påminner om äldre morisk tradition, vilket inte hör hemma i Slottsparken. En fördel med förslaget menar man dock är det faktum att det känns lättillgängligt och för tankarna till ett folkbibliotek.

Bild 13 *Slottet, muren, torget*.

⁷⁴ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 22.

Funktionsmässigt menar såväl Sven Nilsson, i sin analys, som juryn att biblioteket är svåröverblickbart, det finns ingen tydlig logik i förslaget som är indelat i många rum och har många pelare. Man konstaterar att cirkulationen av media är löst på ett acceptabelt sätt, däremot uppstår stora avstånd, bl.a. är skönlitteraturen placerad i två plan. Vidare anser juryn och Sven Nilsson att informationsdiskarna är felaktigt placerade och att personalens arbetsrum inte redovisats tydligt nog. Förslaget upplevs inte som flexibelt p.g.a. de många små rummen och det täta pelarsystemet.⁷⁵

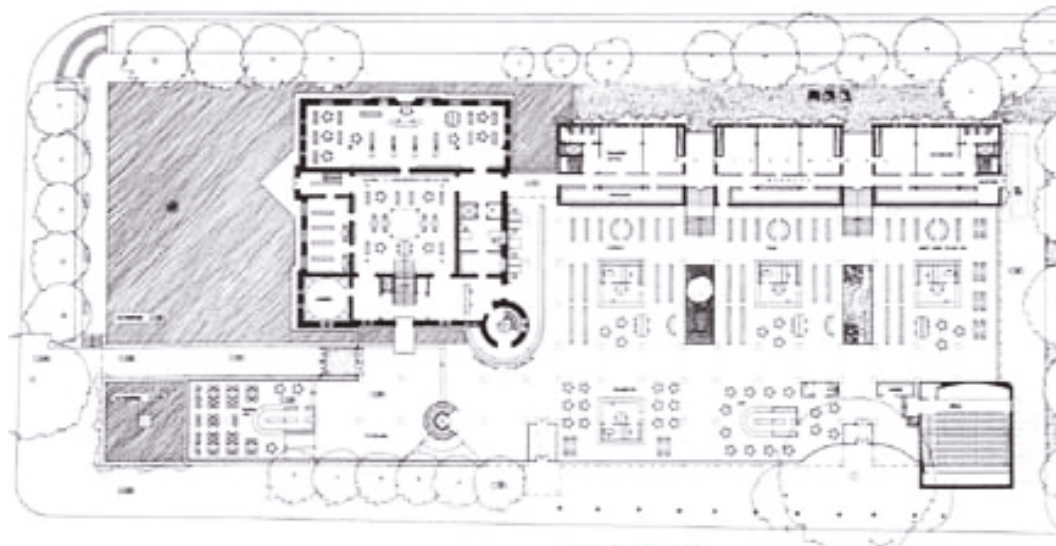

Bild 14 *Slottet, muren, torget.*

Helmer

Helmer är ritat av Arkitektkontoret Kari Nissen Brodtkorb AS i Bærums verk, Norge. Arkitektoniskt sett menar juryn att förslaget visar ”stor ödmjukhet”⁷⁶ gentemot *Slottet* eftersom den gamla byggnaden får spela en central roll och den nya tillbyggnaden inte uttrycksmissigt konkurrerar med den. Detta är ett av förslagens problem eftersom programmet uttrycker att det vinnande förslaget skall ”ha karaktär, vara synligt och utgöra blickfång i staden.”⁷⁷ Dessutom har arkitekten valt ett rödgult tegel, vilket juryn menar inte passar tillsammans med *Slottets* material och färger.

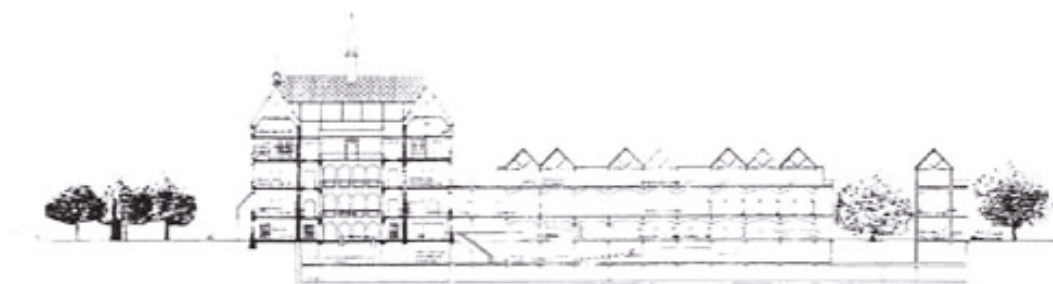

Bild 15 *Helmer.*

⁷⁵ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 25.

⁷⁶ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 31.

⁷⁷ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 31.

Vad gäller biblioteks- funktionerna säger juryn och Sven Nilsson att avstånden blir väldigt stora p.g.a. en ljusbrunn i *Slottet*. Informationsdiskarna är synligt placerade men besökarna måste gå långt för att komma till dem. För att komma till de avdelningar som ligger längst bort från entrén i *Slottet* blir ”gångavstånden betydande”.⁷⁸ Vidare menar man att entrépartiet kommer att bli hårt belastat av såväl medicirkulation som besökare. Arbetsrummen är placerade i rader, vilket innebär att lagarbete försvåras. Hörsalen skulle inte kunna användas efter bibliotekets öppettider och är funktionsmässigt dåligt utnyttjad. Förslaget anses inte vara flexibelt eftersom den hårda belastningen av *Slottet* hindrar förändringar.⁷⁹

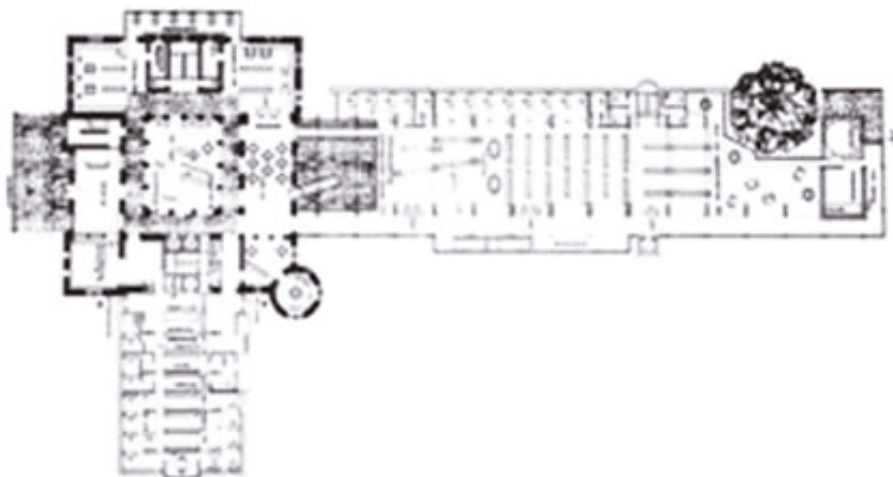

Bild 16 Helmer.

Le Baiser

Detta förslag är ritat av Snøhetta A/S i Oslo, Norge och innebär att en huskropp, ungefär lika stor som *Slottet*, tillkommer. ”Den nya byggnaden har givits en fantasieggande utformning med ett rörligt, dynamiskt linjespel och lutande fasader”.⁸⁰ Juryn menar att förslaget har egenskaper som saknas i dagens svenska arkitektur och säger att förslaget är ett av tävlingens bästa. Vad som arkitektoniskt talar emot det är ingreppen i Slottsparken, att byggnaden kan upplevas som kylig samt placeringen av cafét, entrén och arbetsrummen.

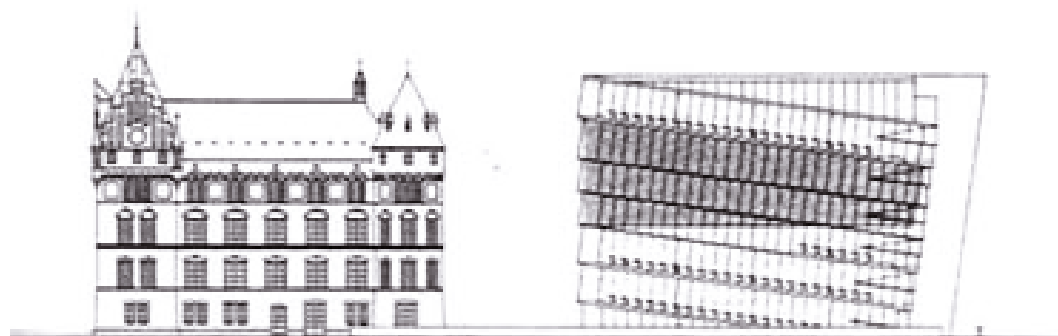

Bild 17 *Le Baiser*.

⁷⁸ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 32.

⁷⁹ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 31.

⁸⁰ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 34.

Funktionsmässigt sett anser juryn och Sven Nilsson att förslaget tydligt avviker från programmet genom att koncentrera den publika verksamheten till den nya byggnaden. Magasinet har fått en framträdande placering och läsplatserna är placerade i en ramp längs de västra och norra glasfasaderna. Juryn menar att detta snarare hör hemma i ett forskningsbibliotek än i ett folkbibliotek. Mediehanteringen är välplanerad och förbindelserna mellan samlingar, magasin och transportcentral är bra.⁸¹

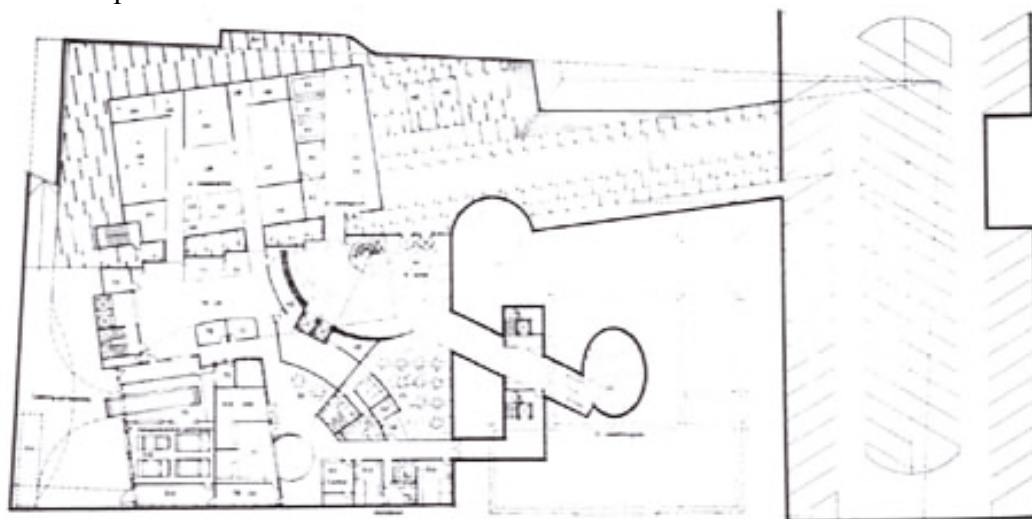
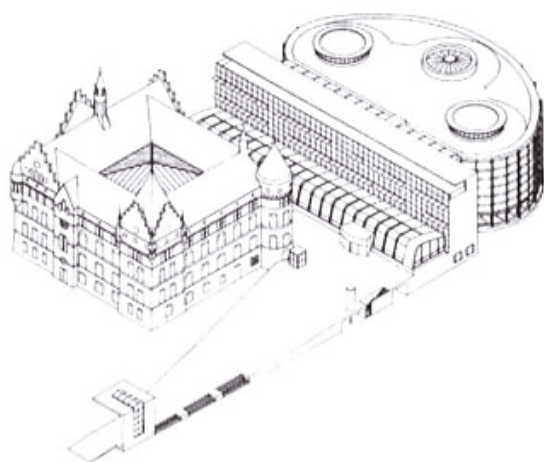

Bild 18 *Le Baiser*.

Klöver

Klöver är ritat av Alexis Pontviks arkitektateljé AB i Stockholm. Arkitekten har i förslaget presenterat en sammanhållande byggnad som ligger bakom den gamla byggnaden, vilket innebär att biblioteket sett från centrum fortfarande skulle domineras av *Slottet*. Den nya huvudentrén markeras tydligt av en lutande ramp, vilket skapar en "nästan ceremoniell vandring upp mot huvudentrén".⁸²

Juryn menar att byggnaden svarar mot programmets krav på monumentalitet, dock av ett helt annat slag än *Slottets* eftersom det nya huset snarast är av "senmodernistisk hi-tech-typ".⁸³

Bild 19 *Klöver*.

Byggnaden kan delas in i tre delar; en tvärställd entréhall, en skivformad del som innehåller personalrum och tekniska funktioner och till sist de *Klöver*bladsformade våningsplaner som vetter mot parken. *Klöver*bladen är tredelade och i fyra våningar. Juryn har svårt att acceptera byggnadens orientering i staden. De menar att eftersom stadsbilden här är så asymmetrisk, med en trafikerad gata åt söder och en lugn park åt norr, smälter inte den symmetriska

⁸¹ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 34.

⁸² Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 14.

⁸³ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 14.

byggnaden in. Juryn tycker inte heller att rampen som leder till entrén passar in i parkmiljön. Den är främmande i en parkmiljö och underlättar inte kontakten mellan biblioteket och parken. Juryn säger att arkitektoniskt sett är förslaget så oavklarat, både vad gäller helhetsintrycket och detaljerna, att det inte lever upp till programmets krav på hög arkitektonisk kvalitet.

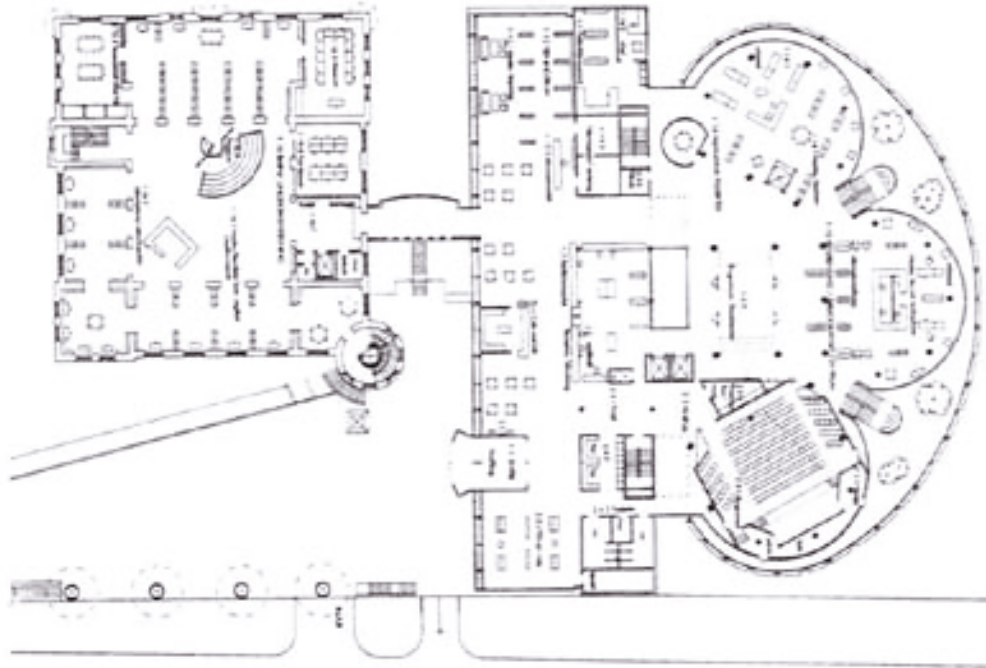

Bild 20 *Klöver*.

Beträffande biblioteksfunktionerna beskrivs till en början hur besökarna i atriumhallen innanför entrén fördelas mellan *Slottet* och den nya byggnaden. *Slottets* huvudfunktion är barn- och ungdomsavdelningen medan det nya huset innehåller vuxenavdelningen och de avdelningar som rör hanteringen av media. Juryn och Sven Nilsson menar att uppläggningsen i byggnaden är nästintill konservativ, där medierna hanteras i centrum av våningsplanen och informationsdiskarna är centralt placerade. Våningarna är lätta att överblicka eftersom de är öppna och liknar varandra. Klöverformen innebär att gångavstånden reduceras och arbetsrummen ligger i nära anslutning till de allmänna delarna. Cirkulationen av media centreras kring en central axel, vilket är samordnat på ett bra sätt. De enda avdelningar som drabbas av långa gångavstånd är fjärrlånet och den uppsökande verksamheten. Kommunikationssystemet och den öppna planlösningen innebär att juryn anser att *Klöver* är ett flexibelt förslag som klarar av anpassning till nya förhållanden. Juryn sammanfattar funktionerna genom att säga ”förslaget ger goda förutsättningar att förverkliga programmet ’Slott i parken’ utan tydliga kompromisser eller särskild anpassning. Det ger förutsättningar för en effektiv arbetsorganisation. Driftsekonomi i fråga om arbetskraft torde vara den bästa bland samtliga förslag.”⁸⁴ Däremot tyckte man inte att det arkitektoniskt uppfyllde kraven.⁸⁵

⁸⁴ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 16.

⁸⁵ Tävlingsjuryns utlåtande, sid. 14.

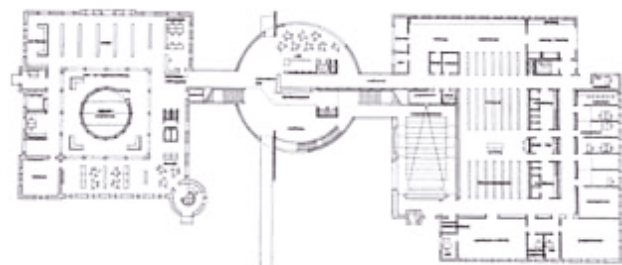
Ljusets Kalender

Ljusets Kalender, slutligen, är ritat av Henning Larsens Tegnestue A/S i Köpenhamn, Danmark. Två nya byggnadskroppar kompletterar i förslaget det gamla biblioteket. De tre byggnaderna får ”uttryck av en klassisk monumentalanläggning.”⁸⁶ Den mittersta huskroppen (*Cylindern*) linjerar med S:t Petri läroverket medan de två andra byggnaderna balanserar varandra. Mot den trafikerade Regementsgatan är biblioteket slutet medan det öppnar sig mot parken med glasade fasader. Juryn konstaterar att det är ett överraskande grepp som ”ger kompositionen en övertygande auktoritet, om än med viss pompa.”⁸⁷ Arkitekturen är enligt juryn uttrycksfull både vad gäller material och proportioner. Trots att huskropparna är så olika varandra uppnås en ”harmonisk balans”⁸⁸ eftersom husen, fasaderna och rumsligheterna samverkar. Juryn uppskattar ljusföringen i förslaget och menar att det kommer särskilt tydligt fram i den västra bokhallen. De menar vidare att biblioteket är mycket högstämt, nästan så att det är påträngande, men det innebär att det mer än väl svarar på programmets krav på monumentalitet.

Bild 21 *Ljusets Kalender*.

Bild 22 *Ljusets Kalender*.

Ur funktionsmässigt perspektiv menar såväl juryn som Sven Nilsson att de stora ytorna är ett problem. Det är långa gångavstånd för personalen mellan informationsdiskar, samlingar och personalrum. Mediehant-

ringen försvåras p.g.a. de långa avstånden, det faktum att det endast finns magasin i nybyggnaden samt att det kan uppstå problem vid transporterandet av material över bryggorna mellan de olika huskropparna. När besökarna kommer in i byggnaden möter de biblioteksverksamheten sent, de måste förflytta sig in i någon av de stora byggnaderna och i nybyggnaden krävs dessutom att de förflyttar sig upp ett våningsplan. Vidare menar juryn att arkitekten inte tillräckligt tagit hänsyn till verksamheten utan till ”formmässiga ambitioner”⁸⁹ samt att *Slottet* utnyttjas för hårt. Den hårda pressen på *Slottet* i kombination med det stora rummet i nybyggnaden anser juryn begränsar flexibiliteten. De säger att det som är förslagets stora fördel är de arkitektoniska greppen och anpassningen till stadsbilden. Det nya biblioteket skulle tydligt uttrycka sin ställning som viktig

⁸⁶ *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 28.

⁸⁷ *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 28.

⁸⁸ *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 28.

⁸⁹ *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 29.

offentlig byggnad. De brister som finns vad gäller biblioteksfunktionerna kan enligt juryn omarbetas så att de blir väl fungerande.⁹⁰

6.1.3 Juryns rekommendation och särskilda yttranden

Juryn säger i sin motivering, om vinnaren *Ljusets Kalender*, att förtjänsterna är byggnadernas samspel mellan gammalt och nytt. De menar att förslaget lyckas etablera sig i parken men samtidigt ta hänsyn till den redan existerande miljön. Genom bibliotekets samverkan med platsen berikas ”det offentliga rummet”.⁹¹ Förslagets monumentalitet innebär att det blir ett vackert blickfång som integreras med omgivningen. Juryn konstaterar i sitt beslut att inget av förslagen uppfyller programmets samtliga krav. De menar att platsens förutsättningar, det faktum att arkitekterna skulle ta hänsyn till en befintlig byggnad samt lösningen av biblioteksverksamheten gjort uppgiften svår. Därför rekommenderar de det förslag som ”mest övertygande behärskar gestaltning av stadsbild och arkitektur samt anpassning till slott och anslutande parkrum”.⁹² De poängterar att förslaget måste bearbetas utifrån biblioteksfunktionella aspekter.

Juryn var dock inte enig. Politikerna Johnny Örbäck och Per-Olof Pettersson, stadsbibliotekarie Sven Nilsson samt arkitekterna Thorbjörn Andersson, Jan André, Hans Dall, Klas Tham och stadsträdgårdsmästare Gunnar Ericsson, samtliga jurymedlemmar, lämnade in särskilda yttranden.

Johnny Örbäck och Per-Olof Pettersson skriver att de har synpunkter på juryns arbetssätt. De menar att den funktionsanalys som på ett tidigt stadium lämnades in av Sven Nilsson var olycklig för det fortsatta juryarbetet eftersom ett motpolsförhållande uppstod. De anser att det skapades motsättningar mellan stadsbibliotekarien å ena sidan och arkitekterna å den andra och att juryns sammansättning borde ha varit mer jämlik. Som det var nu fick arkitekturen en alltför stor roll i analyserandet av de olika förslagen, menar de. Politikerna i juryn hade ingen möjlighet att medla i konflikten eller utvidga diskussionerna eftersom positionerna redan var låsta. Vidare menar de att det var svårt för politikerna att välja förslag eftersom de inte fick någon opartisk vägledning. De menar att valet kom att stå mellan arkitektur eller funktion och att inget av förslagen uppfyller dessa utan att behöva omarbetas ordentligt. Samtidigt säger de att arbetet måste inriktas på att snabbt få ett fungerande bibliotek. De avslutar med att säga att de arbetat för att skapa enighet samt att de menar att avtal skall hållas, det bästa ekonomiska alternativet skall väljas och att personalens synpunkter på funktion skall respekteras. De poängterar slutligen att de egentligen hellre sett att biblioteket hade placerats vid Triangeln.⁹³

Sven Nilsson menar i sitt särskilda yttrande att *Ljusets Kalender* inte uppfyller de krav på funktion som programmet ställde. Enligt Nilsson har förslaget tre huvudsakliga problem; ”avstånd, otillfredsställande funktionsuppdelning samt bristande ytinnehåll i förhållande till programmet”.⁹⁴ Nilsson uppskattar inte heller förslagets utseende eftersom han menar att byggnaden är konservativ och har dålig kontakt med staden utanför. Den stora bokhallen menar han har fått för stora dimensioner, vilket leder till en högtidlig

⁹⁰ *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 28.

⁹¹ *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 13.

⁹² *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 12.

⁹³ *Tävlingsjuryns utlåtande*. Bilaga Särskilt yttrande av Johnny Örbäck och Per-Olof Pettersson.

⁹⁴ *Tävlingsjuryns utlåtande*. Bilaga Särskilt yttrande av Sven Nilsson.

och nästintill sakral stämning. Förslaget upplevs enligt Nilsson som kyligt och distanserat. Vidare skriver Sven Nilsson att funktionsdelen av programmet, *Slott i parken*, är ett kvalitativt program som uttrycker flera intentioner för en framtida biblioteksverksamhet. Enligt Nilsson finns det flera förslag som tagit till vara dessa intentioner och där kombinationen estetik och funktion är tillräckligt bra. I första hand menar Sven Nilsson att detta gäller *Klöver*, men även *Le Baiser* och *Poeten*. Sven Nilsson avslutar med att säga att om *Ljusets Kalender* skall genomföras krävs det att en del grundläggande problem åtgärdas, däribland funktion, kommunikation och samordning. Han säger till sist att den konflikt som råder mellan arkitekturen och bibliotekets verksamhetsidé måste lösas.⁹⁵

Arkitekterna och stadsträdgårdsmästaren i juryn skriver i sitt särskilda yttrande att de helhjärtat stödjer juryns beslut. De menar att förslaget har kvaliteter vad gäller arkitektur och stadsbild men även interiört är den arkitektoniska nivån hög. De menar att *Ljusets Kalender* kan bearbetas så att mycket goda biblioteksfunktioner uppnås samtidigt som det arkitektoniskt förädlas ytterligare.⁹⁶

6.2 Linköpings stifts- och landsbibliotek

Tävlingsmaterialet består i Linköping av tävlingsprogrammet samt juryns utlåtanden till de respektive förslagen. Efter ett referat av programmet presenterar vi kortfattat de olika förslagen som de är beskrivna av juryn. Slutligen redogör vi för juryns val av vinnande förslag med motiveringar.

6.2.1 Program för inbjuden arkitekttävling till Linköpings stifts- och landsbibliotek

Tävlingsprogrammet⁹⁷ börjar med en inledning där man berättar om omständigheterna kring branden i det gamla biblioteket samt om det gamla bibliotekets olika verksamheter. Här redovisas också kommunfullmäktiges beslut att den nya byggnaden ska uppföras på samma ställe och att det nya biblioteket ska rymma samma verksamheter som tidigare samt dessutom även stadsarkivet. Vidare redogör programmet för *Mål och visioner för bibliotek och information*. Biblioteket ska vara ett ”allsidigt centrum för kultur, kunskap och information”.⁹⁸ Här fastslås att tillgång till information är en demokratifråga och att kombinationen bibliotek, stadsarkiv och informationskontor ”öppnar unika möjligheter till bredd och djup i samhällsinformationen”.⁹⁹ Huvudbiblioteket ska fungera som kunskapscentrum och som sådant vara en resurs för skolorna i regionen. Här står också att ”stor vikt måste läggas vid planeringen av det ’multimediala’ biblioteket”.¹⁰⁰ Vidare ska biblioteket vara en kulturell mötesplats för Linköpingsborna. Slutligen står det att biblioteket ska utformas utifrån brukarnas behov. Under planeringsarbetet har den politiskt tillsatta ledningsgruppen träffat en rad olika intressegrupper för att få deras synpunkter på biblioteket och i det fortsatta arbetet kommer insamlandet av synpunkter och idéer att fortsätta med hjälp av enkäter och informationsmöten, enligt programmet.

⁹⁵ *Tävlingsjuryns utlåtande*. Bilaga Särskilt yttrande av Sven Nilsson.

⁹⁶ *Tävlingsjuryns utlåtande*. Bilaga Särskilt yttrande av Thorbjörn Andersson, Jan André, Hans Dall, Gunnar Ericson och Klas Tham.

⁹⁷ *Program Linköpings Bibliotek*, Linköpings kommun, 1997-04-11.

⁹⁸ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 6.

⁹⁹ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 6.

¹⁰⁰ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 7.

Nästa rubrik i programmet är *Verksamheter* och här står att ”decentralisering av ansvar, lagarbete och utveckling ska prägla bibliotekets organisation”.¹⁰¹ Publika ytor och kontorsarbetsplatser ska placeras i anslutning till varandra och stor vikt måste läggas vid ett naturligt och effektivt samband mellan olika funktionsytor. Mediernas flöde i arbetsprocessen är det som ytterst ska styra dispositionen av lokalerna. Här fastslås att det är av stor betydelse att personalen på biblioteket har möjlighet att påverka dess utformning.

Under rubriken *Tävlingsförutsättningar* preciseras tävlingsuppgiften. Här poängteras vikten av samspelet mellan den nya byggnaden och omgivningen, speciellt med tanke på domkyrkan och *Slottet*. Denna plats är en del av Linköpings kulturlandskap och biblioteket intar en självklar roll i detta kulturlandskap. De efter branden kvarvarande byggnadsdelarna från det gamla biblioteket ska inlemmas i den nya byggnaden och i uppgiften ingår också att ge förslag på angöring för cyklar, bilar, handikappfordon, varutransporter samt bokbuss. När det gäller estetiska önskemål för biblioteket slår programmet fast att ”den nya biblioteksbyggnaden bör uttrycka samma självklara medvetenhet om sitt eget värde men också samma respekt för platsen som det bruna biblioteket. Samspelet mellan de olika byggnaderna kring slottsparken och hur dessa binds ihop till en spännande och väl fungerande enhet såväl visuellt som fysiskt är en viktig förutsättning för det nya biblioteket”.¹⁰² Här poängteras vikten av byggnadens yttre gestaltning. Tillgängligheten tas också upp. Alla medborgare ska på lika villkor kunna ta sig till biblioteket och in i lokalerna. Vidare står det att verksamheterna ska ske utifrån ett miljötankande och att en miljöplan för det nya biblioteket ska tas fram i enlighet med kommunfullmäktiges miljömål. I biblioteksbyggnaden ska följande verksamheter rymmas: stadsbibliotek, stiftsbibliotek, länsbibliotek, stadsarkiv, föreningsarkiv och informationskontor.

Programmet går vidare och räknar upp vissa krav och önskemål på de nya bibliotekslokalerna. Biblioteket ska vara en plats både för studier och social samvaro. Det behövs studieplatser och forskarplatser. Den oförutsägbara utvecklingen inom teknologi och biblioteksverksamhet i framtiden gör att byggnaden måste vara flexibel och enkelt kunna anpassas och fungera med nya typer av medier. Det nya biblioteket ska ge besökaren ”frihet att klara sig på egen hand genom en pedagogisk disponering av samlingarna och automatiserad utlåning och återlämning”.¹⁰³ Detta ska kombineras med möjlighet till hjälp och information i informationsdisken. Vidare ska det i lokalerna finnas plats för utställningar och programverksamhet, med bl.a. en mindre samlingssal.

Vikten av byggnadens entré fastställs i programmet genom en egen rubrik, under vilken det står att entrén har en central funktion. Den bör placeras så att den ligger naturligt i förhållande till omgivande trafikstråk. Entrén ska också utgöra ett blickfång och annonsera biblioteket mot omgivningen och vara inbjudande och locka till besök. ”Besökaren ska naturligt ledas in i byggnaden och i entrén möta verksamheten på ett överskådligt och generöst sätt.”¹⁰⁴

De olika verksamheterna som ska rymmas i byggnaden går noggrant igenom i programmet med exakta angivelser om kvadratmeter och önskemål om antal arbetsrum etc. Här kan arkitekterna läsa hur stora besökarantal de olika verksamheterna beräknas ha och hur många läsplatser och liknande de behöver.

---

¹⁰¹ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 8.

¹⁰² *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 9.

¹⁰³ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 12.

¹⁰⁴ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 14.

I slutet av programmet anges hur tävlingsförslagen ska presenteras samt vilka som sitter i juryn och när den kommer att kungöra sitt beslut.

6.2.2 Juryns utlåtande

Juryn sammanträdde åtta gånger under en period av tre månader sommaren 1997.¹⁰⁵ Enligt deras utlåtande har bedömningen av förslagen skett enligt ordningen: Inläring – värdering – jämförelse – beslut. Man har tittat på förslagens ”betydande förtjänster och goda grundegenskaper” och inte deras fel.¹⁰⁶ Viktigt i bedömningen av förslagen har varit deras möjlighet till utveckling och bearbetning samt deras flexibilitet, både på kort och lång sikt. Som grund för bedömningen har tävlingsprogrammet legat och juryn har strukturerat bedömningsarbetet efter tre huvudaspekter:

- Yttre gestaltning.
- Entréförhållanden.
- Funktioner och inre miljö.¹⁰⁷

Juryn har tagit hjälp av diverse experter i sitt arbete, bland annat i frågor om brand och säkerhet och handikappfrågor. Dessutom har den tagit del av allmänhetens inlämnade synpunkter.

Juryns bedömning av de fem förslagen presenteras först kortfattat under de tre huvudaspekterna och sedan varje förslag för sig mer utförligt med en beskrivning av huvuddragen.

Om den yttre gestaltningen skriver juryn att förslaget *Bokens plats* har ett alltför återhållsamt helhetsintryck och *Dianas* formspråk är effektivt men hårt och skarpkantat och brister i samspelet med omgivningen. *Fenix* är expressivt men komplicerat och tveksamt förankrat till platsen. *Simetras* huvudgrepp känns främmande och konstlat även om byggnaden annars är enkelt och elegant utformad och *Vända Sida*, slutligen, tar till vara de yttre sammanhangen runt hela huset och har en enkel, värdig och vacker gestaltning.¹⁰⁸

Om entréförhållandena står det att ”valet av entrélösning har /.../ avgörande betydelse för bibliotekets funktion”.¹⁰⁹ Juryn slår fast att eftersom besökarantalet på det nya biblioteket väntas öka markant kommer entré endast i det gamla läget ej vara tillräckligt. Entréer i båda ändar av byggnaden är inte heller lämpligt eftersom det innebär dubbling av funktioner och krav på extra utrymme samt ”för med sig praktisk och identitetsmässig tvetydighet”.¹¹⁰ Huvudentré vid Östgötagatan är den bästa lösningen. Angöringen av bokbussen har lösts på olika sätt i de olika förslagen. Bäst lösningar har *Diana* och *Simetra*. *Vända Sidas* förslag med angöring under marknivå är inte acceptabel, enligt juryn.

Den tredje huvudaspekten handlar om funktioner och inre miljö. Alla förslagen ”redovisar ett omfattande ambitiöst och värdefullt arbete med funktionsproblematiken”.¹¹¹ *Bokens plats* har en oklarhet i huvuduppläggningsen

---

¹⁰⁵ Linköpings stifts- och landsbibliotek Inbjuden arkitektävling Juryns utlåtande , Linköping, 1997-09-26.

¹⁰⁶ Juryns utlåtande, sid. 6.

¹⁰⁷ Juryns utlåtande, sid. 6.

¹⁰⁸ Juryns utlåtande, sid. 7f.

¹⁰⁹ Juryns utlåtande, sid. 8.

¹¹⁰ Juryns utlåtande, sid. 8.

¹¹¹ Juryns utlåtande, sid. 8.

och en brist på överblick och flexibilitet, enligt juryn. *Dianas* struktur är stel och oflexibel och *Fenix* har en komplicerad struktur som är trång och ger svårigheter vid bearbetning, trots goda dellösningar. *Simetras* helhet är klar och översiktlig men vägen till verksamheten är lång. *Vända Sida* har en entré med rymd och överblick och förslaget är mycket flexibelt.¹¹²

Bokens plats

Detta förslag, ritat av Lund & Valentin arkitekter i Göteborg, har enligt juryn på ett ambitiöst sätt gestaltat den yttre miljön. Entrén har vänts mot parken, vilket får den att samspela med parkrummet, men gör att man inte får någon visuell kontakt med den när man rör sig på omgivande gator. Den gamla fasaden mot Hunnebergsgatan har bevarats men brutits upp i ett glasparti i mitten, vilket fungerar som kvällsentré. Juryn beskriver det som ett vackert skyltfönster kvällstid.¹¹³ Lokalerna är vackert belysta och överblickbara.

Bild 23 *Bokens plats*.

Ser man till förslagets funktionella aspekter så har verksamheten förlagts till fyra plan, med vuxenavdelningen på plan två, vilket är olämpligt eftersom detta är den mest använda av bibliotekets avdelningar. Entrén leder besökaren in i verksamheten men mötet med böckerna sker långt in i byggnaden. Café, utställningshall och samlingshall har placerats tillsammans, vilket juryn finner tilltalande.¹¹⁴

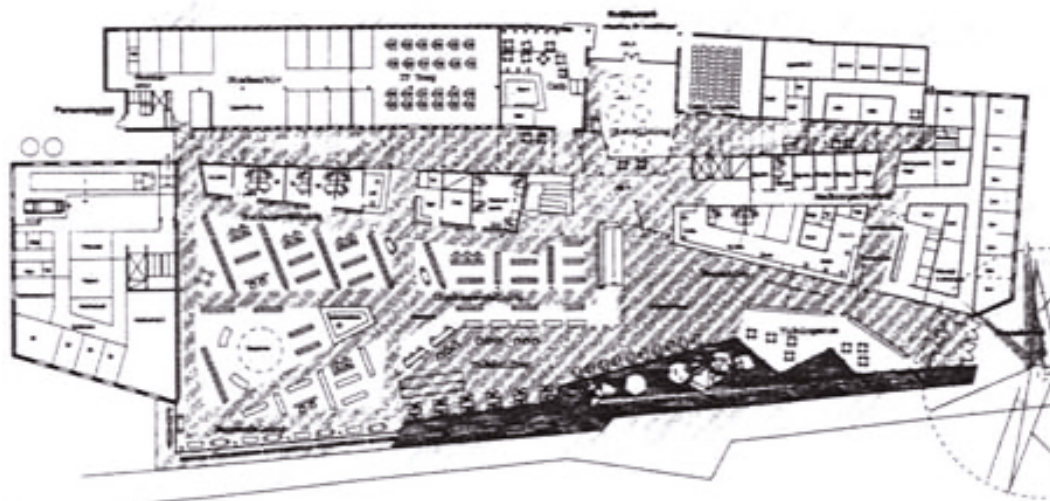

Bild 24 *Bokens plats*

Diana

Diana är ritat av Erséus, Frenning & Sjögren Arkitektkontor AB i Stockholm. Det här är det förslag som mest liknar det gamla biblioteket, vilket juryn inte är helt positiv till. ”Den i planform nära anknytningen till det brunna biblioteket är naturligtvis en utmaning. Man måste visa att det inom den gamla ramen är möjligt

¹¹² Juryns utlåtande, sid. 9.

¹¹³ Juryns utlåtande, sid. 9.

¹¹⁴ Juryns utlåtande, sid. 9.

att skapa en för framtiden väsentligt bättre lösning än tidigare. Juryns mening är att förslaget /.../ inte lyckats med detta.”¹¹⁵ Byggnaden har inte heller löst samspelet med parken på något tillfredsställande sätt. ”Förslaget har en tydlig arkitektonisk identitet genom en enkel funktionell lösning och en tydlig behandling av byggnadens volymer”,¹¹⁶ skriver juryn.

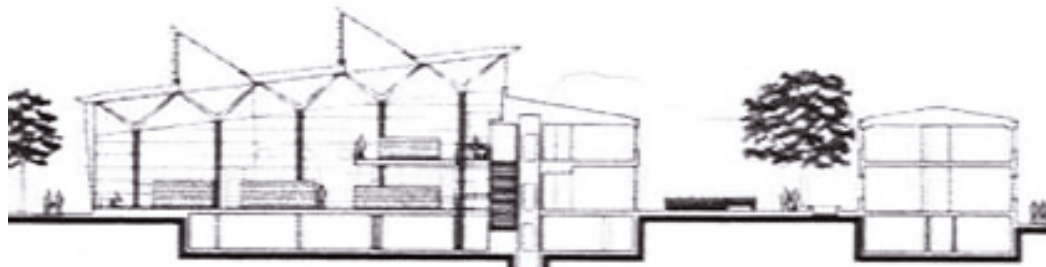

Bild 25 Diana.

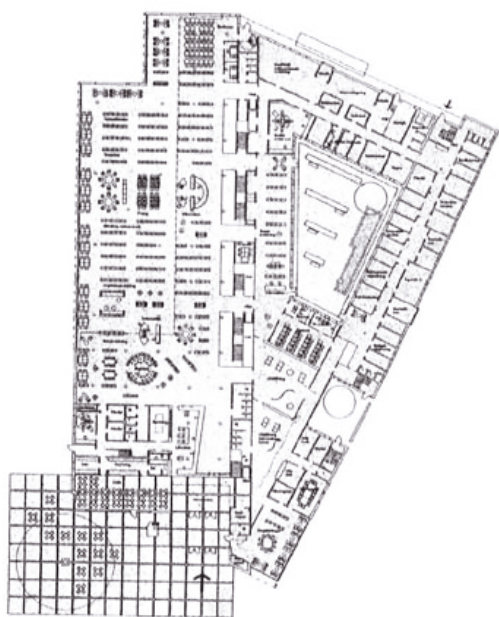

Bild 26 Diana.

Diana har en välkomnande entré, men platsen framför är alldeles för liten för att rymma alla cyklar. Man har på ett fint sätt löst sambandet mellan de olika verksamheterna och möjliggjort olika öppettider. Det är dock långa avstånd inne i boksalen. Verksamheten är uppdelad på tre plan, förbundna med trappor. Enligt juryn gör antalet trappor och utformningen av dem att lokalerna delas av på ett påtagligt sätt, vilket man är tveksam till.¹¹⁷

Fenix

Fenix är ritat av FFNS Arkitekter i Luleå. Den öppna glasade bokhallen mot parken har delats i två delar, vilket juryn tolkar som en vilja att minska skalan och

Bild 27 Fenix.

göra byggnaden mer intressant. Det är dock, enligt juryn, tveksamt om man har lyckats med det. Resultatet är för komplicerat. Juryn tycker att man har tagit tillvara hörnet mot parken på ett fint sätt med en uteservering.

¹¹⁵ Juryns utlåtande, sid. 10.

¹¹⁶ Juryns utlåtande, sid. 10.

¹¹⁷ Juryns utlåtande, sid. 10.

Förslaget har två entréer, vilket innebär att man direkt når många av husets funktioner men också att vissa entréfunktioner måste dubbleras. Invändigt är biblioteket organiserat utefter en trång och svåröverskådlig biblioteksgata mellan de två entréerna. Flera delfunktioner är väl lösta, särskilt forskaravdelningen, men förslaget är för oflexibelt enligt juryn.¹¹⁸

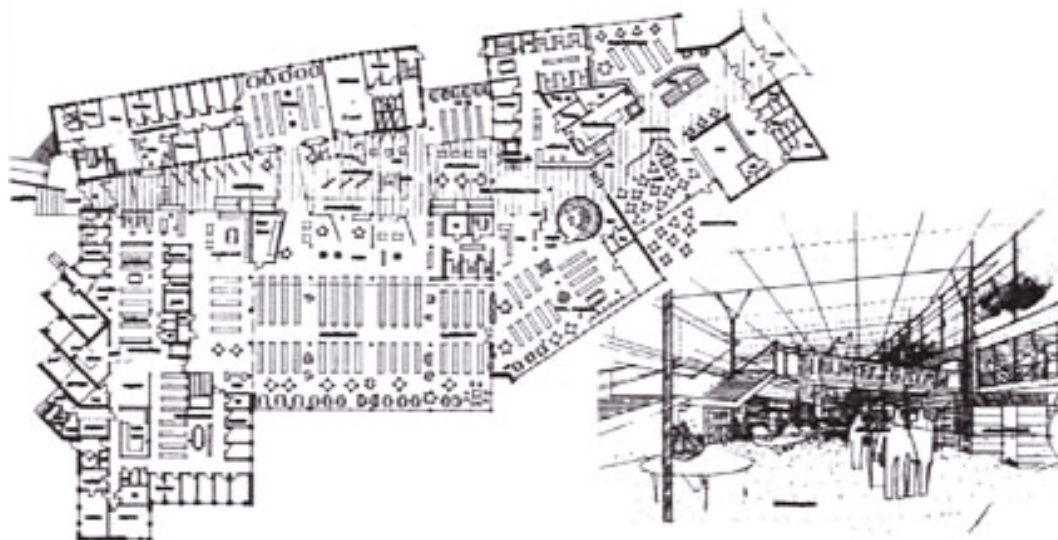

Bild 28 Fenix.

Simetra

Simetra är ritat av White Arkitekter AB i Göteborg. Den gamla biblioteksbyggnaden kompletteras med en ny byggnad i väster och i vinkel däremellan breder boksalen ut sig. Förslaget har ”en tydlig och konsekvent arkitektonisk gestaltning”¹¹⁹ men juryn är kritisk till den urschaktning man gjort i parken vid boksalen. Enligt förslaget ska man gräva ut en grop i marken framför boksalens tre våningar höga glasfasad. Tanken är att man ska få dagsljus till den våning som ligger nedanför markplan.

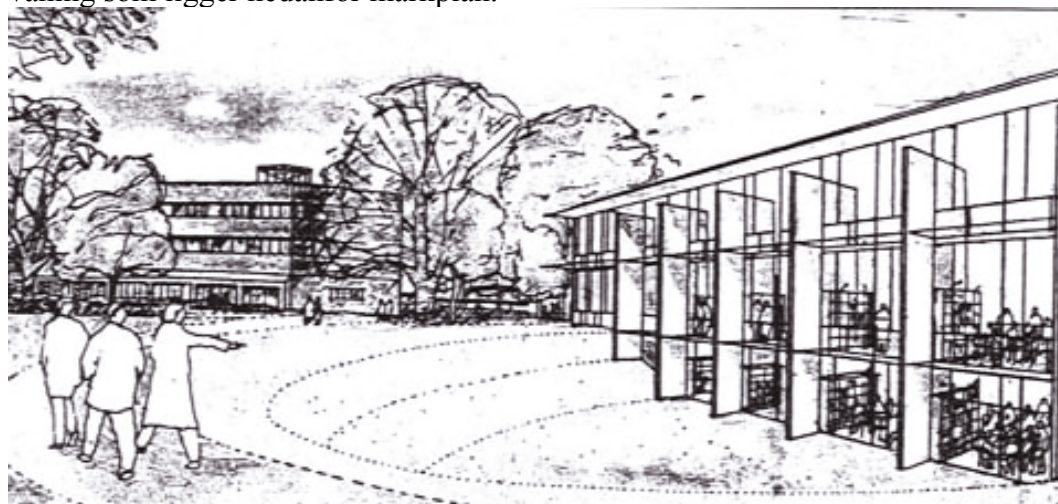

Bild 29 Simetra.

Även detta förslag har två entrépunkter. Entrén mot Hunnebergsgatan är elegant, men entrén vid Östgötagatan har fått en underordnad roll och juryn tycker

¹¹⁸ Juryns utlåtande, sid. 11.

¹¹⁹ Juryns utlåtande, sid. 11.

att biblioteket borde ha tagit emot den stora besökarströmmen här istället. Placeringen av biblioteket och informationskontoret på var sida om en inomhusgata ger tydlighet och identitet åt verksamhetslokalerna, men det är en lång passage genom byggnaden innan man når kärnverksamheten. Detta förslag har löst angöring för bokbuss och inlastning på det bästa sättet.¹²⁰

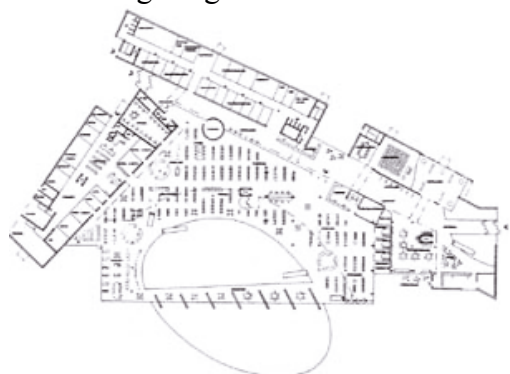

Bild 30 *Simetra*.

Bild 31 *Vända Sida*.

Vända Sida

Vända Sida, ritat av Nyréns arkitektkontor AB i Stockholm, består av två enkla delar, den slutna gamla delen av biblioteket och en ny öppen bibliotekshall som juryn tycker ”fungerar ihop på ett osökt sätt”.¹²¹ De äldre delarna bevaras intakta vilket juryn ser ett historiskt värde i. Den nya bokhallen är vacker och välproportionerad med en enkel värdighet och en självklar naturlighet. Den öppnar sig mot parken i söder och mot en ny plats som har skapats mot Östgötagatan, där entrén har placerats. Juryn skriver att förslaget präglas av uppmärksam studium av verkligheten på platsen, vilket har lett till valet att placera entrén på motsatt sida från det gamla biblioteket. Entrén är stolt, generös och välkomnande och juryn anser att placeringen är den mest naturliga och bäst anpassade till staden. Dessutom medför placeringen att man kliver in i byggnaden från sydväst i ljusets riktning, vilket enligt juryn är det vackraste sättet att ta ett rum i besittning.

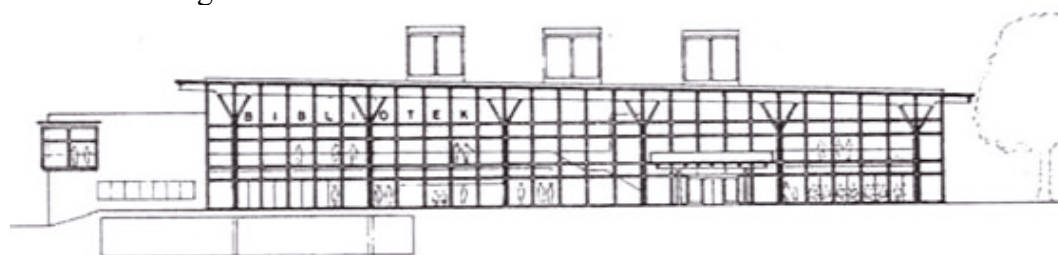

Bild 32 *Vända Sida*.

Invändigt ger entréns placering rymliga och lättillgängliga entréfunktioner och översiktliga, korta förbindelser till byggnadens olika delar. Byggnaden har en enkel struktur vilket gör den mycket flexibel. Informationskontoret har fått ett strategiskt bra läge i entrén. Förslaget är väl löst för funktionshindrade. *Vända Sidas* nackdelar ser juryn i lösningen av forskaravdelningen samt i bokbussens placering nedanför markplan. Detta är dock problem som juryn anser att man lätt kan lösa utan att göra våld på förslaget. Juryn föreslår att man ökar den gamla

¹²⁰ Juryns utlåtande, sid. 11.

¹²¹ Juryns utlåtande, sid. 11.

delen av byggnaden med en extra våning i söder och placerar forskaravdelningen där.¹²²

6.2.3 Juryns rekommendation

Juryn beslutar att förorda *Vända Sida* som vinnande förslag. Detta beslut var enhälligt. ”Förslaget har på ett utomordentligt sätt löst byggnadsuppgiften inom ramen för tävlingsprogrammet” skriver juryn.¹²³ Man framhåller förslagets goda funktionslösningar och dess flexibilitet men också hur vacker byggnaden är. Förslaget har ”en stark identitet som bibliotek, en vacker och övertygande gestaltning” och ”ett enkelt helhetsgrepp och en klar huvuddisposition”.¹²⁴ Juryn understryker här också vikten av att bibliotekets personal engageras i det fortsatta arbetet med bearbetningen av förslaget, bland annat när det gäller problemen med bokbussen, och att deras åsikter väger tungt.¹²⁵

---

¹²² *Juryns utlåtande*, sid. 11f.

¹²³ *Juryns utlåtande*, sid. 13.

¹²⁴ *Juryns utlåtande*, sid. 13.

¹²⁵ *Juryns utlåtande*, sid. 13.

7. Intervjusammanställning

7.1 Malmö stadsbibliotek

7.1.1 Arbetsprocessen

Vi har intervjuat fem personer om arbetsprocessen med tillbyggnaden av Malmö stadsbibliotek; en arkitekt på kommunen, Göran Johansson, dåvarande ordföranden i biblioteksnämnden Käthe Berggren, arkitekten Louis Becker från Henning Larsens Tegnestue i Köpenhamn samt två bibliotekarier från stadsbiblioteket, Barbro Roos och Gunilla Pettersson. Dessa fem personer hade olika roller i processen och tillsammans ger intervjuerna med dem en bra bild av arbetsprocessen med biblioteket.

Barbro Roos fungerade tillsammans med dåvarande statsbibliotekarien Sven Nilsson som kontaktperson mellan biblioteket och arkitekten under arbetet med tillbyggnaden av Malmö stadsbibliotek. Samtidigt som tillbyggnaden av huvudbiblioteket planerades gick man igenom alla biblioteksfilialerna och rustade upp och byggde ut dem efter behov. Barbro Roos arbetade med det också och fick på så sätt en del erfarenhet som hon kunde använda i arbetet med huvudbiblioteket. Gunilla Pettersson var bibliotekets representant i kontakten med Henning Larsens Tegnestue under arbetet med ombyggnaden av *Slottet*. Hon hade då ingen tidigare erfarenhet av liknande projekt. Göran Johansson, arkitekt på översiktsplanavdelningen på Malmö kommun, var tävlingssekreterare i arkitekttävlingen och som sådan satt han med på alla juryns möten, utan att själv ha någon röst. Dessutom var han med och formulerade tävlingsprogrammet. Han hade tidigare erfarenheter av arkitekttävlingar, men ingen biblioteksbakgrund. Käthe Berggren satt med i juryn i egenskap av ordförande för biblioteksnämnden men hade trots det inte heller någon biblioteksbakgrund. Louis Becker var en av de arkitekter på Henning Larsens Tegnestue som arbetade med Malmö stadsbibliotek. Arkitektkontoret har ritat flera bibliotek i olika delar av världen, bland annat i Berlin och i Köpenhamn, och hade enligt Louis en hel del tidigare erfarenheter man kunde använda sig av i det här projektet.

7.1.2 Tävlingsprogrammet

Tävlingsprogrammet för tillbyggnaden av biblioteket var uppdelat i två delar, den ena delen handlade om bibliotekets plats i staden, placeringen i parken och anpassningen till den gamla byggnaden, *Slottet*, och den andra delen behandlade de funktionella kraven på biblioteket. Göran Johansson skrev den första delen åt Malmö stad och funktionsdelen, *Slott i parken*, skrevs av Sven Nilsson och Barbro Roos på stadsbiblioteket. Båda delarna godkändes av juryn och det är formellt juryn som står för programmet, säger beställaren Göran Johansson.

Detta är egentligen inget vanligt förfaringssätt i arkitekttävlingar, att programmet delas upp i två delar, men Göran Johansson kan inte riktigt förklara varför man valt att göra så. Han säger att de två programmen är kopplade till varandra. Den första delen, som han skrivit, tar även upp allmänna funktioner och den fastställer tre grundläggande krav på byggnaden¹²⁶, varav det första är ett funktionskrav. Därför tycker han inte heller att funktionen fått för lite plats i

---

¹²⁶ Se sid. 20.

programmet, trots att han kallar *Slott i parken* för en bilaga till tävlingsprogrammet. Han menar att man genom de tre grundläggande kraven markerat att funktionen är mycket viktig och att man har en balans mellan estetik och funktion i programmet. Dessutom, säger han, var placeringen i staden och parken mycket viktig för det nya biblioteket. Han anser alltså inte att det är underligt att man valt att lägga upp programmet på det här viset.

Bibliotekarie Barbro Roos berättar att man utomlands ofta har den här typen av mer omfattande tävlingsprogram. De är mer beskrivande än vad som är vanligt i Sverige. Hon tycker att det var ett bra program och att funktionerna fick tillräckligt med utrymme. Funktionsdelen av programmet innehöll bibliotekets målsättning och beskrivning och inte bara ren sifferfakta, säger hon. Bibliotekarie Gunilla Pettersson håller med om att funktionerna fick tillräckligt utrymme. Hon säger att programmet var väldigt bra och att hon tror att de flesta som var inblandade i processen tyckte det också. Programmet ställde funktionerna i centrum, menar hon. Stor vikt lades vid självbetjäning, personalens arbetsmiljö med ny organisation med arbetslag samt vid vikten av flexibilitet. Hon berättar också att programmet utarbetades av hela personalen även om det sedan skrevs av Sven Nilsson och Barbro Roos.

Jurymedlemmen Käthe Berggren säger att programmet huvudsakligen tog upp funktionella aspekter, men att det är svårt för henne att bedöma om rätt funktioner finns med eftersom hon inte själv har någon biblioteksbakgrund. Hon anser i alla fall inte att programmet koncentreras för mycket på estetiska aspekter utan att funktionerna får gott om utrymme.

Arkitekt Louis Becker tycker att tävlingsprogrammet var okej, men säger att vissa av Sven Nilssons visioner inte var realistiska och att de därför var tvungna att utelämnas. Han anser möjligen att man kunde ha lagt tonvikten ytterligare lite mer på estetiska aspekter, eftersom det är mycket viktigt. Men då måste man komma ihåg att det är skillnad på krav och önskemål, säger han. Det går inte att kräva att vissa små detaljer ska vara på ett eller annat sätt, utan det är snarare en fråga om helhetsintryck och stora frågor. Louis Becker säger att det är viktigt att en byggnad fungerar men den kan fungera på många olika sätt. Det gäller att kunna ompröva sina tankar och våga se andra möjligheter i en byggnad än de man tänkte sig från början. Han säger vidare att svenskarna tjarar för mycket om funktioner och är för rädda att pröva nya saker. Funktionerna får så stor plats att det inte spelar någon roll hur byggnaden ser ut. En byggnad kanske ska stå i hundra år och då kommer dess funktion ändras under tidens gång, det går inte bara att tänka på dagens funktioner, vilket Louis Becker menar att svenska arkitekter ofta gör. Han säger att man kan vara 100 % säker på att funktionen kommer ändras allteftersom tiden går och då är det viktigt att byggnaden kan förändras med den. Flexibilitet är alltså mycket viktigt.

7.1.3 Tävligen och juryns arbete

Valet av de åtta arkitektfirmorna gjordes av arkitekter och bibliotekarier tillsammans, även om bibliotekarierna mest var rådgivande, berättar bibliotekarie Barbro Roos. Man ville ha en blandning av arkitekter från olika nordiska länder och av stora och små firmor. Roos säger dock att hon egentligen inte tycker att tävlingsformen är lämplig när man bygger nya bibliotek, eftersom personalen inte har någon kontroll under utvecklandet av förslagen. I en tävling bestämmer arkitekterna helt själva över sina förslag till dess de lämnas in och biblioteket ställs inför ett färdigt koncept som sedan är svårt att ändra utan att förstöra

grundtankarna, säger Barbro Roos. Hon hade föredragit att man arbetade med en form som kallas parallella uppdrag och som innebär att man väljer ut två arkitektfirmor som får arbeta fram varsitt förslag i samarbete med bibliotekets personal och där man efter ett tag väljer den ena och fortsätter arbetet tillsammans med den. Då har man hela tiden kontroll över byggnaden, säger hon. Bibliotekarie Gunilla Pettersson berättar att flera av de inbjudna arkitektfirmorna hade kontakt med biblioteket när de utarbetade sina förslag och hon tycker att Henning Larsens Tegnestue borde ha haft det också.

Barbro Roos berättar att hela personalen på biblioteket engagerade sig i tävlingen och valet av vinnande förslag. Man hade möten på biblioteket med olika arbetsgrupper som detaljgranskade de olika förslagen och det var en mycket rolig process som man lärde sig mycket på, säger hon. Hon menar att personalen på detta sätt fick en inblick i hur svårt det är att skapa ett bibliotek som uppfyller alla funktionella krav. Barbro Roos säger att många av förslagen hade löst de funktionella kraven på ett tillfredställande sätt och att merparten av dem var bra. Personalen var enig om att *Klöver* var det bästa förslaget, både när det gäller estetik och funktion. Hon säger att det förslaget följde programmet väl. Men hon vill inte säga om det hade varit bättre om det förslaget hade vunnit. Man tänker inte så, säger hon, när ett förslag väl har vunnit släpper man de andra och koncentrerar sig helt på det.

7.1.4 Estetik och funktion

Bibliotekarie Barbro Roos tycker inte att juryn i valet av vinnare gjorde en riktig avvägning mellan estetik och funktion, utan de gick mycket mer på förslagets arkitektoniska egenskaper. Hon säger att juryns sammansättning var ojämn eftersom det var så många arkitekter och bara en representant från biblioteket. Arkitekterna i juryn lade inte tillräckligt stor vikt vid förslagets funktionella egenskaper. Till viss del beror det också på att folk i allmänhet har en väldigt speciell syn på hur bibliotek ska se ut, menar Roos. De har ett idylliskt minne av sitt barndoms bibliotek och vill att bibliotek ska se ut på samma sätt idag, ofta högstämda och monumentala. *Ljusets Kalender* stämmer med den bilden av bibliotek, säger hon. Bibliotekarier har i allmänhet en mer modern, nyskapande syn på hur en biblioteksbyggnad kan se ut.

Bibliotekarie Gunilla Pettersson håller med om att juryn valde vinnare ur arkitektsynpunkt. Hon tycker att juryn satte estetik framför funktion. Det innebar att det blev ett väldigt vackert bibliotek men att det fanns en del problem med det. Men hon är också noggarna med att påpeka att personalen i dag är väldigt nöjd med att arbeta i ett så vackert bibliotek, trots de problem som finns. Hon säger att personalen under arbetet med tillbyggnaden inte insåg vikten av att ett bibliotek är vackert, vikten av skönhetsupplevelsen. I stället var man helt koncentrerad på funktionen och man insåg inte hur mycket besökare ett så vackert bibliotek lockar och vilken glädje det är för personalen att arbeta i en så vacker byggnad. Hon påpekar dock att både funktion och estetik är viktiga, om biblioteket inte alls hade fungerat hade man inte haft så höga besökarsiffror oavsett hur vacker byggnaden är. Både arkitekter och bibliotekarier är inskränkta på sitt sätt, tycker Gunilla Pettersson, och de måste samarbeta på ett tidigt stadium i processen och lära sig respektera varandras yrkeskunskap.

Jurymedlemmen Käthe Berggren berättar att balansen mellan estetik och funktion var det som diskuterades mest under juryns sammanträden. Men det ena behöver inte utesluta det andra, säger hon. Hon menar att man lade stor vikt vid

arkitektoniska egenskaper hos förslagen och att anpassningen till platsen och till den äldre byggnaden var mycket viktig, men att förslagets funktionella lösningar inte på något sätt glömdes bort. Man prioriterade inte estetiken på bekostnad av funktionen. Ändå säger hon, när vi frågar henne om det vinnande förslaget var det bästa ur både arkitektoniska och funktionella aspekter, att egentligen var *Ljusets Kalender* inte funktionellt från början. Men hon menar att det var det klart bästa förslaget, det enda som någonsin var möjligt att välja. De funktionella brister som fanns kunde man i samarbete med personalen rätta till senare under byggprocessen.

Beställaren Göran Johansson ger en lite annan bild än Berggren om juryns arbete. Han berättar att diskussionen stod mellan två förslag; *Ljusets Kalender* och *Klöver*. Arkitekterna i juryn förordade *Ljusets Kalender* medan bibliotekets personal, genom Sven Nilsson, ville ha *Klöver*, eftersom man ansåg att det bättre uppfyllde funktionskraven. Detta förslag hade dock enligt hans åsikt varit förödande för stadsbilden, säger Göran Karlsson. Det var alltså inte estetiskt acceptabelt.

7.1.5 Det vinnande förslaget

Bild 33 *Cylindern* och *Slottet*.

Louis Becker beskriver vidare hur man ville skapa ett bibliotek som besökarna kan botanisera i. Han säger att skillnaden på ett forskningsbibliotek och ett folkbibliotek bl.a. är att i ett forskningsbibliotek vet man precis vad man ska ha, men till ett folkbibliotek kommer man ofta utan så specifika mål. Då är det viktigt att man lätt kan orientera sig i byggnaden med hjälp av en klar och tydlig arkitektur. Louis Becker anser att husets arkitektur ska vara en sorts "guide-line" för funktionen. Detta ville man uppnå genom de olika byggnadskropparna, enligt Becker. Man var också noga med att biblioteket inte bara skulle ta bort en del av parken, utan att det skulle vara ett tillskott till platsen. Genom de stora glasväggarna i *Ljusets Kalender* ville man skapa en dialog mellan ute och inne.

Enligt personalen på biblioteket uppfyllde inte *Ljusets Kalender* de funktionella krav som satts upp i programmet. När vi intervjuade arkitekt Louis Becker berättar han om arkitekternas vision och hur de tänkte när de utarbetade sitt förslag. Han berättar att Malmö stadsbibliotek var en svår tävlingsuppgift, p.g.a. att man hade både Slottsparken och det gamla biblioteket att anpassa sig till. Henning Larsens vision var att skapa ett historiskt bibliotek i den gamla byggnaden, *Slottet*, och ett modernt bibliotek i den nya, *Ljusets Kalender*. Dessa två byggnadskroppar skulle bindas samman av en tredje, en "fördelningsbyggnad", *Cylindern*. *Cylindern* skulle fungera som en social mötesplats.

Till sin hjälp med utformningen av biblioteket hade arkitektfirman danska bibliotekarier. Man ville skapa en vision av framtidens bibliotek. Enligt Louis Becker ville de ha ett bibliotek med en allvarlig framtoning, för att markera vikten av dess verksamhet. Han berättar att det var en av de saker man fick problem med i relationen till dåvarande stadsbibliotekarien Sven Nilsson. Enligt Becker hade Sven Nilsson en vision av ett varuhusbibliotek som inte stämde med de danska arkitekternas mer symboliska byggnad. Det var en filosofiskt grundläggande oenighet mellan dem om hur biblioteket skulle uppfattas, säger Louis Becker. Arkitektfirman hade även en vision om att arbeta med ”fast line media”, vilket skulle vara ett helt nytt tillämpningssätt för arkitektur och funktion. Man ville markera tydligt i bibliotekets interiör verksamhetens olika karaktär. Internet, cd-rom etc. skulle placeras i ett stråk med mycket rörelse, dagstidningsläsandet, som många varje dag ägnar sig åt på biblioteket, i en del som skulle präglas av genomströmning och slutligen böckerna i en separat avdelning med lägre i tak, dämpad belysning och lägre ljudnivå. Detta förslag fick man över huvud taget inte igenom.

7.1.6 Omarbetningsprocessen

Både bibliotekarie Barbro Roos och arkitekt Louis Becker vittnar om de samarbetsproblem som fanns mellan de danska arkitekterna och bibliotekets personal under planeringen och uppförandet av *Ljusets Kalender*. Louis Becker säger att det är svårt för arkitekter, både svenska och utländska, att arbeta i Sverige eftersom man inte har något att säga till om när ritningarna väl är färdiga. I Sverige är det kunden som bestämmer, säger han. Om kunden inte är nöjd med något i arkitektens ritningar ändrar man det utan att ta hänsyn till arkitektens vision. Louis Becker menar att en arkitektävling ska skapa ett huvudkoncept som man sedan inte kan kompromissa med. Man kan ändra detaljer naturligtvis, men de stora dragen kan man inte ändra. Arkitekten måste stå för sitt verk när det är färdigt och om byggnaden inte är bra är det ingen som tar hänsyn till om han påstår att han motarbetades av byggherrar eller politiker eller av de som ska bruka byggnaden.

En stor tvistefråga var cafét, berättar Louis Becker. Enligt Henning Larsens förslag skulle det ligga i bottenplanet på *Cylindern* och vara en viktig del i rummets funktion som social mötesplats. Sven Nilsson menade att det skulle bli för trångt så att man inte skulle få plats med återlämningsmaskinen och boksorlingsroboten om cafét låg där, säger Louis Becker. Han berättar att arkitekterna påpekade att ingen skulle kunna driva ett café på översta våningen där Sven Nilsson ville ha det, eftersom det var så dåligt läge. Med tiden har det visat sig att det var riktigt, cafét har nu flyttats till bottenplan i *Cylindern* där arkitekterna ville ha det från början. Men enligt både bibliotekarie Gunilla Pettersson och Barbro Roos insåg Sven Nilsson och personalen också att det ideala läget för caféverksamheten var vid entrén och anledningen till att det inte blev så var ekonomisk. Barbro Roos berättar att det hade blivit för dyrt att ha ett separat café för användarna och ett för personalen och därför tvingades man slå ihop dem. Det hade inte varit möjligt att ha personalcafét i botten på *Cylindern* och därför fick det placeras längst upp istället.

Arbetet med ombyggnaden av *Slottet* var inte fullt så problemfyllt. Gunilla Pettersson menar att samarbetet med arkitekterna då fungerade bra. Louis Becker bekräftar detta genom att nämna det givande samarbetet med Gunilla Pettersson som en kontrast mot samarbetet med Sven Nilsson. Henning Larsens Tegnestue

fick i uppdrag att vara byggleddare för projektet med *Slottet*, vilket gav arkitekten mer kontroll än vad som är brukligt i Sverige. Detta gjorde man på förslag från den danske arkitekten, för att underlätta samarbetet, med det var inget krav från hans sida, enligt Gunilla Pettersson. Att Henning Larsens Tegnestue var byggleddare innebar att de hade en person som var placerad i Malmö hela tiden och som snabbt kunde förmedla kontakten mellan biblioteket och arkitektfirman. Pettersson säger att hennes egna erfarenheter av arkitekters arbete är att de ofta blir lite besvikna i slutändan, när deras byggnad står klar, därför att man har kompromissat med olika detaljer i ursprungsrutningarna, ofta av ekonomiska skäl. Detta kunde undvikas i arbetet med *Slottet* i och med att Henning Larsens Tegnestue var närvarande och aktiva under hela processen. Arkitekterna tyckte ibland att Gunilla Pettersson hade för lite makt, berättar hon, att hon borde bestämma själv istället för att fråga personalen om varje liten sak, eftersom det var så tidsödande. Själv menar hon dock att det inte alls tog speciellt lång tid och att det var det som var hennes uppgift, att förmedla personalens åsikter till Henning Larsens Tegnestue. Samarbetet fungerade i alla fall bra, säger Gunilla Pettersson, arkitekterna lyssnade på vad hon hade att säga och ofta gjorde de som personalen ville, inte alltid, men ofta. Hon säger att man från firmans sida var måna om att förklara allting för henne, t.ex. komplicerade ritningar och liknande.

Några detaljer som vållade stridigheter med arkitekten fanns det dock även när man byggde om *Slottet*, berättar Gunilla Pettersson. Hon säger att ljuset är mycket viktigt för Henning Larsens Tegnestue, de arbetar mycket med ljus och rymd i sin arkitektur. Men då rör det sig om allmänbelysning och mycket insläpp av dagsljus utifrån och ett bibliotek kräver mycket mer punktbelysning vid t.ex. hyllor och läsplatser. Henning Larsen tyckte att de lampor biblioteket krävde skar sig mot deras takbelysning. Där satte arkitekten definitivt estetiken framför funktionen, säger Pettersson. Ett annat problem i *Slottet* har varit akustiken. P.g.a. den rena, kala inredningen, utan textilier, var det mycket bullrigt och man var tvungen att sätta upp akustikplattor. Även här fick estetiken gå före funktion, menar hon.

7.1.7 Biblioteket idag

På frågan hur biblioteket fungerar idag svarar bibliotekarie Barbro Roos att det fortfarande finns många problem med byggnaden. *Ljusets Kalender* är en svår byggnad att sätta upp böcker i, menar hon, och boksalen blir väldigt varm eftersom arkitekten ville ha klarglas, istället för glas med en hinna som filtrerar bort en del av värmen från solen. Diskussionen kring vilket glas man skulle använda blev tillslut obehaglig, säger Barbro Roos. Men framför allt tycker hon att *Cylindern* är ett problem. Det är helt enkelt en byggnadskropp för mycket, vilket skapar väldigt stora avstånd. Roos påpekar att *Cylindern* har en bottenyta som motsvarar hela Limhamns filialbibliotek och som bara kan användas för cirkulationsarbete. Det är ett väldigt slöseri på yta menar hon.

Bibliotekarie Gunilla Pettersson menar också att även om personal och besökare verkar trivas i biblioteket idag finns det en del problem. Ett sådant är skyltningen. Besökarna klagar på att det är svårt att hitta och man har inte lyckats utveckla något bra system för skyltning som inte inkräktar för mycket på arkitekturen. Från början hade en dansk firma fått ansvaret att svara för skyltningen. De tänkte rätt men låntagarna förstod inte skyltarna utan att få dem förklarade först. Skyltarna togs bort och idag har man fortfarande provisorisk skyltning, fyra år efter invigningen av *Ljusets Kalender* och två år efter

invigningen av *Slottet*. Gunilla Pettersson säger att byggnaden i sig inte kräver mycket skyltar, men att byggnaden som bibliotek gör det. Andra problem är att det är väldigt dyrt att underhålla byggnaden, det är långa avstånd och stora ytor vilket kräver mycket personalresurser och det finns många opraktiska detaljer, som att byta glödlampor 18 meter upp i taket i *Ljusets Kalender*.

Beställaren Göran Johansson säger att ur de aspekter Malmö stad och arkitekterna skulle bevaka (alltså placeringen i staden, platsen, anpassningen till *Slottet* samt arkitektoniska kvaliteter) är han nöjd med det färdiga biblioteket. Däremot kan han inte uttala sig om de funktionella aspekterna

Barbro Roos berättar att hon har haft direkt nytta av sina erfarenheter från Malmö stadsbiblioteks tillbyggnad, när hon har arbetat med det nya högskolebiblioteket i Malmö. De andra personerna har inte på samma sätt arbetat med liknande projekt igen, men de har ändå kunnat använda sig av sina erfarenheter i andra sammanhang. Göran Johansson kan i egenskap av arkitekt hamna i fler arkitekttävlingar och kommer då säkert ha nytta av sina erfarenheter från processen med biblioteket. Gunilla Pettersson säger sig ha fått erfarenheter av att kommunicera och samarbeta genom arbetet med framför allt *Slottet*. Käthe Berggren har inte senare varit delaktig i några liknande projekt där hon har kunnat använda sig av de erfarenheter hon fick under processen, men hon anser ändå att det var väldigt lärorikt. De erfarenheter Henning Larsens Tegnestue har fått från arbetet med Malmö stadsbibliotek är först och främst att det är svårt att arbeta i Sverige, säger Louis Becker. Men man har också kunnat dra nytta av arbetet med att anpassa en ny byggnad till en äldre befintlig i senare byggnadsprojekt.

7.1.8 Användarnas intressen

Malmö stadsbibliotek gör kontinuerliga användarundersökningar med enkäter eller via telefonintervjuer, för att ta reda på vad användarna tycker om verksamheten, berättar bibliotekarie Gunilla Pettersson. Man kunde alltså använda gamla sådana undersökningar i arbetet med det nya biblioteket. Bibliotekarie Barbro Roos menar att man tog stor hänsyn till användarnas åsikter i arbetet med det nya biblioteket. Hon säger att de kunde lämna in synpunkter både till biblioteket och till kommunen. Modellerna med de olika förslagen ställdes ut i en lokal vid Rooseum och här fanns personal från biblioteket på plats vissa tider varje dag för att visa och förklara modellerna. Både Barbro Roos och Gunilla Pettersson berättar också att man istället för en vanlig användarundersökning gjorde observationer av hur besökarna rörde sig i och använde sig av biblioteket. Detta resulterade i att man ville ha läsplatser och informationspunkter insprängda mellan hyllorna. Henning Larsen ville separera hyllor, läsplatser och information, men biblioteket drev sin ståndpunkt med stöd av den här undersökningen, säger Pettersson. Hon tycker att man på ett tillfredställande vis tog till vara användarnas intressen.

Hon berättar vidare att de också undersökte hur andra offentliga lokaler fungerar, inte bara bibliotek, och hur de är upplagda och inredda. Man kontaktade olika intressegrupper och organisationer, t.ex. handikappförbund och släkttforskare, och tog reda på deras önskemål och behov. Enligt Gunilla Pettersson tog man på så sätt hänsyn till åsikterna hos alla de som hade någon form av företrädare. Däremot är det svårare med den vanliga användaren, privatpersonen. Det är alltid svårt att veta vad man ska fråga och hur för att få information som är användbar för arbetet med att bygga ett nytt bibliotek, säger hon.

Man har inte gjort någon användarundersökning i efterhand på hur användarna ser på biblioteket men de höga besöksiffrorna och lånestatistiken är bevis nog på att byggnaden fungerar, menar Gunilla Pettersson.

Jurymedlemmen Käthe Berggren säger att man inte tog någon särskild hänsyn till användarnas åsikter i juryarbetet. Användarnas intressen fick bevakas av bibliotekschefen i juryn. Däremot menar hon att allmänheten fick säga sitt innan tävlingsprocessen kom igång, när det under många år fördes en livlig offentlig och politisk debatt om placeringen av biblioteket. Det var allmänhetens krav som gjorde att det gamla biblioteket i Slottsparken byggdes ut istället för att man byggde nytt vid Triangeln. Det samma menar beställaren Göran Johansson. Det fördes långa diskussioner i pressen mellan politikerna och då var det möjligt för användarna att delta och lämna synpunkter, säger han. Käthe Berggren tycker inte att man borde ha tagit mer hänsyn till användarnas intressen. Hon tror inte att användarna är kapabla att uttala sig om en så här komplicerad process, utan att de bara hade kommenterat småsaker om de fått komma till tals. Arkitekt Louis Becker säger att Henning Larsens Tegnestue inte på något sätt tog del av användarnas intressen, annat än genom bibliotekets personal. Man hade hundratals möten under processen, men inte med användarna, säger han. Responsen från dem kom framförallt efteråt, när biblioteket var färdigt. Han tycker dock inte att det hade varit önskvärt att göra på något annat sätt.

7.2 Linköpings stifts- och landsbibliotek

7.2.1 Arbetsprocessen

Kring processen till Linköpings nya stifts- och landsbibliotek intervjuade vi fyra personer. Arkitekten heter Johan Nyrén och arbetar på Nyréns arkitektkontor AB i Stockholm. Han har tidigare erfarenhet av dylika processer och har ritat flera bibliotek innan. I rollen som beställare intervjuade vi Anna Lindgren som vid tiden för processen var vice ordförande i kultur- och fritidsnämnden. Hon har ingen tidigare erfarenhet av en process som denna och har inte heller någon bibliotekserfarenhet mer än ett stort personligt intresse. Som representant för biblioteket pratade vi med den nuvarande bibliotekschefen Helena Selbing, som då processen inleddes var ansvarig för katalogavdelningen men kom att få ansvaret för donationsförfrågningarna till biblioteket efter branden. Hon har inte tidigare arbetat på ett bibliotek som byggts till eller byggts om. Från juryn pratade vi med stadsarkitekten i Linköping, Göran Karlsson, som har stor erfarenhet av tävlings- och juryarbete. Som exempel nämner han Kapellkrematoriet och Tekniska verkens huvudkontor i Linköping som båda fick Kasper Sahlinpriset, det finaste arkitekturpriset en byggnad kan få i Sverige.

Både beställaren Anna Lindgren och jurymedlemmen Göran Karlsson vittnar om den sorg som Linköpingsborna kände över sitt nedbrunna bibliotek. De säger båda att den första reaktionen hos såväl Linköpingsbor som politiker var att biblioteket skulle byggas upp som det var innan. Anna Lindgren menar att det visserligen var ett vanligt sjuttiotalsbibliotek men att det tjänade som ”kommunens vardagsrum”. Göran Karlsson säger att en rådande uppfattning var att det nya biblioteket skulle se ut precis som det förra men där man skulle rätta till de misstag som funnits i det nedbrunna huset.

Göran Karlsson ville istället att man skulle utlysa en allmän arkitektävling om det nya biblioteket, men politikerna menade att detta skulle kosta för mycket

pengar och ta alldeles för lång tid. Anna Lindgren säger att om man skulle be alla som hade synpunkter att rita ett eget förslag skulle biblioteket aldrig bli färdigt. Som en kompromiss enades man om en inbjuden arkitekttävling och Göran Karlsson fick i uppdrag att ta fram ett tiotal arkitektkontor som hade tidigare erfarenhet av stora publika byggnader. Tillsammans med experter från Svenska Arkitekters Riksförbund, SAR, enades man om de fem arkitektkontor som bjöds in till tävlingen. Göran Karlsson menar att de främsta lärdomar han drog från processen är just hur bra det är med inbjudna tävlingar eftersom allmänna tävlingar är väldigt tidsödande. Tävlingar i sig är bra, menar han, eftersom de belyser viktiga frågor och ger nya idéer och angreppspunkter som man inte tänkt på själv.

Alla arkitektkontoren accepterade inbjudan och de kom till platsen för att se förutsättningarna och gå igenom programmet, säger Anna Lindgren.

7.2.2 Tävlingsprogrammet

Beställaren Anna Lindgren berättar hur det omedelbart efter branden formades två ledningsgrupper; en som ansvarade för hur bibliotekets verksamhet skulle kunna fortgå som vanligt i andra lokaler under byggandet av det nya biblioteket och en som ansvarade för arbetsprocessen med det nya biblioteket. Tävlingsprogrammet utarbetades i den senare ledningsgruppen, där bl.a. Anna Lindgren ingick. De samarbetade med många olika expertgrupper för att ringa in alla de olika verksamheter och funktioner som skulle rymmas i biblioteket. Alla som kunde ha synpunkter på innehållet fick komma till tals säger Anna Lindgren. Genom de här olika intressegrupperna, t.ex. handikapporganisationer, universitetet, skolorna i staden, stiftsbibliotekets vänner m.fl., tog man alltså stor hänsyn till allmänhetens intressen i utformandet av programmet, menar hon. Även universitetsbibliotekarier, länsbibliotekarier, bibliotekarier från det egna biblioteket och riksbibliotekarien tillfrågades, enligt Anna Lindgren. Ledningsgruppen och bibliotekspersonalen gjorde även studiebesök på nybyggda bibliotek runt om i landet för att inspireras, men även för att lära av andras misstag. Bland annat besöktes Malmö stadsbibliotek. Sedan sammanställdes och skrevs programmet av arkitekten Per Nilsson.

Arkitekt Johan Nyrén menar att tävlingsprogrammet var bra och begripligt, däremot hann det föråldras under processens gång och behövde omarbetas något mot slutet. Anna Lindgren säger att man i programmet inte skrivit så mycket om de estetiska aspekterna för att man inte ville styra arkitekterna på den punkten och att det är arkitekternas sak att göra byggnaden så vacker som möjligt. Nyrén menar att det är vanligt vid inbjudna tävlingar att det inte finns någon estetikprecisering. Eftersom beställarna bjudit in just dessa kontor litar man på deras förmåga att rita estetiskt tilldragande byggnader och då behöver inte detta preciseras utan man brukar nöja sig med att formulera vissa målsättningar, säger Johan Nyrén.

Anna Lindgren säger att man i Linköping är mån om sina gamla hus och därför månade man också om att den del av det gamla biblioteket som stod kvar skulle ingå i det nya huset. Nyrén tycker att det är intressant att ha kvar den gamla delen eftersom han tycker om att kunna läsa historien i en plats. Dessutom menar han att det är lättare om man som arkitekt har en sådan begränsning eftersom den kan användas som utgångspunkt.

7.2.3 Tävligen och juryns arbete

Arkitekt Johan Nyrén menar att processen kring Linköpings stifts- och landsbibliotek var annorlunda eftersom juryn var så påläst, engagerad och intresserad. Troligen var denna unika stämning ett resultat av den katastrof som drabbade det gamla biblioteket, vilket ledde till samarbete och entusiasm. Även beställaren Anna Lindgren berättar om den vilja till samarbete som präglade processen. Enligt henne var alla från början överens om att vara positiva och sträva efter enighet så att inte processen skulle smutskastas.

En jury tillsattes bestående av sju personer; en bibliotekarie, två arkitekter, en företrädare för Linköpings Kommunala Fastigheter samt tre politiker. Enligt jurymedlemmen Göran Karlsson var det framförallt arkitekterna som var aktiva i juryn, i synnerhet i inledningsskedet. Förslagen lämnades in anonymt men Göran Karlsson berättar att det var lätt för arkitekterna i juryn att se vilket förslag som var inlämnat av vilken firma. Han poängterar att de inte upplyste de andra i juryn om detta för att inte påverka utgången av tävlingen.

Många i bibliotekspersonalen var väldigt negativa till det vinnande förslaget och Göran Karlsson säger att det nästan blev som en chock för personalen när tillkännagivandet kom. Undantaget var dåvarande bibliotekschefen Mathias von Wachenfeldt, som satt i juryn och som redan från början var överens med arkitekterna om att *Vända Sida* var det bästa förslaget. Enligt Karlsson var det svårt för bibliotekschefen att ha en helt annan åsikt än sin personal. Göran Karlsson menar att arkitekterna i juryn delvis får ta på sig ansvaret för personalens pessimism och skepsis. Hans och den andre arkitekten i juryn, Gunnar Mattssons, roll i inledningsskedet av juryarbetet var att förklara de olika förslagens för- och nackdelar för politikerna i juryn och han menar att personalen borde ha fått samma förklaring.

7.3.4 Estetik och funktion

Jurymedlemmen Göran Karlsson menar att det är viktigt med både funktion och estetik. Om en byggnad inte fungerar är det oviktigt om den är vacker eller inte, samtidigt är det viktigt att den smälter in i miljön. Det gäller, enligt Karlsson, att hitta den optimala balansen. Arkitekt Johan Nyrén säger i samma anda att det viktigaste är att bygga en helhet. Biblioteket måste fungera nu och i framtiden, därför är flexibilitet och generalitet viktigt. En god funktion är enligt Nyrén och om men det råder inte någon motsats mellan estetik och funktion utan det gäller att skapa en enhet. Vad gäller estetiken, fortsätter Johan Nyrén, är det viktigt att göra en inbjudande byggnad som är skön att vara i. Ett stort bibliotek besöks dagligen av tusentals stora och små, handikappade och icke-handikappade människor och alla måste känna sig välkomna. Ett bibliotek skall inte trycka ner eller skrämja besökaren med sin storslagenhet säger Johan Nyrén.

Beställaren Anna Lindgren menar att säkerheten, efter erfarenheterna från branden, funktionen och estetiken alla var mycket viktiga och hon har till en början svårt att säga att det ena är viktigare än det andra, men säger lite senare att tyngdpunkten ändå låg på funktionen. Vad gäller säkerheten krävde man att byggnaden skulle vara överblickbar och man ville även att biblioteket skulle byggas av trä- och naturmaterial, då man sett hur mycket stålbalkarna förstört under branden då de vridits sönder av hettan. Bibliotekarie Helena Selbing menar dock att biblioteket inte fungerar säkerhetsmässigt eftersom det med sin stora yta är svåröversakat. Eftersom man inte har tillräckligt med personal, tvingades man, enligt Selbing, till en början hyra in vaktbolag. Beträffande estetiken ville

beställarna ha ett vackert, modernt men inte extremt bibliotek berättar Anna Lindgren. I programmet låg betoningen på funktion och då framför allt flexibilitet eftersom ingen vet hur framtidens bibliotek kommer se ut, säger Lindgren.

Göran Karlsson tycker att det är svårt att säga huruvida funktionsaspekterna fått tillräckligt med utrymme i tävlingsprogrammet eftersom han inte är någon ”biblioteksmänniska” men som han upplevde det var det en tillräcklig betoning på funktionerna. Han menar att förslaget uppfyllde programmet, vilket alla förslagen gjorde på olika sätt.

Johan Nyrén berättar att hans kontor normalt sett alltid använder sig av bibliotekarien Ingemar Ehlin som bollplank vid ritandet av nya bibliotek, men eftersom han redan var anlita av en annan arkitektbyrå inför denna process, valde man att lita till kontorets egna erfarenheter av biblioteksfunktioner.

Anna Lindgren berättar att det var svårt för politikerna att uttala sig om funktionsfrågor och därför tillfrågades personalen i denna fråga. Helena Selbing säger att personalen var aktiv i hela processen, vilket ibland kunde vara mindre praktiskt. Som det blev nu var det väldigt tungrovt och hon menar att det antagligen skulle ha varit bättre med en mindre referensgrupp eftersom det var ont om tid för personalen att framföra sina åsikter till programskrivandet. Selbing menar att personalen var mån om att framföra sina åsikter och till en början var alla mycket engagerade, även om många, enligt Selbing, inte var beredda att lägga ner tillräckligt mycket tid längre fram i processen.

Lindgren säger att de var måna om att ta hänsyn till kommuninvånarna och personalen, bl.a. tänkte man på logistiken för att undvika långa avstånd och transportsträckor. Selbing menar att transportsträckorna inte upplevs som långa, kanske för att personalen sedan tidigare är van vid att arbeta i ett stort bibliotek och hon fortsätter med att säga att hon inte tycker att det finns några onödigt långa avstånd i biblioteket.

Vad gäller utformningen av tävlingsprogrammet tycker Helena Selbing att de funktionella aspekterna fått tillräckligt med utrymme och hon saknade ingenting. Däremot tycker hon inte att det vinnande förslaget har uppfyllt de funktionella kraven i programmet.

7.2.5 Det vinnande förslaget

Alla fyra vi intervjuat är överens om vad som av många upplevdes som det största problemet med det vinnande förslaget; nämligen det faktum att Nyréns arkitektkontor ”vänt sida”, alltså lagt entrén på motsatt sida jämfört med den tidigare entrén. Arkitekt Johan Nyrén menar att han redan från allra första början skissade på att ha entrén åt motsatt håll. Han började med att titta på översiktsplanen över Linköping och såg då att för kollektivtrafiken, cykelstråk och parkeringsmöjligheter var den nya entrén mot Östgötagatan mer funktionellt naturlig. Dessutom ville han förändra karaktären på gatan som tidigare bara varit en genomfartsled. Han menar att i och med att han inte är från Linköping var han inte emotionellt belastad av den tidigare byggnaden. Jurymedlemmen Göran Karlsson säger att arkitekterna och dåvarande bibliotekschefen meddetsamma insåg det geniala i att vända entrén mot Östgötagatan medan det tog lite tid att övertyga politikerna i juryn.

Bibliotekarie Helena Selbing intygar att personalen var mycket kritisk till det vinnande förslaget. Personalen hade engagerat sig i de olika förslagen och hade en intern omröstning om vilket förslag som borde vinna. Vid omröstningen kom *Vända Sida* på sista plats. Helena Selbing kommer inte ihåg vilket förslag

som vann den interna omröstningen men säger att hon själv röstade på förslaget *Fenix*. Selbing vill inte nu säga om rätt förslag vann eftersom hon inte kommer ihåg de andra förslagen. När *Vända Sida* väl hade vunnit fick personalen finna sig i det och arbeta för att få allting att fungera, menar hon och hon säger att idag är alla nöjda med biblioteket i stort.

7.2.6 Flexibilitet

Beställaren Anna Lindgren påpekar att man från beställarens sida var mån om att biblioteket skulle vara flexibelt eftersom ingen vet hur framtidens bibliotek kommer se ut och hon säger att flexibilitet var nyckelordet i programskrivandet. Den öppna planlösningen med de små ”rummen i rummet” gör det möjligt för framtida brukare att helt förändra lokalen genom att sätta upp innerväggar eller rent av bygga till ett nytt våningsplan, säger Lindgren. Vid planeringen av biblioteket var man noga med att det skulle gå att ta upp el-, tele- och datorsladdar överallt i lokalen genom luckor i golvet var sjätte meter, fortsätter hon.

Även jurymedlemmen Göran Karlsson betonar flexibiliteten. Han säger att tävlingsjuryn var enig om att *Vända Sida*, var bäst ur funktionssynpunkt eftersom det var det mest flexibla förslaget med sin öppna planlösning.

Arkitekt Johan Nyrén säger också att det är viktigt med flexibilitet eftersom byggnaden ska kunna fungera idag och i framtiden. En av grundtankarna var därför att biblioteket skulle vara flexibelt och kunna anpassas efter nya förutsättningar. Att i efterhand anpassa det efter personalens synpunkter såg han som ett bevis på att byggnaden var så flexibel som han hade tänkt sig den.

Bibliotekarie Helena Selbing tycker däremot inte att biblioteket är flexibelt eftersom så mycket ändå är statiskt. Hon säger att biblioteket har väldigt stora ytor men att det ändå inte finns plats för t.ex. tillfälliga utställningar. Vissa ytor i entrén är dessutom döda ytor som inte går att använda till någonting, vilket hon menar är ytterligare ett bevis på att biblioteket inte är flexibelt.

7.2.7 Omarbetningsprocessen

Efter det att det vinnande förslaget tillkännagivits inleddes en bearbetningsfas där juryn pekade på vad som borde förändras. Enligt arkitekt Johan Nyrén förekommer detta alltid i en tävlingsprocess och vid byggandet av bibliotek har arkitekten nästan alltid ett nära samarbete med personalen. Nyrén menar att 80 % av arbetet med byggnaden sker i detta skede och endast 20 % utgörs av det ursprungliga tävlingsförslaget, även om det är i detta skede arkitekten är som mest kreativ.

Jurymedlemmen Göran Karlsson säger att det ställdes vissa villkor för byggandet. Framförallt gällde detta bokbussens placering, som i tävlingsförslaget var placerad i källaren. Enligt juryn var detta oacceptabelt och arkitektkontoret fick arbeta om förslaget så att bokbussen hamnade i markplan. Enligt Nyrén var detta egentligen ingen kompromiss eftersom han från början velat ha bokbussen i markplan, men då han trodde att juryn inte skulle uppskatta detta placerade han den i tävlingsförslaget i källaren.

Övriga omarbetningar som gjordes efter det att förslaget hade vunnit var den gamla entrédelen. Från början skulle denna ha bevarats, men då man märkte att den var så pass brandskadad som den var, fanns det inget alternativ annat än att riva den och rita till en ny del. Nyréns ursprungliga vision var att byggnaden skulle hålla för förändringar och dessa kom, enligt honom själv, redan under processen. Han menar dock att den färdiga byggnaden är bättre än visionen.

Bibliotekarie Helena Selbing poängterar att samarbetet med Johan Nyrén, efter det att förslaget hade vunnit, fungerade bra. Hon tycker att han lyssnade på personalen även om han inte alltid gjorde som de önskade, men ofta visade det sig efteråt att han hade haft rätt. Personalen var mer oense med inredningsarkitekten Karin Nyrén, berättar Selbing. Även där visade det sig dock ofta att arkitekten haft rätt när hon drivit igenom sina åsikter mot personalens vilja. I många frågor fick personalen trots allt sin vilja fram, Selbing nämner som exempel en vägg i foajén som personalen ville använda som anslagstavla.

Göran Karlsson menar att personalens synpunkter var viktiga för omarbetningen av förslaget. Deras åsikter hade kommit fram under hela processen eftersom dåvarande bibliotekschefen satt med i juryn och kunde förmedla synpunkterna. Karlsson menar att förslaget bearbetades och förändrades efter personalens krav på funktion. Han berättar att Nyrén var mycket duktig på att förklara och motivera förslaget för personalen och Göran Karlsson tror inte att någon i personalen är missnöjd med biblioteket idag.

Johan Nyrén menar att samarbetet med företrädarna för bibliotekspersonalen var extra viktigt i denna process eftersom så många i personalen var skeptiska till förslaget. Nyrén menar att det var viktigt att lyssna på och förklara för personalen och därför hade man under fem-sex veckor möte en gång i veckan. Till varje möte hade Nyrén med sig skisser och omarbetningar av det som man diskuterat föregående vecka. På så sätt arbetade man sig fram till ett förslag som personalen kunde acceptera. Många av deras krav var dock av ekonomiska skäl omöjliga att uppfylla, säger Johan Nyrén. Han menar att det största problemet under arbetsprocessen var de motsättningar som fanns mellan läns- och stadsbiblioteket. Länsbibliotekarien ville egentligen inte alls vara placerad i Linköping utan i Norrköping och Nyrén fick blidka henne genom att ge länsbiblioteket de bästa kontorslokalerna. Nyrén säger att detta fördröjde hela processen.

7.2.8 Biblioteket idag

Som tidigare nämnts tycker inte bibliotekarie Helena Selbing att det vinnande förslaget uppfyllt alla krav på funktion från tävlingsprogrammet. Som exempel nämner hon arbetsrummen som personalen velat ha placerade i anslutning till de olika verksamheterna, något som enligt henne står med i programmet. De andra förslagen hade löst vissa funktioner bättre än det vinnande förslaget. Hon är även kritisk till informationskontorets placering. I det vinnande förslaget har det en väldigt undanskymd plats, vissa av de andra förslagen hade löst det bättre. Johan Nyrén säger att vad som upplevts som svårt var just det faktum att byggnaden skulle innehålla så många olika funktioner, såsom informationskontor och arkiv, samt de starka kraven på klimat, säkerhet och skydd.

Bild 34 Entrén.

Helena Selbing tycker inte att biblioteket fungerar helt tillfredsställande. Hon nämner läsplatserna i källaren som är mörka, kalla och otrivsamma. Hon säger vidare att belysningen inte fungerar. Hyllbelysningen är bra men vid t.ex. bilderböckerna och i foajén blir det mycket mörkt på hösten och vintern. Enligt arkitekt Johan Nyrén beror dock de problem biblioteket har med belysningen på att fastighetsskötaren inte klarar av systemet. Det är ett mycket avancerat belysningssystem som inte kan skötas av alla, men enligt Nyrén var det beställaren som önskade sig det och det var inget krav från arkitektfirman. Han menar att istället för att använda de lampor som behövs står nu vissa tända alltid helt i onödan, vilket är energikrävande och dyrt, och vissa lampor som skulle behövas klarar man inte av att använda.

7.2.9 Användarnas intressen

Beställaren Anna Lindgren säger att man inför skrivandet av programmet lät en mängd organisationer och grupper komma till tals för att lämna sina önskemål. Bibliotekarie Helena Selbing säger att det var en väldig uppslutning från användarna i början. Eftersom det är svårt att nå den stora allmänheten var det de stora organisationerna och föreningarna som fick yttra sig. Maj Klasson från BHS undersökte vad Linköpingsborna förväntade sig av det nya biblioteket, men resultatet kom för sent för att man skulle ha någon nytta av det.¹²⁷ Lokalkommittéer tillsattes med representanter från olika organisationer och intresseföreningar, men Selbing menar att deras intresse ofta rann ut i sanden efter det att de hade lämnat sina förslag. Man lyssnade noga på referensgruppernas åsikter och hade, enligt Selbing, en hög ambitionsnivå. Hon menar att man tog tillräcklig hänsyn till användarnas intressen. Lindgren är också nöjd med hur användarna kom till tals under hela processen och menar att man tog stor hänsyn till och lyssnade på användarna.

Jurymedlemmen Göran Karlsson anser inte att man gjorde fel som inte gjorde någon användarundersökning för att ta reda på vad användarna ville ha av det nya biblioteket, utan menar att deras intressen togs till vara i juryarbetet av dåvarande bibliotekschefen. Göran Karlsson berättar att förslagen var utställda för allmänheten under juryns arbete men att juryn inte tog någon direkt hänsyn till vad allmänheten tyckte. Han säger att allmänhetens åsikter möjligen kom fram under den senare delen av processen, efter det att *Vända Sida* redan hade vunnit och man omarbetade förslaget.

Helena Selbing berättar att man hade fredagsmöten för allmänheten en gång i veckan, som senare blev månadsmöten, på initiativ av *Östgöta Correspondenten*. Ibland var dessa möten rena informationstillfällen. Även Anna Lindgren nämner de regelbundna mötena och informationerna under byggprocessen.

Arkitekt Johan Nyrén fick aldrig direkt ta del av användarnas synpunkter men han följde debatter och diskussioner i pressen och var med vid vissa fredagsmöten för att höra allmänhetens åsikter. Nyrén menar att allmänhetens åsikter fångas upp i programmet och eftersom det inte finns något forum för användarna i en dylik process får man som arkitekt lita på att politikerna för användarnas talan och att bibliotekariernas kunskaper och erfarenheter gör att användarnas intressen tillvaratas. Han tycker dock att det skulle ha varit intressant för honom som arkitekt att veta vad användarna ville ha av sitt bibliotek om det

---

¹²⁷ Röster : biblioteksbranden i Linköping, Maj Klasson (red.), Borås, 2000.

hade varit genomförbart med en undersökning. Som det är nu är risken att de användare som eventuellt kommer till tals bara är en liten väldigt speciell del av besökarna och att deras åsikter inte är representativa för allmänheten, säger han.

Helena Selbing berättar att man våren 2001 gjorde en användarundersökning för att få reda på vad användarna tycker om biblioteket och vad som bör förändras. Sammanställningen av undersökningen var klar i början av oktober, men Selbing hade inte hunnit sätta sig in i den vid tillfället för intervjun.

8. Diskussion

I detta avsnitt ämnar vi knyta samman det material vi har samlat in och redovisat och med hjälp av det föra en diskussion för att besvara våra forskningsfrågor. För att göra diskussionen lättare att läsa har vi i möjligaste mån använt oss av en kronologisk ordning som följer arbetsprocessen. Det innebär att vi börjar med att diskutera upplägget av och innehållet i tävlingsprogrammen, därefter går vi in på en allmän diskussion om estetik och funktion, som leder oss vidare till juryarbetet och efter det samarbetet mellan arkitekterna och bibliotekarierna. Vi återknyter sedan till Faulkner-Browns tio bud om biblioteksarkitektur och slutligen diskuterar vi användarnas intressen.

Avslutningsvis sammanfattar vi de slutsatser vår undersökning har lett fram till.

8.1 Tävlingsprogrammen

I Linköping uppfyllde alla tävlingsförslagen programmet medan inget av förslagen i Malmö gjorde det. Att ingen gjorde det i Malmö antog juryn berodde på att arkitekterna var tvungna att ta hänsyn till platsen och den tidigare existerande byggnaden samt att lösningen av biblioteksfunktionerna varit svår. Man kan dock fråga sig varför arbetet i Linköping gick så smärtfritt när en del av dessa förutsättningar rådde även där. I Linköping behövde arkitekterna förvisso bara ta hänsyn till den lilla del som var kvar av det brandhärjade biblioteket medan arkitekterna i Malmö tvingades ta hänsyn till en hel byggnad. Närmiljön är dock lika känslig i Linköping som i Malmö med en park, domkyrkan, slottet, stadshuset samt länsstyrelsen, samtliga med anor från medeltiden fram till 1800-talet.

Det finns heller ingen egentlig anledning till att det skulle vara svårare att lösa frågan om biblioteksfunktioner i Malmö än i Linköping. Skillnaderna kan snarare bero på det faktum att Malmös funktionsprogram kraftigt begränsade arkitekternas frihet. Till skillnad från i Linköping där beställaren formulerat sina önskemål med hur olika saker bör vara, har beställaren i Malmö inte någonstans använt sig av ordet ”bör” utan endast av ”ska”. Det upplevs som att beställaren redan har bestämt vad som skall vara i de olika delarna av biblioteket samt hur de olika avdelningarna skall se ut, vilket naturligtvis är en begränsning för arkitekterna. Anne Kupiec menar i *Ouvrages et volumes* att biblioteksarkitekturen, framförallt efter år 1975, tagit alltför stor hänsyn till funktion, på symbolismens och monumentalitetens bekostnad. Hon säger att det är självklart att det måste ställas funktionella krav i ett arkitekturprogram till ett bibliotek, men att de får för stor plats och begränsar den arkitektoniska fantasin på ett skrämmande sätt. Resultaten blir funktionella men föga tilltalande bibliotek.¹²⁸ Arkitekt Louis Becker påpekade att det är stor skillnad på önskemål och krav. Han menade att det inte går att kräva att vissa små detaljer ska vara på ett eller annat sätt, utan att det snarare är en fråga om helhetsintryck och stora frågor.

Louis Becker tyckte heller inte att programmet för Malmö stadsbibliotek var ett bra program. Som svar på den direkta frågan svarade han att det var ”okej”, men vi upplevde att det framgick tydligt av hans kroppsspråk och hans sätt att besvara frågan att han egentligen inte var speciellt förtjust. Arkitekt Johan Nyrén

---

¹²⁸ Anne Kupiec 1997, sid. 49.

var däremot nöjd med programmet i Linköping, även om han tyckte att det behövde förnyas under arbetets gång, vilket han menade gäller alla tävlingsprogram.

Att man menar att alla förslag på olika sätt uppfyllde programmet i Linköping beror troligen på att man under hela juryarbetet hade en mer positiv inställning där än i Malmö. Man gick in för att lyfta fram förslagets positiva sidor i första hand, enligt beställaren Anna Lindgren. Varken dåvarande stadsbibliotekarien Sven Nilsson eller de andra jurymedlemmarna i Malmö verkar ha dragit sig för att ta upp förslagets negativa sidor. Dessutom är det naturligtvis lättare att uppfylla ett program som är lösare formulerat, med önskemål istället för krav. Arkitekterna hade helt enkelt friare händer i Linköping än i Malmö, varför det är lätt att säga att de alla uppfyller programmet på olika sätt.

Vi tycker att det är uppseendeväckande att inget av förslagen helt uppfyllde de båda programmen i Malmö. Kanske gjorde man ett grundläggande misstag när man valde att ha två program. Genom att *Slott i parken* går så grundligt in på funktionen skapade man redan från början en klyfta mellan biblioteksfunktionen och alla andra krav som ställdes på förslagen. Programmen är i sig inte en uppdelning mellan estetik och funktion, men en uppdelning mellan funktionskrav och yttre förutsättningar, vilket naturligtvis ligger nära estetiken och det arkitektoniska uttrycket. Det program som skrevs av beställaren Göran Johansson för Malmö stads räkning poängterar vikten av att byggnaden passar in i stadsbilden och att den fungerar med *Slottet* och den omkringliggande parken. Detta är krav som handlar om byggnadens arkitektoniska uttryck och inte om dess funktion som bibliotek. I övrigt fastställs förutsättningarna för tävlingen, platsen med de krav den ställer på förslagen, krav på kommunikationsstråk och parkering m.m. En del av det programmet är rent av utdrag ur det andra programmet, *Slott i parken*. Det hade varit mycket enkelt att samordna programmen till en helhet. Hur kunde man förvänta sig att arkitekterna skulle kunna kombinera funktionen med anpassning till platsen och staden när juryn inte själva kunde kombinera detta i ett program? Antydde man inte genom att ha två program att arkitekterna kunde, eller rentav *måste*, välja mellan att uppfylla det ena eller det andra? Juryn har i sitt val mellan de olika förslagen själva valt mellan funktion och estetik. Arkitekterna i juryn var beredda att kompromissa med funktionen och Sven Nilsson med estetiken. Ingen av dem verkar ha tyckt att det var konstigt att inte något av förslagen lyckades kombinera god arkitektur med bra funktionella lösningar. Detta sätt att tänka, att estetik och funktion är naturliga motpoler, slogs fast redan när man valde att ha ett eget program för funktionen, anser vi. Det gav helt enkelt fel signaler, både till de tävlande arkitekterna och till jurymedlemmarna själva. Man borde ha skrivit *ett* program, för att markera att man inte var villig att kompromissa vare sig med de estetiska eller de funktionella aspekterna.

Vad man även kan diskutera beträffande de olika programmen i de två städerna är behandlingen av estetiken. I Malmö förelåg alltså ett funktionsprogram och ett mer traditionellt program. Det som sägs i det senare om estetik är att det nya biblioteket skall ”ha karaktär, vara synligt och utgöra ett blickfång i stadsbilden”¹²⁹ och att det skall passa in i stadsmiljön med *Slottet* och parken. Resten av programmet tar upp mer ”världsliga” frågor som parkering och liknande. Louis Becker efterlyste mer vikt vid estetiken i programmet. Han ansåg inte att byggnadens arkitektoniska värden hade betonats nog. I Linköping valde

---

¹²⁹ Nytt huvudbibliotek i Malmö, program för inbjuden arkitekttävling, sid.1.

man att inte skriva mycket om vare sig önskemål eller krav på arkitekturen i programmet, enligt Anna Lindgren. Vad som tas upp om estetiken där är att biblioteket ska anpassas till den befintliga miljön och det som är kvar av den gamla byggnaden, samt att byggnaden ”bör uttrycka samma självklara medvetenhet om sitt eget värde /.../ som det brunna biblioteket”.¹³⁰ Det står inget om hur biblioteket bör se ut för att uppfylla dessa önskemål. Enligt Anna Lindgren valde man att inte precisera vidare estetiska krav eftersom man genom valet av duktiga arkitektfirmor garanterade en hög arkitektonisk kvalitet i alla fall. Johan Nyrén angav samma skäl till att man inte behöver trycka speciellt på estetiska aspekter i tävlingsprogram. Det är arkitektens jobb att kombinera god arkitektur med bra funktioner och det behöver man inte ta upp i tävlingsprogrammet, menade han. Här ser man alltså en klar skillnad i inställning i Malmö och Linköping. Även om det inte står så mycket om estetiken i tävlingsprogrammet till Malmö stadsbibliotek heller, så finns det vissa specifika krav angivna.

Bild 35 Boksalen *Ljusets Kalender*.

Även funktionsprogrammet *Slott i parken*, skrivet av Sven Nilsson, tar upp krav på estetiken. Där står att ”biblioteket utåt ska framträda med den självklarhet som dess roll motiverar” samt att ”biblioteket ska vara ett monument, en hörnpelare i stadens offentliga liv, präglad av auktoritet och klarhet /.../”.¹³¹ Detta stämmer med juryns förordande av *Ljusets Kalender*, vars ”monumentala karaktär ger ett nytt bibliotek som blir till ett vackert blickfång i stadsbilden, samtidigt som det på ett välgörande sätt integreras med angränsande gatu- och parkrum.”¹³² Vi tycker att det är anmärkningsvärt att Sven Nilsson i sitt särskilda yttrande kritiserar *Ljusets Kalender* för att arkitekten uppfyllt kraven på monumentalitet. Krav som han själv ställt upp i *Slott i parken* och som till och med framhävs särskilt genom att vara understruket i texten. ”Interiört får projektet sin tydligaste karaktär i den stora bokhallen med dess väldiga dimensioner och lätt högtidliga, nästan sakrala prägel. Det samlade intrycket är enligt min bedömning kyligt och distanserande”¹³³, skriver han. *Ljusets Kalender* kritiserar ofta för att vara för högtidligt och för monumentalt. Arkitekturskribenten Peder Alton skriver i *Dagens Nyheter* att biblioteket i Malmö jämfört med annat Henning Larsens arkitektkontor har ritat är ”förvånansvärt tungfotat och monumentalt” och han frågar sig vad ”slutna murytor och romersk ointaglighet”¹³⁴ har med ett modernt bibliotek att göra. Jens Lauridsen skriver i *Bibliotekspressen* att Malmö stadsbibliotek är ett enormt monumentalt bygge med ”en klassisk urörlig arkitektur”.¹³⁵ Bibliotekarie Barbro Roos tog också upp *Ljusets Kalenders* högstämndhet och monumentalitet som en

¹³⁰ Program Linköpings Bibliotek, Linköpings kommun, 1997-04-11, sid. 9.

¹³¹ *Slott i parken*. sid. 1 resp. sid. 11.

¹³² *Tävlingsjuryns utlåtande*, sid. 13.

¹³³ *Tävlingsjuryns utlåtande*. Bilaga Särskilt yttrande av Sven Nilsson.

¹³⁴ Peder Alton, ”Glaset lyfter borgens murar”, *Dagens Nyheter*, 1997-05-24.

¹³⁵ Jens Lauridsen 2000b.

av de saker som var negativa med förslaget, när vi intervjuade henne. Hon menade att det inte stämmer med det utseende ett modernt bibliotek borde ha. Eftersom Barbro Roos var med och skrev funktionsprogrammet tillsammans med Sven Nilsson är det, enligt oss, märkligt att hon kritiserar Henning Larsens förslag för egenskaper som de själva efterlyste i programmet. Man får anta att hon och Sven Nilsson menade något annat med ”ett monument /.../ präglad av auktoritet och klarhet” än Henning Larsens tolkning av det.

8.2 Estetik och funktion

Arkitekt Louis Becker menar att danska arkitekter månar mer om estetik än vad svenska arkitekter gör. Arkitekter i Sverige är enligt hans mening alltför inriktade på funktion. Han säger att svenska arkitekter ofta tänker så mycket på funktioner att det är oviktigt för dem hur byggnaden ser ut. Han menar att eftersom det är omöjligt för oss att veta hur framtidens biblioteksverksamhet ser ut, men att husen troligen kommer stå i hundra år, är det bättre att göra en vacker men flexibel byggnad som kan anpassas efter rådande behov. Louis Becker arbetar på ett stort och internationellt känt arkitektkontor. Kanske är det det som färgar hans inställning till estetik och funktion. Leighton och Weber skriver i boken *Planning Academic and Research Library Buildings* att

*A famous architect should be able to produce a superior library. Yet beware of one with such a strong sense of the exterior design that functionality is poor.*¹³⁶

Det vore dock orättvist att hävda att Henning Larsens Tegnestue inte tycker att funktion är lika viktigt som estetik. Louis Becker poängterade i vår intervju med honom att funktionerna är viktiga, men han verkar se till byggnadens mer allmänna funktioner, inte specifika biblioteksfunktioner. Självklart måste byggnaden fungera som byggnad, ett vackert skal som inte fungerar är inget att sträva efter. Men Becker menar att eftersom det är högst troligt att funktionskraven på byggnaden kommer förändras under åren är det ingen mening att anpassa byggnaden så exakt efter verksamhetens krav idag. Man hade alltså en annan inställning till hur byggnaden skulle göras funktionell än vad Sven Nilsson hade och också en annan än vad arkitekt Johan Nyrén hade när han ritade Linköpings bibliotek. Det innebär inte att Henning Larsen kompromissade med funktionaliteten till fördel för estetiken och det arkitektoniska värdet av byggnaden.

Johan Nyrén håller inte med Louis Becker om att svenska arkitekter enbart tänker på funktionen och inte på estetiken. Han säger sig själv sträva efter en helhet och menar att funktion visserligen är a och o men att det inte råder någon motsats mellan funktion och estetik. Han poängterar hur viktigt det är just för folkbibliotek att de utformas på ett inbjudande och tilltalande sätt, så att folk inte känner sig nedtryckta av arkitekturen. I en intervju i *Biblioteksbladet* svarar han på frågan om vad som händer om den arkitektoniska visionen går tvärtemot beställarens krav på funktion:

*-Då är det nog fel på den arkitektoniska visionen! Att klara av funktionen är ju det fundamentala i arbetet.*¹³⁷

---

¹³⁶ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 78.

Michel Melot skriver i *Ouvrages et volumes* att såväl danska som svenska arkitekter framhåller funktion som det viktigaste medan finska arkitekter däremot betonar estetiken.¹³⁸ Det är naturligtvis tveksamt att göra så generaliserande uttalanden om ett helt lands arkitektkår. Men arkitekterna påverkas naturligtvis av den skola och de traditioner som finns i det land där de är verksamma och enligt Michel Melot är skandinaviska arkitekter i allmänhet mer inriktade på funktion än på lyx och överflöd i utsmyckningen.¹³⁹

När man diskuterar estetiska egenskaper hos biblioteksbyggnader kommer man ofta in på symboliska värden i biblioteksarkitekturen. I båda städerna poängterar tävlingsprogrammen vikten av att biblioteken genom arkitekturen förmedlar något om sin verksamhet och dess värde. I *Slott i parken* står det att Malmö stadsbibliotek ska vara synligt och att ”biblioteket utåt ska framträda med den självklarhet som dess roll motiverar”.¹⁴⁰ Det står också att biblioteket ska vara ”präglad av auktoritet och klarhet.”¹⁴¹ Om Linköpings stifts- och landsbibliotek står det i tävlingsprogrammet att ”den nya biblioteksbyggnaden bör uttrycka samma självklara medvetenhet om sitt eget värde [som det gamla biblioteket] /.../”.¹⁴² Anne-Marie Bertrand skriver i *Ouvrages et Volumes* om hur viktigt det är för många arkitekter att skapa ett bibliotek där nyckelorden är karaktär och värdighet. Många arkitekter anser att ett bibliotek innehåller något så viktigt och värdigt att byggnaden måste vara monumental och vacker för att kunna leva upp till detta. Bertrand skriver att vissa arkitekter är emot s.k. ”varuhusbibliotek” eftersom de menar att de reducerar såväl böckernas som användarnas värden.¹⁴³ Webb skriver i *Building Libraries for the 21st Century* om ett behov av symboliska värden i arkitekturen. Han menar att det tycks finnas ett behov av att uttrycka bibliotekens värde, som är viktigare än funktionsbehoven i biblioteksarkitektur.¹⁴⁴ Även Ingemar Ehlin, svensk expert på biblioteksarkitektur, poängterar i sin inledning till boken *Åttioalets bibliotek* vikten av att byggnaden fungerar även på ett symboliskt plan, då han säger att ett bibliotek, förutom sin traditionella roll, även har symboliska och psykologiska funktioner.¹⁴⁵

Ett av samarbetsproblemen i Malmö rörde arkitekturens symboliska uttryck och Louis Becker använde just begreppet ”varuhusbibliotek”. Enligt Becker ville arkitektfirman ha ett bibliotek med en allvarlig framtoning, för att markera vikten av dess verksamhet, medan Sven Nilsson, enligt honom, hade en vision av ett varuhusbibliotek som inte stämde med de danska arkitekternas mer symboliska byggnad. Sven Nilsson sade efter processen att han inte tycker att ett modernt folkbibliotek skall utstråla monumentalitet utan snarare vara öppet och tillmötesgående.¹⁴⁶ Då vi pratade med Johan Nyrén om detta resonerade han också snarare som Sven Nilsson än som Louis Becker. Han menar att det är viktigt att skapa en byggnad som användarna vill komma till. Genom att göra ett

---

¹³⁷ Annina Rabe 2001.

¹³⁸ Michel Melot 1997, sid. 107f.

¹³⁹ Michel Melot 1997, sid. 103.

¹⁴⁰ *Slott i parken*, sid. 1.

¹⁴¹ *Slott i parken*, sid. 1 resp. sid. 11.

¹⁴² *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 9.

¹⁴³ Anne-Marie Bertrand 1997, sid 141.

¹⁴⁴ T D Webb 2000, sid. 7.

¹⁴⁵ *Åttioalets bibliotek* 1990, sid. 9.

¹⁴⁶ Per Nyeng, ”Storladent byggeprojekt med pinligt mellespil : den genstridige stadsbibliotekar og de ryggesløse Malmö-politikere”, *Bibliotekspresen*, nr 18, 1997.

alltför monumentalt och storslaget bibliotek trycker man ner och skrämmer besökarna. Detta tyder på ännu en kulturkrock, som vi omnämnt tidigare i diskussionen. Louis Becker å ena sidan och Sven Nilsson och Johan Nyrén å den andra har sina bilder av vad ett bibliotek bör utstråla, men de skiljer sig åt. Samtliga är dock eniga om att det är viktigt att tänka på vad arkitekturen uttrycker, när man ritat folkbibliotek.

Bild 36 Boksalen *Vända Sida*.

Johan Nyréns vision om ett bibliotek som inte är för nedtryckande och där böckerna och verksamheten lyfts fram som det centrala har fått olika omdömen av arkitekturkritiker. Peder Alton skriver i *Dagens Nyheter* om Linköpings stifts- och landsbibliotek att det är ”ett ovanligt lyckat svenskt nybygge som hävdar sig utan alltför stora gester” och att ”/.../ ljus och böcker härskar oinskränkt /.../”.¹⁴⁷ Jens Lauridsen anser däremot inte att Nyrén har satt verksamheten i centrum. Han skriver i *Bibliotekspressen* att ”det viktigaste i huset er blevet arkitekturen, de store vinduer og parken.”¹⁴⁸ Han menar att Nyrén medvetet har gett sin byggnad monumentala dimensioner för att den ska kunna stå sig mot de närliggande byggnaderna i parken;

domkyrkan, *Slottet* och stadshuset. Lauridsen frågar sig om det inte hade varit bättre ”at lade biblioteket udfolde sig i et lidt mere menneskeligt og demokratisk format”.¹⁴⁹ Detta är ett intressant omdöme om biblioteket med tanke på att det helt strider mot vad Nyrén själv sagt om sina intentioner. Jens Lauridsen kritiserar också Malmö stadsbibliotek. Han skriver att när man går runt biblioteket på nära håll ser man inte böckerna, eftersom även där fasaden öppnar sig i *Ljusets Kalender* vilar den på en hög stensockel, som omöjliggör insyn. Det man ser genom de fönster som finns på den nivån är kontor och magasinsytor.¹⁵⁰ Peder Alton skriver om Malmö stadsbibliotek att det är ”tungfotat och monumentalt” jämfört med mycket annat Henning Larsen ritat, och han undrar vad slutna murytor och romersk ointaglighet har med ett modernt bibliotek att göra.¹⁵¹ Men inte alla är kritiska till *Ljusets Kalender*. Björn Linn, professor i arkitekturens teori och historia på Chalmers, skriver i *Arkitektur* att ”när man går tillbaka till det publicerade tävlingsmaterialet /.../ finns det inget tvivel om att det överlägset klaraste och stadsbildsmässigt bästa förslaget vann.”¹⁵²

8.3 Juryarbetet

Juryns utlåtande till de olika tävlingsförslagen i Malmö har delats upp i en del där estetik och arkitektur kommenteras och en del där biblioteksfunktionerna

¹⁴⁷ Peder Alton, ”Arkitektur : Som en skir och luftig björkskog”, *Dagens Nyheter*, 2000-04-16.

¹⁴⁸ Jens Lauridsen 2000a.

¹⁴⁹ Jens Lauridsen 2000a.

¹⁵⁰ Jens Lauridsen 2000b.

¹⁵¹ Peder Alton, 1997-05-24.

¹⁵² Björn Linn, ”En vision kommer ut i dagsljuset”, *Arkitektur*, nr. 8, 1997.

kommenteras. I redovisningen av de flesta förslagen har juryn ordagrant valt att använda de formuleringar som Sven Nilsson använt i sin funktionsanalys. Undantagen är *Klöver*, vilket är det förslag som Sven Nilsson förespråkade, och *Ljusets Kalender*, vilket var arkitekternas förslag. Här har juryn i sitt utlåtande mildrat Sven Nilssons negativa kommentarer om *Ljusets Kalender* och tonat ner de alltför positiva omdömena om *Klöver*, eftersom det annars skulle se märkligt ut att förorda det förra förslaget framför det senare. I utlåtandet till *Klöver* har juryn valt att skriva ”förslaget ger goda förutsättningar att förverkliga programmet /.../”¹⁵³ istället för ”förslaget ger synnerligen goda förutsättningar att förverkliga programmet /.../”¹⁵⁴ samt ”driftsekonomin i fråga om arbetskraft torde vara den bästa bland samtliga förslag”¹⁵⁵ istället för ”driftsekonomin i fråga om arbetskraft är den överlägset bästa bland samtliga förslag.”¹⁵⁶ I utlåtandet till *Ljusets Kalender* har juryn valt att ta med de övervägande kritiska omdömen som Sven Nilsson presenterade. På två ställen har de dock mildrats något. Juryn skriver att ”för personalen blir det ofta stora gångavstånd /.../”¹⁵⁷ istället för ”för personalen blir det rejäla gångavstånd /.../”¹⁵⁸ samt ”förslaget har inte tillräckligt formats utifrån verksamhetens krav/.../”¹⁵⁹ istället för ”förslaget har inte främst formats utifrån verksamhetens krav /.../”¹⁶⁰. Dessutom har juryn valt att utelämna ett parti där Sven Nilsson skriver att han upplever byggnaden som mycket oflexibel, oekonomisk och att vissa delar blir svårutnyttjade. Vid utlåtandena till de övriga förslagen utelämnas inget av motsvarande dignitet.

Vid presentationen av *Klöver* skriver juryn att förslaget ger goda förutsättningar att förverkliga tävlingsprogrammet utan att man behöver kompromissa eller anpassa det särskilt mycket. Dessutom ger det förutsättningar för en bra arbetsorganisation och driftsekonomin är bra. Dock anser de inte att arkitekturen är tillräckligt genomarbetad för att kunna motsvara programmet. Vid presentationen av *Ljusets Kalender* skriver juryn att förslagets stora förtjänster är arkitekturen samt det faktum att byggnaden smälter in i stadsbilden. De brister som finns vad gäller biblioteksfunktionerna kan enligt juryn bearbetas.

Vi anser att det är anmärkningsvärt att juryn inte föreslog att *Klöver* omarbetas vad gäller arkitekturen, när man uppenbarligen var överens om att förslaget uppfyllde de funktionsmässiga aspekterna så bra, men att man menade att *Ljusets Kalenders* funktioner gick att omarbeta eftersom de arkitektoniska kraven uppfylldes. Enligt Sven Nilsson är det ”en rad grundläggande problem”¹⁶¹ som skulle behöva lösas om man valde att förordna *Ljusets Kalender* och frågan man kan ställa sig är varför detta skulle vara lättare att åtgärda än att rita om vissa delar i *Klövers* arkitektur. Enligt bibliotekarie Barbro Roos var personalen enig om att *Klöver* var det bästa förslaget, både när det gäller estetik och funktion. Hon menade att det förslaget följde programmet väl. Det är tydligt att detta även är Sven Nilssons åsikt, vilket framgår av det särskilda yttrandet han lämnade in i samband med att juryn redovisade vinnaren. Vi tycker att det är märkligt att juryn inte har tagit större hänsyn till vad bibliotekspersonalen tyckte. Visserligen ansåg

---

¹⁵³ Tävlingsjuryns utlåtande, sid 16.

¹⁵⁴ Funktionsanalys av arkitektförslag.

¹⁵⁵ Tävlingsjuryns utlåtande, sid 16.

¹⁵⁶ Funktionsanalys av arkitektförslag.

¹⁵⁷ Tävlingsjuryns utlåtande, sid 29.

¹⁵⁸ Funktionsanalys av arkitektförslag.

¹⁵⁹ Tävlingsjuryns utlåtande, sid 29.

¹⁶⁰ Funktionsanalys av arkitektförslag.

¹⁶¹ Tävlingsjuryns utlåtande. Bilaga Särskilt yttrande av Sven Nilsson.

bibliotekarie Gunilla Pettersson att personalen inte förrän nu i efterhand har insett hur viktigt det är med en vacker byggnad, men det känns likväl underligt att juryn inte lade större vikt vid vad personalen sade om biblioteksfunktioner.

Det är uppenbart att juryn har tagit större hänsyn till estetiken än funktionen, vilket framgår av att man förordade ett förslag som bibliotekspersonalen ur funktionssynpunkt inte tyckte om. De två bibliotekarierna vi intervjuade från Malmö, Barbro Roos och Gunilla Pettersson, sade båda att juryn prioriterat estetik framför funktion och de tyckte inte att det var en riktig avvägning. Jurymedlemmen Käthe Berggren medgav att juryn lade stor vikt vid de estetiska aspekterna, man var mån om att den nya byggnaden skulle smälta in i miljön, men sade att funktionerna inte fick stryka på foten. Hon medgav dock lite senare att *Ljusets Kalender* inte var bra ur funktionssynpunkt, men att förslaget gick att omarbeta.

I Linköping har juryn i sin bedömning av de olika förslagen arbetat efter tre huvudaspekter; *yttre gestaltning*, *entréförhållanden* och *funktioner och inre miljö*. *Yttre gestaltning* handlar om estetik och *funktioner och inre miljö* om funktion, medan *entréförhållanden* kan sägas beröra både estetiska och funktionella aspekter. Dels kan entrén fylla en estetisk funktion genom att vara inbjudande och vacker och locka till sig besökare och dels kan dess placering underlätta orienteringen i byggnaden för besökarna, vilket bidrar till byggnadens funktionalitet. Juryn markerar tydligt att den eftersträvar en balans mellan estetik och funktion i det vinnande förslaget, genom att arbeta efter dessa tre huvudaspekter.

Endast det vinnande förslaget *Vända Sida* har fått enbart positiva omdömen under rubriken *Yttre gestaltning*. De övriga fyra förslagen har alla mer eller mindre brister i den arkitektoniska gestaltningen, enligt juryns bedömning. Däremot skriver juryn att samtliga förslagen ”redovisar ett omfattande, ambitiöst och värdefullt arbete med funktionsproblematiken. Alla innehåller goda lösningar på delar och / eller helhet.”¹⁶² Här poängterar också juryn att det ligger i tävlingens natur att man inte kan få förslag som är helt bra ur alla aspekter från början, utan det kräver dialog med beställare och nyttjare. Det är alltså helt naturligt om det vinnande förslaget kräver en del omarbetningar.

I sitt omdöme om de olika förslagen tar juryn i Linköping upp både estetiska och funktionella aspekter i ungefär lika del och det är egentligen inget som tyder på att juryn skulle ha tagit övervägande stor hänsyn till det ena eller det andra. Men nuvarande bibliotekschefen Helena Selbing menar att det finns flera problem med det vinnande förslaget, som andra tävlingsförslag löst bättre. Hon menar att *Vända Sida* inte uppfyllde programmets alla krav på funktionalitet. Som exempel på problemområden tar hon upp arbetsrummens placering i förhållande till samlingarna samt informationskontorets, enligt henne undanskymda, placering. Hon menar alltså att flera andra förslag har bättre funktionella lösningar och bättre uppfyller tävlingsprogrammets krav. Själv tycker hon att *Fenix* är det bästa förslaget. Juryn har dock många invändningar mot *Fenix* som handlar om bristande funktion. Förslaget är oflexibelt, trångt och svåröverskådligt, skriver de i sitt omdöme. Dessutom har förslaget två ingångar, vilket juryn slagit fast inte är lämpligt ur funktionella synpunkter. Vår bedömning är att juryn i Linköping inte tog mer hänsyn till estetiken än till funktionen när de valde *Vända Sida* som vinnare i tävlingen. Denna slutsats drar vi med stöd av de övriga

---

¹⁶² *Juryns utlåtande*, sid. 8.

intervjupersonernas vittnesmål, av juryns skriftliga utlåtande samt av våra egna observationer på biblioteket.

Det finns uppenbara bevis på att juryarbetet i Malmö inte fungerade och att juryn inte var enig, även om Käthe Berggren säger att juryn aldrig valde mellan något annat alternativ och *Ljusets Kalender* eftersom detta förslaget helt enkelt var ”outstanding”. Hon menade att förutom de särskilda yttranden som lämnades in var juryn enig. Dessa tre särskilda yttranden som lämnades in tillsammans med juryns utlåtande visar dock med största tydlighet att juryn inte var enig. Vi fick, när vi intervjuade de olika intressenterna om juryprocessen i Malmö, en uppfattning av att de inte gärna vill tala öppet om de problem som fanns. Vad som var intressant var att Käthe Berggren till en början förnekade att det lämnats in särskilda yttranden. Hennes beteende skulle kunna förklaras på två sätt. Möjligen är det så att hon faktiskt har hunnit glömma hur arbetet fortlöpte eftersom det har hunnit gå närmare tio år. Detta håller vi dock för mindre troligt eftersom det var en så uppmärksam och utdragen process. Vi fick snarare intrycket att hon inte ville tala om det därför att situationen uppenbarligen var ganska obehaglig för de inblandade parterna och pinsam för Malmö som stad och att hon velat lägga det bakom sig.

Vad beror det då på att juryarbetet i Linköping enligt alla inblandade parter fungerade väldigt bra, medan man i Malmö hade uppenbara problem? Roten till det onda i Malmö skulle kunna vara det faktum att programmet bestod av två delar, så att funktionerna betonades väldigt kraftigt, vilket kan ha skapat ett motsatsförhållande redan från början. Att det skulle kunna vara så förnekades dock av både Barbro Roos och beställaren Göran Johansson. De anser inte att det var något speciellt med att dela upp programmet i två delar eller att det skulle finnas några nackdelar med det.

En annan anledning till hur olika juryarbetet fungerade i de två städerna skulle kunna vara sammansättningen av juryn. I Linköping bestod juryn av sju personer, varav en bibliotekarie, två arkitekter, tre politiker samt en företrädare för Linköpings Kommunala Fastigheter. I Malmö däremot bestod juryn av elva personer; fem politiker, en stadsträdgårdsmästare, fyra arkitekter och fortfarande bara en representant för biblioteket. Kanske borde man ha anat oråd redan i sammansättningen av juryn och den brist på balans mellan yrkesgrupperna som rådde. Även om det i båda jurygrupperna bara var en bibliotekarie, blir naturligtvis inte obalansen så stor i Linköping eftersom det var färre personer med i juryn där, än i Malmö. Beställaren Anna Lindgren vittnar också om att arkitekterna i juryn i Linköping bemödade sig med att förklara de olika förslagen för de övriga jurymedlemmarna, vilket bidrog till den goda stämningen. En liknande opartisk beskrivning av förslagen efterlyser Johnny Örbäck och Per-Olof Pettersson i sitt särskilda yttrande till juryutlåtandet i Malmö.

Enligt Leighton och Weber, författare till boken *Planning Academic and Research Library Buildings*, är det vanligt att juryn ser ut på det här viset i arkitekttävlingar. De skriver att tävlingar ofta inte bedöms av beställaren, utan av en jury där majoriteten är arkitekter som är mer intresserade av arkitektoniska egenskaper än av funktion.¹⁶³ Vidare menar de att bibliotekschefen kan hamna i en försvagad situation och att det kan leda till att det vinnande förslaget är ”striking in the exterior and potentially seriously deficient in the interior”.¹⁶⁴

---

¹⁶³ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 82.

¹⁶⁴ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 82.

Obalans i juryn är alltså ett vanligt förekommande problem med arkitekttävlingar, vilket i Malmöfallet fick ovanligt negativa följder.

Men det är också troligt att Sven Nilssons attityd låst diskussionen i Malmö på ett tidigt stadium, vilket Johnny Örbäcks och Per-Olof Petterssons särskilda yttrande vittnar om. Genom att tidigt i processen presentera sin egenhändigt utarbetade funktionsanalys tog Sven Nilsson tidigt ställning för *Klöver*. Av funktionsanalysen att döma verkar det inte som om han kunde tänka sig något annat förslag, även om han senare i sitt särskilda yttrande säger att han kunnat tänka sig både *Le Baiser* och *Poeten*. Det är möjligt att arkitekterna i juryn har irriterat sig så mycket på detta tidiga ställningstagande att de av den anledningen inte velat ta till sig *Klövers* fördelar. Funktionsanalysen gör också klart att Sven Nilsson inte är det minsta intresserad av de estetiska egenskaperna hos förslagen. Han verkar betrakta byggnaderna enbart som skal som ska tillgodose verksamhetens krav på funktioner på bästa möjliga sätt. Denna inställning till arkitekturen borde ha retat arkitekterna i juryn och fått dem att i sin tur bara bry sig om estetiken och inte se till funktionen hos förslagen. Enligt Örbäck och Pettersson uppstod ett motpolsförhållande mellan Nilsson och arkitekterna och det är inte otänkbart att detta innebar att de respektive grupperna vägrade lyssna på vad den andre sade även om det skulle ha kunnat gagna situationen. Detta försvårar även den roll som arkitekterna skall ha i ett juryarbete, nämligen att opartiskt beskriva de olika förslagets för- och nackdelar för framförallt politikerna. Denna del av arbetet blev omöjlig i Malmö och istället kom juryarbetet att bli ett ställningstagande mellan estetik och funktion, något som bekräftas av Örbäcks och Petterssons särskilda yttrande. De skriver hur svårt det var för politikerna, såsom lekmän i processen, att fatta ett riktigt beslut. Det är tänkbart att processen skulle ha underlättats om en utomstående biblioteksexpert kallats in. Som situationen nu var skulle man kunna tänka sig att Sven Nilsson ratade allt som arkitekterna sade eftersom diskussionen var så infekterad. Hade samma åsikter förts fram av en opartisk biblioteksexpert är det mycket möjligt att Nilsson haft lättare att lyssna till dem. Det samma gäller med största säkerhet arkitekterna. Man får intrycket att de var så irriterade på Sven Nilsson att de inte brydde sig om att lyssna på det han hade att säga om förslagets funktionella egenskaper, vilket trots allt måste ha varit hans roll i juryn. En yttre biblioteksexpert hade säkert haft lättare att få även arkitekternas uppmärksamhet.

Boken *Planning Academic and Research Library Buildings* poängterar vikten av att använda sig av en extern biblioteksexpert i arbetet med ett nytt bibliotek. Detta är särskilt viktigt om arkitekten inte har tidigare erfarenhet av att bygga bibliotek eller, framför allt, om den inblandade bibliotekarien inte har varit med om något liknande projekt tidigare eller om hon eller han inte ges någon ledande roll i planeringsteamet.¹⁶⁵ Även när bibliotekarien har användbara erfarenheter kan en biblioteksexpert vara av stort värde för att bekräfta och förädla åsikter. Det kan också vara värdefullt med en person som kommer utifrån i en situation där det finns en person med stort inflytande och extrema åsikter på biblioteket.¹⁶⁶ I Malmö blev Sven Nilsson en sådan person och det är mycket troligt att en yttre biblioteksexpert hade kunnat lugna ner situationen och skapa ett bättre samarbetsklimat under juryarbetet. I både Linköping och Malmö använde man sig av andra experter som stöd för juryns bedömning, t.ex. i frågor om brand och säkerhet, handikappvänlighet samt teknik och förvaltning, och frågan är

¹⁶⁵ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 78.

¹⁶⁶ Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 88.

varför man då inte tyckte att det var lika viktigt att anlita en yttre expert för biblioteksfrågorna.

Situationen i Linköping var annorlunda redan från början eftersom biblioteksbyggandet berodde på en så tragisk och plötslig händelse som en brand. Branden verkar ha enat hela samhället och det låg i allas intresse att lösa byggandet av det nya biblioteket snabbt och problemfritt. Alla vi pratade med som var inblandade i processen i Linköping betonade vilken god stämning som rådde under arbetet med den nya byggnaden. Att juryn var så enig och att allting fungerade relativt smärtfritt beror troligen på att alla berördes av det fruktansvärda dådet som drabbat det gamla biblioteket, hela processen genomsyrades av en vilja till samarbete och entusiasm. Samtliga jurymedlemmar var, enligt Anna Lindgren, mycket måna om att det nya biblioteket inte skulle bli ett nedsvärtat skandalbygge utan att man skulle uttrycka sig positivt under hela processen.

Det är heller inte otänkbart att juryn och beställarna såg framför sig hur illa processen sköts i Malmö och att de absolut inte ville uppleva detta själv. Branden i Linköping inträffade 1996 och juryprocessen pågick under sommaren 1997. I Malmö fattade juryn sitt beslut om att förordna *Ljusets Kalender* i januari 1993 och sedan dess hade en mycket problemfylld och omskriven byggprocess ägt rum. Biblioteket i Malmö invigdes i maj 1997, alltså samtidigt som juryn i Linköping arbetade med de olika förslagen. De problem man hade haft i Malmö, med oenig jury, val av ett förslag som inte accepterades av personalen på biblioteket och svåra samarbetsproblem mellan Sven Nilsson och Henning Larsen, var allmänt kända och aktuella just då. Det ligger mycket nära till hands att anta att man i Linköping hade detta i åtanke och inte ville ha en liknande situation i sin egen stad. Därför var man måna om att juryarbetet skulle fungera bra.

8.4 Samarbetet mellan arkitekterna och bibliotekarierna

Det var inte slut med stridigheterna i Malmö efter det att det vinnande förslaget presenterats. När förslaget skulle omarbetas för att uppfylla programmets krav på funktion uppstod svåra samarbetsproblem mellan personalen på biblioteket, byggherren och arkitekterna. Dessa problem bottnade bland annat i kulturkrockar mellan danskar och svenskar. I Danmark är arkitekterna med under hela processen medan svenska arkitekter i en arkitekttävling lämnar ifrån sig arbetet till byggherren och kunderna efter det att deras förslag vunnit. Henning Larsens Tegnestue var inte beredda att göra detta och därmed uppstod ytterligare konflikter. De danska arkitekterna ville behålla kontrollen över sitt verk. Arkitekt Louis Becker säger att en arkitekt alltid måste kunna stå för den färdiga byggnaden. Oavsett hur mycket ändringar som eventuellt har gjorts under byggprocessen, så ställs arkitekten till svars för slutresultatet. Därför är det naturligt att arkitekten också har kontroll över hur byggprocessen sköts och över vilka ändringar man gör i utformningen av byggnaden, menar han.

En annan källa till problem är att danska arkitekter, enligt Louis Becker, inte gärna omarbetar ett vinnande förslag eftersom grundtanken därmed går förlorad. Arkitekt Johan Nyrén menar däremot att 80 % av processen ligger i ombyggnadsarbetet, även om det är under de första 20 %, när förslaget utarbetas, som arkitekten är som mest kreativ. Nyrén pratar också om grundtanken, men han menar att den inte går förlorad om man omarbetar ritningarna i efterhand. Han säger att det är just grundtanken som bevaras och att det är den man skapar under de där första 20 % av arbetet. De båda arkitekterna har alltså helt olika inställning

i den här frågan. Ser man på hur det faktiska arbetet med de båda biblioteken fungerade, kan man konstatera att Nyréns inställning gagnar samarbetet med bibliotekspersonalen. Eftersom Nyrén inte tycker att grundidén går förlorad om man anpassar förslaget efter krav och önskemål från personalen, hade han inte heller något emot att diskutera och utföra de ändringar som fördes fram under omarbetningsprocessen i Linköping. Samtliga intervjurespondenter i Linköping vittnar om det exceptionellt goda samarbetet mellan bibliotekspersonalen och arkitekten. Man kan också notera att både tävlingsprogrammet och juryns utlåtande i Linköping slår fast vikten av att personalen får vara med och utforma biblioteket. I jurybeslutet står att ”inför fortsatt bearbetning vill juryn understryka vikten av att personalen engageras i arbetet och att dess synpunkter får väga tungt.”¹⁶⁷ Nyréns arkitektkontor fick alltså förhållningsorder av juryn att samarbeta med bibliotekspersonalen. I tävlingsmaterialet från Malmö finns inget liknande skrivet. Henning Larsen, som verkar ha inställningen att alla förändringar hotar hans originalidé, var heller inte lika samarbetsvillig när det gällde omarbetningar av hans förslag för Malmö stadsbibliotek. I kombination med Sven Nilsson, som inte heller verkar ha varit beredd att kompromissa och omarbeta sina tankar och förslag, och som dessutom var negativt inställd till *Ljusets Kalender* från början, var samarbetsproblemen ett faktum. Ett faktum som talar för att Sven Nilsson var en stor del av problemet är att samarbetet mellan Henning Larsens Tegnestue och personalen på biblioteket fungerade bra när man arbetade med ombyggnaden av *Slottet*, efter att Sven Nilsson hade slutat som stadsbibliotekarie. Detta vittnar både Gunilla Pettersson, som var bibliotekets representant under denna process, och Louis Becker om.

Frågan är hur olika Henning Larsens och Sven Nilssons idé om det nya biblioteket egentligen var. Louis Becker pratar om att de hade en vision av framtidens bibliotek. De ville skapa ett bibliotek med en allvarlig framtoning, för att markera vikten av dess verksamhet. Enligt Becker hade Sven Nilsson en vision av ett varuhusbibliotek som inte stämde med de danska arkitekternas mer symboliska byggnad. Men bibliotekarie Barbro Roos pratar också om ett framtidens bibliotek. Hon menar att den vision Henning Larsen hade var omodern och alltför monumental och att den inte stämde med ett modernt bibliotek. Hon och Sven Nilsson ville ha ett bibliotek som stämde med den moderna biblioteksverksamheten. I *Slott i parken* har Sven Nilsson skrivit att man vill ha ett bibliotek med två ansikten, det ena vänt mot historien och det andra mot framtiden. Den gamla biblioteksbyggnaden, *Slottet*, skulle vara det historiska biblioteket och den nya byggnaden skulle utgöra framtidsbiblioteket. Detta stämmer väldigt väl med Henning Larsens vision som Louis Becker beskrev den för oss. Enligt Becker hade arkitektfirman resonerat just så när man skapade *Ljusets Kalender*. Båda parterna var alltså egentligen ute efter samma resultat, fast med lite olika utformning. Det är inte otroligt att Sven Nilsson och Henning Larsen hade kunnat komma bättre överens om de bara hade lyssnat på varandra.

Det står dock helt klart att de båda var helt oense på vissa punkter. Både av funktionsprogrammet och av det Barbro Roos säger framgår att en viktig förutsättning för utformandet av det nya biblioteket skulle vara en ämnesuppdelning av samlingarna och inte en uppdelning efter olika medier. Tidskrifter, böcker, referensmaterial och annat material inom samma område skulle stå på samma ställe i biblioteket. Den vision om att arbeta med ”fast line

---

¹⁶⁷ Juryns utlåtande, sid. 13.

media”, som Louis Becker berättar att Henning Larsen hade, går helt emot detta koncept. Enligt detta skulle byggnaden utformas på olika sätt efter vilken typ av medier som skulle placeras där. Man ville markera tydligt i bibliotekets interiör verksamhetens olika karaktär. Detta förslag fick man inte alls igenom, vilket inte är så konstigt med tanke på att det strider så totalt mot personalens idé om hur verksamheten skulle planeras i den nya byggnaden. Av vad Louis Becker säger framgår att Sven Nilsson inte förklarade för arkitekterna varför deras ”fast line media”-idé var så olämplig. Han hade kunnat förklara att man ville ha ett modernare arbetssätt med arbetslag vilket förutsatte en ämnesuppdelning snarare än en medieuppdelning av samlingarna.

8.5 Faulkner-Browns tio bud

Vi har tidigare i uppsatsen, under avsnittet litteraturgenomgång, redogjort för arkitekten Faulkner-Browns tio bud om biblioteksarkitektur.¹⁶⁸ Vi har studerat Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek med utgångspunkt i buden, för att se hur byggnaderna med dessa mått fungerar och för att jämföra dem med varandra. Vi vill också på detta vis undersöka om buden fortfarande är gångbara, om de berör sådana aspekter som man arbetar med när man bygger nya bibliotek idag. Därför har vi också undersökt vilka bud som tas upp i de olika tävlingsprogrammen och om juryomdömena särskilt poängterar något eller några av buden.

Flexibilitet

Malmö stadsbibliotek är en förhållandevis flexibel byggnad, vilket också lyfts fram som ett viktigt krav i programmet. *Ljusets Kalender* har ett system med golvplattor som var som helst i biblioteket kan öppnas för att ta upp data- och telekablar. I kombination med mobila informationsdiskar och hyllor kan man lätt flytta om i lokalen vid behov. På en del ställen i biblioteket är lässtolarna dock fastsatta i golvet, vilket gör att de är svåra att flytta. Det minskar naturligtvis flexibiliteten att man alltid måste ha läsplatser just där. *Ljusets Kalender* och *Slottet* är förbundna med varandra av balkonger genom *Cylindern* och mellan våningsplanen finns hissar, vilket innebär att man inte behöver flytta böcker och hyllor och dylikt i trappor om man gör omorganiseringar. När det gäller innerväggar finns i både *Slottet* och *Ljusets Kalender* en stor boksal som är helt öppen i planlösningen, men runt denna ligger mindre rum som är mer låsta. I *Ljusets Kalender* står dessutom den stora Bokhyllan, som är låst till sin placering i rummet och till viss del påverkar möbleringen. *Slottets* boksal kantas av balkonger där väggarna är täckta av väggfasta bokhyllor, vilket inte är så flexibelt. *Cylindern* är svår att använda till något annat än utlåning och återlämning av medier, speciellt som återlämningsroboten kräver speciella utrymmen. I relativt stor utsträckning uppfyller dock Malmö stadsbibliotek Faulkner-Browns första bud om flexibilitet.

Linköpings tävlingsprogram tar också upp kravet på flexibilitet och juryn skriver att förslagets ”flexibilitet i kortare och längre tidsperspektiv”¹⁶⁹ har varit en viktig del i deras bedömning. Detta har resulterat i att Linköpings stifts- och landsbibliotek är en verkligt flexibel byggnad. Biblioteket består i princip av ett enda stort rum med helt öppen planlösning, förutom de fyra ”rummen i rummet”.

---

¹⁶⁸ Hendy Faulkner-Brown, 1989.

¹⁶⁹ *Juryns utlåtande*, sid. 6.

Om man i framtiden vill använda biblioteket till en annan typ av verksamhet, eller om man bara behöver mer utrymme, skulle man kunna bygga ett våningsplan till som vilade på dessa fyra rum. I den lokal man har idag har man dessutom alla möjligheter att ändra om, med flyttbara hyllor och möbler och sladdluckor överallt i golvet. Mer bundna är personalrummen som är belägna i den del av byggnaden som är en rest av det gamla biblioteket. Det är traditionella kontorsrum som man inte kan ändra i någon större utsträckning. När det gäller flyttning av medier och möbler består de publika ytorna bara av två plan, markplan och källarplan. Besökarna förflyttar sig häremellan via en av två breda trappor i boksalen, men det finns hiss som kan användas för transporter.

Jämför man de båda biblioteken finner man att Linköpings stifts- och landsbibliotek är mer flexibelt än Malmö stadsbibliotek. I Linköping är själva byggnaden mer anpassningsbar i och med att den består av bara en byggnadskropp och har en helt öppen plan, med i princip ett enda stort rum. Båda biblioteken har dock satsat på liknande lösningar med flyttbart möblemang och riklig tillgång till el-, tele- och datoruttag.

Kompakt

Nästa bud bryter Malmö stadsbibliotek fatalt mot. Biblioteket består av tre byggnadskroppar i en linje med ingången placerad i *Cylindern*. Det innebär långa avstånd för transport av personal, besökare och medier. Möjligen kan man säga att varje byggnadskropp för sig är kompakt, men tillsammans bildar de ändå en linjär byggnad. Detta var en av de saker som Sven Nilsson poängterade som de största problemen med Henning Larsens förslag i sitt särskilda yttrande till juryutlåtandet. I tävlingsprogrammet berörs vikten av att man inte har för långa avstånd i byggnaden, även om det inte står uttryckligen att den bör vara kompakt.

Jämför man med Linköping så är detta bibliotek betydligt mer kompakt. Det är bara en byggnadskropp och det finns inga ytor som inte kan användas för något annat än förflyttning, som de gångar och balkonger som förbinder de olika byggnadskropparna med varandra i Malmö stadsbibliotek. Boksalen i Linköping är stor och det innebär en del långa avstånd, men det beror på att biblioteket i sig är stort. Det finns inga onödiga ytor eller avstånd enligt bibliotekarie Helena Selbing. I tävlingsprogrammet står att huset ska planeras så att publika ytor och arbetsplatser kommer så nära varandra som möjligt och att ”mediernas flöde i arbetsprocessen”¹⁷⁰ ska vara bestämmande för dispositionen.

Lättillgänglighet

Tävlingsprogrammet i Malmö säger att det nya biblioteket ska vara tillgängligt utifrån och lättöverskådligt när man kommer in. Man kommer in i Malmö stadsbibliotek genom en av två entréer i *Cylindern*, antingen från parken eller från Regementsgatan. Ingångarna är logiskt placerade och tydligt markerade, vilket gör att man lätt ser vart man ska gå. Biblioteket är komponerat med tre byggnader längs en axel. Man kommer in på mitten av denna axel och biblioteket breder ut sig åt höger och vänster, vilket gör det lätt att orientera sig vidare med endast några få övergripande skyltar. Detta var en viktig detalj för Henning Larsen när han planerade biblioteket, enligt arkitekt Louis Becker.

I Linköping är entrén också bra placerad och tydligt utmärkt genom det torg man skapat framför. Den är dessutom vänd åt det håll där stora delar av besökarna

---

¹⁷⁰ Program Linköpings Bibliotek, sid. 8.

kommer ifrån, enligt beställaren Anna Lindgren. I det gamla biblioteket var ingången placerad åt motsatt håll, där det ligger en byggnad precis mittemot vilket gjorde att det var trångt framför ingången. Arkitekt Johan Nyrén satsade mycket på placeringen av entrén i sitt tävlingsförslag och det bidrog starkt till att han vann tävlingen. Entréns placering poängteras i programmet som viktig för att biblioteket ska vara just lättillgängligt. Väl inne i biblioteket gör den öppna planen att det är lite svårare att orientera sig. Johan Nyrén berättar att hans idé med fyra olikfärgade rum i rummet var att dessa skulle underlätta orienteringen i

Bild 37 Boksalen *Vända Sida*.

biblioteket. Samma sak gäller de två nedgångarna till nedre våningen. Trots det tycker vi att denna lokal kräver fler skyltar än Malmö stadsbibliotek. I programmet står det att det är viktigt ”att i gestaltningen av biblioteksrummet arbeta för att göra samlingarna så överskådliga och lättillgängliga som möjligt.”¹⁷¹ Vi anser dock inte att samlingarna är speciellt överskådliga.

Utvidningsbart

Både Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek är placerade i anslutning till en park där det finns utrymme för utbyggnad. Den svåraste utmaningen om man skulle bygga ut biblioteken skulle troligen vara estetisk, att bevara den balans och karaktär byggnaderna har nu. I Linköping har man dock, som redan nämnts, möjlighet att utvidga och få mer ytor inne i den befintliga byggnaden, genom att bygga en våning till i den stora boksalen. Detta föreslår också juryn i sitt utlåtande som ett möjligt alternativ för framtiden. På samma sätt skulle man naturligtvis kunna bygga fler våningar i både *Ljusets Kalender* och *Slottet*, men det skulle helt förstöra arkitektens ursprungliga vision. I Linköping skulle man kunna skapa ett våningsplan till, eller i alla fall en entresolvåning, utan att förstöra rummets karaktär. Inget av tävlingsprogrammet, varken i Malmö eller Linköping, tar upp utvidningsbarhet som ett krav eller ens önskemål för det nya biblioteket.

Varierat

Detta bud berörs i programmen för båda biblioteken och det uppfylls också tillfredställande i både Malmö och Linköping. Det finns gott om sittplatser och läsplatser av olika slag, både sådana som lämpar sig för grupparbeten och mer avskilda. Mycket populära är de läsplatser i Linköping som är belägna på taken på de fyra fristående ”rummen i rummet”. Där sitter man avskilt men har samtidigt uppsikt över vad som händer i lokalen.

¹⁷¹ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 8.

Välorganiserat

Detta bud handlar egentligen mer om möblering och uppställning av samlingarna än om arkitekturen i sig, men det är lättare att uppfylla budet i lokaler som har en lämplig fördelning och placering av rummen. I Malmö stadsbibliotek finns två stora boksalar, vardera omgivna med mindre rum, vilket har utnyttjats i uppställningen av medierna. I *Ljusets Kalender* hittar man större delen av facklitteraturen och nyhetsmedia och i *Slottet* finns skönlitteratur, barnavdelningen samt litteraturvetenskap mm

Det är svårare att ta arkitekturen till hjälp i uppställningen av samlingarna i Linköping, eftersom de publika ytorna i princip bara består av ett stort rum. Men man har å andra sidan uppfyllt kravet på att medierna ska vara lättillgängliga genom att ha helt öppna magasin i källarplanet.

Bekvämt

Ljuset har man hanterat på ett föredömligt sätt i både Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek. Man har skapat en mycket trivsamt och vacker miljö genom rum med högt i tak och mycket insläpp av naturligt ljus. Dessutom finns andra ljuskällor, som hyllbelysning och läslampor, där det behövs. Men Helena Selbing berättar att de i Linköping har otillräckligt med artificiellt ljus på vissa ställen i lokalerna när det är mörkt ute.

Bild 38 Interiör *Cylindern*, Malmö stadsbibliotek.

I Malmö har man problem med temperaturen på vissa ställen. De båda ingångarna i *Cylindern* skapar korsdrag och där är så kallt att personalen bara kan ha korta pass i utlåningsdisken. Och i *Ljusets Kalender* skapar de stora glasväggarna ibland problem, när inte de automatiska jalousierna fungerar som de ska när solen ligger på som värst. Linköping, som också har stora glasytor i sin boksal, har enligt Helena Selbing inga sådana problem.

Ljudnivån i Linköping är förvånande låg med tanke på rummets storlek och takhöjd. Man har akustikplattor i taket och golven är tillverkade för att dämpa ljud, vilket gör att det är tyst och lugnt även när biblioteket är fullt av folk och

trots att barnavdelningen inte ligger i ett eget rum. I Malmö är det en högre ljudvolym, men den är ändå acceptabel, bl.a. för att besökarna är uppdelade i flera rum och byggnadskroppar. Barnavdelningen är placerad för sig i Malmö så barnens lek stör inte resten av besökarna.

Tävlingsprogrammet i Malmö tar upp frågan om ett bra ljud-, ljus- och luftklimat som ett självklart krav. I programmet i Linköping tar man inte upp något om dessa egenskaper hos byggnaden.

Miljömässigt stabilt

I Linköping samsas biblioteket med Statsarkivet och Föreningsarkivet, som har speciella klimatarkiv för sitt material. Detta var ett krav som preciserades i programmet.

Även i Malmö finns vissa delar av samlingarna i ett mindre, elektricitetsfritt magasin där klimatet är anpassat för att bevara materialet på bästa sätt. Också här var det ett krav i tävlingsprogrammet.

Säkert

Detta bud blir viktigare och viktigare när användningen av automatiserad utlåning och återlämning ökar. I både Malmö och Linköping finns larmbågar vid utgångarna, väl synliga och inom kort avstånd från lånedisken, vilket innebär att personalen där har goda förutsättningar att ingripa om någon försöker stjäla medier. För att det ska fungera tillfredställande krävs naturligtvis att man har larm på alla medier. På ett så stort bibliotek är det omöjligt för personalen att ha koll överallt i lokalen samtidigt, och det finns gott om mer undanskymda ställen där man kan stoppa på sig medier eller förstöra dem utan att personalen upptäcker det. Det hade varit svårt att planera byggnaden så att man undvek det. Dessutom skulle det strida mot det fjärde budet om en varierad interiör som även ska erbjuda mer undanskymda, privata ställen för de användare som så önskar. Här måste man alltså lita på att tekniken fungerar och med hjälp av larm hindrar besökarna från att ta med sig material olovligt från biblioteket.

En annan aspekt av säkerhet är brandskydd. Efter branden har man i Linköping insett vikten av att skydda känsliga samlingar i brandsäkra utrymmen. Även Malmös speciella samlingar är brandskyddade.

Ekonomiskt

Det är tydligt att varken Malmö stadsbibliotek eller Linköpings stifts- och landsbibliotek med sina stora glasväggar uppfyller Faulkner-Browns krav på ekonomiskt små fönster, för att spara värme. Däremot erbjuder de ett generöst ljusinsläpp som minskar behovet av artificiell belysning under dygnets ljusa timmar. Med den teknik vi har idag kan man dessutom använda sig av stora glasytor utan att släppa in för mycket kyla på vintern. I dag har man i offentliga lokaler, kontorslokaler etc. så mycket datorer och annan teknologi att dessa apparater i sig alstrar värme och hjälper till med uppvärmningen. Problemet med stora fönster är snarare att stänga ute värmen på sommaren än att det blir speciellt kallt på vintern. Det är fläktar och klimatsystem som kostar pengar i byggnader med stora glasytor.

Linköpings stifts- och landsbibliotek har lokaler som är personalsparande i större utsträckning än Malmö, eftersom Linköping i princip bara har ett stort rum, där man klarar sig med en informationsdisk. Malmö har många rum och stora utrymmen att täcka vilket kräver mer personal och fler informationspunkter.

Helena Selbing berättade för oss att de har problem med belysningen, att den är otillräcklig på vissa platser i biblioteket i Linköping. När vi intervjuade arkitekt Johan Nyrén frågade vi om det, om biblioteket hade kontaktat honom för att lösa det. Nyrén berättade då att belysningen i biblioteket styrs av ett avancerat datorsystem, som tyvärr sköts fel. Om de har problem med otillräckligt ljus ska de bara justera inställningarna för belysningen. Dessutom är det inte meningen att takbelysningen ska lysa dagtid, när ljuset utifrån, genom de stora fönstren, gott och väl uppfyller ljusbehovet i biblioteket. Om man har programmerat belysningen rätt ska lamporna sköta sig själva och tändas vid behov, för att spara energi. Här har alltså arkitekten arbetat fram en ekonomisk lösning, som dock inte fungerar eftersom ingen på biblioteket klarar av att sköta den.

8.6 Behovet av ett elfte bud

Båda biblioteken uppfyller alltså buden i stor utsträckning och flertalet av buden är också representerade i tävlingsprogrammen. De som inte berörs är bud fyra, som handlar om möjligheten att bygga ut biblioteken i framtiden, bud nio, säkerhet, och bud tio, som handlar om att byggnaderna ska planeras ekonomiskt. Vidare tar inte programmet i Linköping upp något om krav på belysning, ljudnivå eller klimat. Dessa bud uppfylls dock tillfredställande av båda biblioteken, möjligen med undantag från Malmös möjlighet till tillbyggnad. Av detta kan man dra slutsatsen att Faulkner-Browns tankar om vad som är viktigt i biblioteksarkitektur fortfarande är aktuella och gångbara.

Vi menar att alla Faulkner-Browns bud är mer eller mindre viktiga. Det bud vi anser vara minst viktigt är bud åtta, miljömässigt stabilt. Detta tycker vi är mer relevant för forskningsbibliotek än för folkbibliotek, eftersom folkbibliotek i allmänhet inte har så stora samlingar som kräver särskild lagring, ofta rör det sig om ett mindre antal dokument som förvaras i någon typ av specialmagasin. Bud sex, välorganiserat, är naturligtvis viktigt men det rör snarare inredning än arkitektur, varför vi i detta sammanhang ser det som mindre relevant. Vidare tycker vi att vissa bud är viktiga men självklara, det gäller varierat, bekvämt, säkert och ekonomiskt. Vad gäller det andra budet, kompakt, anser vi att det är viktigt att man strävar efter att ha så korta avstånd som möjligt, men att det inte nödvändigtvis behöver innebära ett kubformat bibliotek, med entréer placerade mitt på byggnaden. Att biblioteket skall vara utvidgningsbart menar vi är viktigt men vi är medvetna om att det inte alltid är lätt att genomföra, det kräver speciella förutsättningar av platsen. De bud vi tycker är absolut viktigast är flexibelt och lättillgängligt. Det är också dessa två bud som beställarna främst poängterar i programmen för såväl Linköpings stifts- och landsbibliotek som för Malmö stadsbibliotek.

Men centralt för vår uppsats är balansen mellan estetik och funktion. De arkitekter, politiker och bibliotekarier som vi har intervjuat är alla eniga om att en sådan balans måste finnas. Även de böcker och artiklar om biblioteksarkitektur vi har läst poängterar vikten av att en byggnad är både funktionell och estetiskt tilltalande. Leighton och Weber skriver t.ex. i *Planning Academic and Research Library Buildings* att den arkitekt man väljer för att rita biblioteket ”*must have a full understanding of the importance of both function and appearance.*”¹⁷² Webb

---

¹⁷² Philip D. Leighton & David C. Weber 1999, sid. 77.

skriver i boken *Building Libraries for the 21st Century* om hur viktigt det är att en byggnad inte bara är funktionell utan att den även har estetiska kvaliteter.¹⁷³

Det är därför intressant att notera att Faulkner-Brown i sina tio bud inte alls tar upp byggnadens estetiska och symboliska värden. Budens krav på en rektangulär, kompakt byggnadskropp med så små fönster som möjligt och en entré som leder till byggnadens mitt, lämnar inte mycket spelrum för arkitektens estetiska visioner. Risken med att slaviskt följa dessa tio bud är att man utvecklar bibliotek som är så tråkiga och direkt frånstötande att bara de mest trogna besökarna tar sig dit och kan upptäcka hur väl byggnaden fungerar rent funktionellt. Det skulle därför vara önskvärt med ett elfte bud som trycker på vikten av en estetiskt tilltalande byggnad som kan locka till sig besökare och utgöra en symbol för bibliotekets verksamhet. Det är viktigt att man kan kombinera god funktion med estetik, för att skapa ett bibliotek som fungerar på alla plan. Michel Melot kritiserar Faulkner-Brown för just detta. Han säger att han kan inse fördelarna med de tio budorden men påpekar också det olämpliga i att strikt efterfölja dem. Melot menar att de leder till alltför likformiga bibliotek där utsmyckningen minimeras, vilket innebär att de inte lockar till sig besökare.¹⁷⁴

8.7 Användarnas intressen

En del av vårt syfte med uppsatsen var att ta reda på hur användarnas intressen hade tagits tillvara under byggprocessen i Malmö och Linköping. Vi ville veta om man hade använt sig av någon typ av användarundersökning, kanske gjort enkäter bland bibliotekets besökare för att ta reda på hur de ville att det nya biblioteket skulle utformas. För att ta reda på detta använde vi oss i första hand av de intervjuer vi gjorde, men vi har också tittat på vad tävlingsprogrammen säger om användarna. I *Slott i parken* står det att ”det nya biblioteket ska utformas utifrån besökarnas behov”¹⁷⁵ och med nästan exakt samma formulering fastslår programmet för Linköpings stifts- och landsbibliotek att ”biblioteket skall formas utifrån brukarnas behov”.¹⁷⁶ Hur denna hänsyn till användarna skall tas är inte preciserat vidare i något av programmen, vilket gör det till en ganska meningslös kommentar. För att arkitektfirmorna skulle ha haft möjlighet att på allvar ta tillvara användarnas intressen i utformningen av sina förslag, hade biblioteken behövt förse dem med någon typ av material som beskrev användarnas önskemål och krav. Annars blir det bara tomma ord i tävlingsprogrammet.

Det är ett problem med tävlingsformen i sig, att ett färdigt förslag ofta utarbetas utan inverkan från varken bibliotekspersonalen eller användarna. Nackdelen med traditionella arkitekttävlingar, antingen de är inbjudna eller allmänna, är att det i allmänhet inte sker någon kontakt mellan arkitekten och bibliotekets personal under planeringsarbetet. Det behöver naturligtvis inte vara så. Bibliotekarie Gunilla Pettersson berättar att flera av de inbjudna arkitektfirmorna i tävlingen om Malmö stadsbibliotek hade kontakt med biblioteket när de utarbetade sina förslag, men detta hör inte till det vanliga. Det finns andra modeller för att planera byggnader som kan vara bättre än arkitekttävlingar, för att de ger utrymme för mer inverkan från beställarna och brukarna. Bibliotekarie Barbro Roos menar att det hade varit bättre om man för utformningen av det nya biblioteket i Malmö valt att arbeta med en form som

---

¹⁷³ T D Webb 2000, sid. 7.

¹⁷⁴ Michel Melot 1997, sid. 104.

¹⁷⁵ *Slott i parken*, sid. 4.

¹⁷⁶ *Program Linköpings Bibliotek*, sid. 8.

kallas parallella uppdrag, där personalen på biblioteket är med under framtagningsprocessen med förslaget. I en sådan process har personalen på biblioteket också möjlighet att delge arkitekten användarnas åsikter, framtagna genom någon form av användarundersökning. Om man ändå väljer att använda sig av tävlingsformen är det viktigt att det vinnande förslaget inte betraktas som helt färdigt, varken av arkitekten eller av bibliotekspersonalen. Efter att juryn har utsett en vinnare bör detta förslag gås igenom och omarbetas av arkitekten i samarbete med bibliotekets personal. I denna omarbetsprocess kan då personalen inte bara arbeta efter sina egna önskemål och krav utan även efter användarnas.

Det visade sig att man i Linköping inte hade gjort någon direkt brukarundersökning som stöd i arbetet. Däremot lät man många olika specialistgrupper komma till tals när man utformade programmet, vilket var ett sätt att låta användarna säga sitt. Juryn tog under arbetet med att utse det vinnande förslaget ingen hänsyn till användarnas intressen, enligt jurymedlemmen Göran Karlsson och beställaren Anna Lindgren. Detta strider mot juryns skriftliga utlåtande där det står att ”Juryn har tagit del av allmänhetens inlämnade synpunkter”.¹⁷⁷ Vi har dock ingen anledning att tvivla på vad Göran Karlsson och Anna Lindgren säger, utan antar att det snarare är juryutlåtandet som är oriktigt på den här punkten. Efter att juryn meddelat sitt beslut hade man fredagsmöten med allmänheten, där även arkitekt Johan Nyrén medverkade vid några tillfällen. Här hade alltså användarna chans att framföra sina åsikter till arkitekten och till bibliotekets personal, men varken Nyrén eller bibliotekarie Helena Selbing sa något om att de faktiskt anpassade sig efter de synpunkter som eventuellt kom fram här.

I Malmö hade man gjort enkätundersökningar med användarna tidigare, men man gjorde ingen ny undersökning med det specifika syftet att ta reda på vad användarna hade för önskemål kring den nya biblioteksbyggnaden. Däremot gjorde man observationer av hur besökarna rörde sig i biblioteket, vilket låg till grund för vissa krav i programmet. Dessutom gjorde man precis som i Linköping förfrågningar bland olika referensgrupper, t.ex. handikapporganisationer, om deras åsikter rörande lokalernas utformning. När det gäller juryns arbete tog man ingen hänsyn till användarnas åsikter, enligt jurymedlemmen Käthe Berggren.

Bland våra intervjupersoner råder en förvånande enighet om att det inte bara är väldigt svårt att ta reda på biblioteksanvändarnas åsikter och önskemål inför ett sådant här projekt, utan också att det inte är speciellt önskvärt. Besökarna är lekmän som inte kan uttala sig om så svåra frågor som att planera ett nytt bibliotek och de kan bara påpeka småsaker som inte är relevanta i det stora sammanhanget, menar Käthe Berggren. De besökare som kommer till tals, som framför sina åsikter till personalen, är ofta en viss kategori av mycket framåt personer som inte är representativa för bibliotekets användare, enligt Nyrén. Det verkar råda en allmän mening att besökarna inte är kompetenta att uttala sig om hur bibliotekslokaler ska utformas. Detta är en märklig inställning med tanke på att folkbibliotek är en skattefinansierad verksamhet som ska finnas till för användarna och inte för den egna personalen. Användarna borde ses som experter och deras önskemål och krav borde tas på största allvar. Naturligtvis kan besökarna uttala sig om sådana saker som hur viktigt det är med många läsplatser och hur dessa bör se ut och var de bör vara belägna. Eller var man bör placera

---

¹⁷⁷ *Juryns utlåtande*, sid. 7.

informationsdisken i förhållande till samlingarna, var ett eventuellt café ska ligga och om det ska vara beläget i anslutning till tidningsrummet eller inte. Kan man verkligen lita på att bibliotekarierna vet vad som är bäst för bibliotekets användare? Flera av våra intervjupersoner säger att det är mycket svårt att utforma en sådan enkätundersökning bland bibliotekets besökare att man får resultat som man kan använda i arbetet med utformningen av ett nytt bibliotek. Men man har i efterhand gjort en enkätundersökning i Linköping där man har tagit reda på vilka av bibliotekets olika verksamheter som användarna tycker är viktigast och hur bra de fungerar idag. En liknande undersökning utförd innan man planerade de nya lokalerna hade t.ex. gett information om vilka verksamheter som borde prioriteras framför andra. Johan Nyrén säger också att han som arkitekt hade haft nytta av att veta vad användarna ville ha av sitt bibliotek om det hade varit genomförbart med en undersökning.

Lars G Andersson säger i artikeln ”More stately mansions?” i danska *Bibliotekspressen* att biblioteken ofta tagit större hänsyn till ”personalens behov och önskemål än besökarnas bekvämlighet”,¹⁷⁸ men att situationen håller på att förändras nu. Även Webb poängterar i *Building Libraries for the 21st Century* vikten av att planera nya bibliotek efter användarnas ökade informationsbehov. Han menar att man tidigare inriktat sig alltför mycket på att tillgodose personalens behov. Nu har bibliotekarieyrket dock förändrats i takt med att nya medier blir allt vanligare och biblioteken anpassas efter användarnas informationsbehov.¹⁷⁹ Bibliotekets verksamhetsområden förändras ständigt i takt med besökarnas förändrade behov. Arkitekten Paul Drake redogör i boken *Building Libraries for the Information Age* för hur dessa förändringar i bibliotekets verksamhet påverkar lokalerna.¹⁸⁰ Risken, anser vi, är att bibliotekarier inte hänger med i utvecklingen och inte har en uppdaterad syn på användarnas behov.

Vi har under våra intervjuer alltså märkt att alla inblandade parter tycker det är viktigt att ta hänsyn till användarnas åsikter, men det är lite underligt att de ser det som så självklart att bibliotekarierna vet vad användarna vill ha och kan föra deras talan. Vi tror att det finns en risk att bibliotekarierna tror att de talar för användarnas intressen och bekvämlighet, men att det slutliga resultatet inte blir vad användarna ville ha. För att gardera sig mot detta borde man använda sig av användarundersökningar i större utsträckning när man planerar bibliotekslokaler.

8.8 Slutsatser

När man studerar och jämför tävlingsprocesserna i Malmö och Linköping är det lätt att dra slutsatsen att allt gick rätt i Linköping och att allt gick fel i Malmö. Men det är viktigt att poängtera att oavsett vilka problem som fanns eller inte fanns under juryarbetet eller under omarbetsningsprocessen, så har slutresultatet i båda fallen blivit ett vackert bibliotek som är omtyckt av både personal och besökare, åtminstone om man ska döma av besöks- och lånestatistik.

Vi menar att grunden till problemen i Malmö lades redan med de dubbla programmen och med framför allt funktionsprogrammets skarpa formuleringar. *Slott i parkens* sätt att lägga fram krav snarare än önskemål begränsade arkitekternas frihet och bidrog säkert till det faktum att inget av tävlingsförslagen helt klarade av att uppfylla programmen. I Linköping var programmet lösare formulerat och där ansåg juryn, enligt jurymedlemmen Göran Karlsson, att

---

¹⁷⁸ Lars G. Andersson 1998.

¹⁷⁹ T D Webb 2000, sid. 81.

¹⁸⁰ Paul Drake 1994, sid. 64.

samtliga förslag på ett eller annat sätt klarat av uppgiften. Programmet i Linköping tar mest upp funktionella aspekter, eftersom man ansåg att de inbjudna arkitektfirmornas professionalitet var en garanti för god arkitektur, vilket innebar att programmet inte behövde ställa upp så många estetiska krav. I Malmö handlar det ena av de två programmen om anpassning av arkitekturen till platsen, men rena estetiska krav är det inte mycket av vare sig i denna del av programmet eller i funktionsdelen. Att man i Malmö delade upp programmet i två delar anser vi var olyckligt eftersom det indikerar att uppgiften består av dels funktionella aspekter och dels yttre omständigheter, anpassning till staden, parken och *Slottet*, och att dessa olika förutsättningar är svåra att kombinera. Det visar dessutom tydligt att Sven Nilsson och arkitekterna i juryn redan från början var ovilliga att samarbeta och uppträda som en helhet som jury. Vi anser att en rekommendation för framtida biblioteksbyggen är att ha bara ett program och att detta program inte skall vara alltför hårt formulerat. Det är viktigt, tycker vi, att man redan i programmet gör klart att det vinnande förslaget skall omarbetas efteråt i samarbete mellan arkitekten och bibliotekspersonalen.

Efter att ha läst det senaste som skrivits om biblioteksarkitektur och efter att ha intervjuat arkitekterna Johan Nyrén och Louis Becker, konstaterar vi att alla är eniga om att både estetik och funktionalitet är viktigt i biblioteksarkitektur. Man kan inte kompromissa med vare sig det ena eller det andra. Ingen av arkitekterna tycker heller att deras arkitektfirmor har kompromissat med vare sig estetik eller funktion i skapandet av de båda biblioteken. Anledningen till att Henning Larsens Tegnestue beskyllts för att ha ritat ett bibliotek som är vackert men inte funktionellt är att det råder delade meningar om vilka funktioner som är viktiga. Henning Larsens Tegnestue ville, enligt Louis Becker, skapa en byggnad som skulle vara funktionell om hundra år, inte bara idag.

Däremot är det tydligt att juryn i Malmö prioriterade det arkitektoniska uttrycket före byggnadens funktionella egenskaper i sitt val av vinnare. Diskussionen stod mellan ett förslag som var vackert men inte uppfyllde de funktionella kraven och ett som var mycket funktionellt och helt uppfyllde *Slott i parkens* krav, men som inte var acceptabelt ur estetisk synpunkt. Juryn röstade och eftersom arkitekterna var övervägande fler fick de igenom sin ståndpunkt. Man ansåg att funktionerna skulle vara lättare att omarbota och rätta till i efterhand än arkitekturen. Det är tydligt att juryn i sitt arbete hela tiden såg detta som två oförenliga egenskaper hos förslagen, något man var tvungen att välja mellan. I Linköping verkar juryn aldrig ha gjort den tankemässiga uppdelningen. Där var det självklart att både estetiken och funktionen måste stämma i det vinnande förslaget, att döma av juryns skriftliga omdömen om tävlingsförslagen. Vi rekommenderar att man för dylika arkitekttävlingar strävar efter att uppnå balans mellan yrkesgrupperna i sammansättningen av juryn, för att det inte skall uppstå en situation när arkitektoniska egenskaper prioriteras framför funktion.

Vi tror att juryarbetet och kanske även formulerandet av tävlingsprogrammet i Malmö hade vunnit på att man tagit hjälp av en extern biblioteksexpert. Någon som var kunnig om och intresserad av både arkitektur och bibliotek. Detta förfaringssätt är inte alls ovanligt när man bygger bibliotek i Sverige och utomlands och det hade varit mycket önskvärt att man hade använt sig av en sådan person i Malmö. Över huvud taget anser vi att man i sådana här processer bör anlita en biblioteksexpert utifrån, någon som är opartisk och som är expert både på biblioteks- och arkitekturfrågor.

Att samarbetet mellan arkitekterna och bibliotekarierna fungerade så olika i de två städerna beror på olika inställningar hos arkitekterna. Henning Larsen och de danska arkitekterna är inte vana vid att så stora förändringar görs i det vinnande förslaget i en arkitekttävling och de var inte beredda på att lämna över så mycket av bestämmanderätten över sitt verk till bibliotekets personal. Johan Nyréns inställning skiljer sig diametralt från Henning Larsens. Han menar att omarbetningar av planen i samarbete med bibliotekspersonalen är naturligt och att de i fallet med Linköpings stifts- och landsbibliotek bevisade hans förslags styrka; flexibilitet. Problemen med omarbetningarna i Malmö bör dock inte skyllas enbart på de danska arkitekterna och kulturkrockar, utan Sven Nilssons skuld i det hela bör erkännas. Det är inte svårt att se att Sven Nilsson var mycket negativt inställd till det vinnande förslaget och att hans inställning försvårade samarbetet med Henning Larsen. Att arbetet med *Slottet*, när Sven Nilsson hade slutat som stadsbibliotekarie, gick så mycket bättre är ju också bevis för det.

Efter att ha studerat Malmö stadsbibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek, samt tävlingsprogrammen och juryutlåtandena, utifrån arkitekten Faulkner-Browns tio bud konstaterar vi att dessa bud tar upp aspekter hos biblioteksarkitektur som är relevanta och aktuella. De flesta av buden tas upp i tävlingsprogrammen och även de som inte berörs där uppfylls i stor utsträckning av biblioteken. De två viktigaste buden är enligt oss flexibilitet och lättillgängligt, vilket också är de av buden som främst tas upp i tävlingsprogrammen från båda biblioteken. Men vi anser, med stöd av vår tidigare slutsats att det måste finnas en balans mellan estetik och funktion i biblioteksarkitektur, att det behövs ett elfte bud som berör estetiska egenskaper hos byggnaden.

Det var förvånande att höra att våra intervjupersoner nästan uteslutande tyckte att enkätundersökningar av användarnas åsikter, som stöd för planeringen av nya bibliotek, var svåra att genomföra och onödiga. Här förlitar sig både arkitekter, politiker och bibliotekarierna själva för mycket på bibliotekspersonalens kunskaper om användarnas behov. Vi anser att man mycket väl kan och bör använda sig av någon form av användarundersökning som stöd när man utformar och bygger nya bibliotek. Om man väljer att ha en arkitekttävling bör uppgifter man fått fram genom en användarundersökning användas i utformandet av tävlingsprogrammet, som stöd för juryn i valet mellan de olika förslagen samt i arbetsprocessen med omarbetningen av det vinnande förslaget.

Man bör dock överväga om tävlingsformen är den bästa metoden för att utforma ett nytt bibliotek. Vi menar att det finns klara fördelar med att i stället välja en modell där en eller ett par arkitekter väljs ut och där bibliotekspersonalen är delaktiga i utarbetningen av förslagen, för att man inte ska hamna i en situation där arkitekten anser att hans förslag har vunnit och inte får förändras.

Det hade varit mycket intressant att fortsätta vår undersökning genom att göra omfattande användarundersökningar på de båda biblioteken för att se om besökarna är nöjda med biblioteken som de har blivit och om de hade velat ha vissa saker annorlunda. Denna uppgift lämnar vi över till framtida forskare. En annan intressant fråga att forska vidare kring skulle kunna vara den ekonomiska aspekten hos biblioteksbyggen. Ofta sparar man in på kostnader vid byggandet av biblioteken, t.ex. genom att välja billigare material, vilket kan öka kostnaderna för underhåll. Byggkostnaderna utgör, jämfört med drift och underhåll, endast en liten del av den totala kostnaden. Man sparar alltså ofta på fel ställen.

9. Källförteckning

9.1 Litteratur

Alton, Peder, ”Glaset lyfter borgens murar”, *Dagens Nyheter*, 1997-05-24.

Alton, Peder, ”Arkitektur : Som en skir och luftig björkskog”, *Dagens Nyheter*, 2000-04-16.

Andersson, Lars, ”More stately mansions?” *Bibliotekspressen*, nr. 11, 1998

Andersson, Peter, ”Storgräl om biblioteket”, *Arbetet Nyheterna*, 1995-03-04.

Arbetet Nyheterna, ”Bibliotekets inredningspengar slut”, 1999-05-16.

Arbetet Nyheterna, ”Biblioteksbygget kantas av ständiga konflikter”, 1995-04-26.

Arkitektur, ”Stifts- och Landsbiblioteket Linköping, Nyréns Arkitektkontor”, nr.6, 2000.

Bertrand, Anne-Marie, ”La bibliothèque dans l’espace et dans le temps”, ur Bertrand, Anne-Marie, m. fl., *Ouvrages et volumes. Architecture et bibliothèques*. Electre-Editions du Cercle de la Librairie, Paris, 1997.

Blid, Nils, ”Lång och bitter kamp... Sedan 1988 har 14 olika biblioteksförslag stötts och blötts”, *Arbetet Nyheterna*, 1997-05-30.

Blid, Nils, ”Striden om biblioteket blossar upp igen”, *Arbetet Nyheterna*, 1996-09-13.

Building Libraries for the 21st Century. The Shape of Information, T. D. Webb (ed.), McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, 2000 (cop.).

Bøhn, Harald, *Intelligente biblioteksbygg*, DF-Revy nr. 8, 1997.

Drake, Paul, ”Eternal values and changing technologies”, ur *Building Libraries for the Information Age*, Sue Taylor (ed.), Institute of Advanced Architectural Studies, University of York, York, 1994.

Elding, Kristina & Johansson, Linda, *Triangeldrama - Samarbetet mellan bibliotekspersonal, högskolerepresentanter och arkitekter i planeringen av högskolebibliotek*, magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet, Lund, 2000.

Ersgård, Stefan, ”Biblioteket inte klart förrän 1999”, *Arbetet Nyheterna*, 1997-09-17.

Faulkner-Brown, Hendy, ”Planning and designing Library buildings – the tuition of architects”, ur *Library Buildings: Preparations for Planning Proceedings of*

the Seminar held in Aberystwyth, August 10-14, 1987, Michael Dewe (ed.), IFLA Publications 48, München, 1989.

From, Lena, ”Larsen i kärvt byggklimat”, *Göteborgs-Posten*, 1997-11-18.

Hansson, Eva, *Att bygga för böcker*, Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås, 2000.

Holmström, Bengt, ”Fiasko hotar biblioteket!”, *Arbetet Nyheterna*, 1995-03-13.

Kupiec, Anne, ”Bibliothèque et architecture : quelques affinités”, ur Bertrand, Anne-Marie, m. fl., *Ouvrages et volumes. Architecture et bibliothèques*. Electre-Editions du Cercle de la Librairie, Paris, 1997.

Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund, 1997.

Lantz, Annika, *Intervjumetodik. Den professionellt genomförda intervjun*, Studentlitteratur, Lund, 1993.

Lauridsen, Jens, ”Genrejst på brandtomten”, *Bibliotekspressen*, nr.22, 2000.

Lauridsen, Jens, ”Mere sammenstød end samspil mellem biblioteksfunktionen og arkitekturen”, *Bibliotekspressen*, nr.4, 2000.

Lauridsen, Jens, ”Overvældende og markant fæstningsværk for kulturen”, *Bibliotekspressen*, nr. 17, 1999.

Leighton, Philip D. & Weber, David C., *Planning Academic and Research Library Buildings*, 3:e utg., American Library Association, Chicago, 1999.

Linn, Björn, ”En vision kommer ut i dagsljuset”, *Arkitektur*, nr. 8, 1997.

Melot, Michel, ”Pour une géopolitique des bibliothèques”, ur Bertrand, Anne-Marie, m. fl., *Ouvrages et volumes. Architecture et bibliothèques*. Electre-Editions du Cercle de la Librairie, Paris, 1997.

Nyeng, Per, ”Storladent byggeprojekt med pinligt mellemspill : den genstridige stadsbibliotekar og de ryggesløse Malmö-politikere”, *Bibliotekspressen*, nr 18, 1997.

Rabe Annina, ”Mycket symbolik i biblioteksbyggnaden”, *Biblioteksbladet*, nr. 5, 2001.

Röster: biblioteksbranden i Linköping, Maj Klasson (red.), Valfrid, Borås, 2000.

Siitonen, Tuomo, ”Disabled and the architectural design of public buildings – Joensuu Town Library, Finland”, ur *The Post-modern Library between Functionality and Aesthetics*, Marie-Françoise Bisbrouck & Elmer Mittler (ed.), Akademische Druck-u. Verlagsanstalt, Graz, 1997.

Sundberg, Bo, "Ett lysande hus", *Arkitektur*, nr. 6, 2000.

Åttiotalets bibliotek Svenska folkbiblioteksbyggnader 1980-89, Statens kulturråd, Stockholm 1990.

9.2 Elektroniska källor

Dansk artikeldatabas, www.bibliotek.dk, 2001-10-01.

Dialog, www.dialogclassic.com, databas nr. 207, 2001-10-01.

Unescos hemsida, www.unesco.org/webworld/ramp/html/r8722e/r8722e18.htm, 2000-09-17.

9.3 Tävlingsmaterial och dokumentation

Malmö:

Nilsson, Sven, *Funktionsanalys av arkitektförslag*, Malmö stadsbibliotek, 1992-11-30.

Nytt huvudbibliotek i Malmö. Malmö stads arkitekttävling. Tävlingsjuryns utlåtande, 1993-01-27.

Bilaga Särskilt yttrande av Sven Nilsson.

Bilaga Särskilt yttrande av Johnny Örbäck och Per-Olof Pettersson.

Bilaga Särskilt yttrande av Thorbjörn Andersson, Jan André, Hans Dall, Gunnar Ericson och Klas Tham.

Nytt huvudbibliotek i Malmö- program för befintlig byggnad, 1997-04-07.

Nytt huvudbibliotek i Malmö, program för inbjuden arkitekttävling, Malmö, 1992-05-11.

Slott i parken. Biblioteksprogram för Malmö stadsbibliotek, Malmö stadsbibliotek, 1991-11-15.

Linköping:

Linköpings nya stifts- och landsbibliotek. Slutrapport september 2000.

Linköpings Stadsbibliotek, Inbjuden arkitekttävling. Juryns utlåtande, Linköping, 1997-09-26.

Program Linköpings Bibliotek, Linköpings kommun, 1997-04-11.

9.4 Intervjuer

Malmö:

Intervju med Louis Becker, Henning Larsens Tegnesteue A/S, 2001-10-04.

Intervju med Käthe Berggren, dåvarande ordförande i biblioteksnämnden Malmö kommun, 2001-10-02.

Intervju med Gunilla Pettersson, bibliotekarie, Malmö stadsbibliotek, 2001-10-16.

Intervju med Barbro Roos, dåvarande bibliotekarie, Malmö stadsbibliotek, sakkunnig i juryn 2001-10-11.

Intervju med Göran Johansson, Översiktsplaneavdelningen, Malmö kommun, 2001-10-10.

Linköping:

Intervju med Anna Lindgren, vice ordförande i kultur- och fritidsnämnden, Linköpings kommun, 2001-10-03.

Intervju med Göran Karlsson, stadsarkitekt, Linköping, 2001-10-03.

Intervju med Helena Selbing, bibliotekschef, Linköpings stifts- och landsbibliotek, 2001-10-03.

Intervju med Johan Nyrén, Nyréns arkitektkontor AB, 2001-10-11.

10. Bildförteckning

- Bild 1 Linköpings stifts- och landsbibliotek, eget fotografi, oktober 2001.
Bild 2 Malmö stadsbibliotek, eget fotografi, oktober 1999.
Bild 3 Malmö stadsbibliotek, eget fotografi, oktober 1999.
Bild 4 Malmö stadsbibliotek, eget fotografi, oktober 1999.
Bild 5 Linköpings stifts- och landsbibliotek, eget fotografi, oktober 2001.
Bild 6 Linköpings stifts- och landsbibliotek, eget fotografi, oktober 2001.
Bild 7-22 Tävlingsförslagen till Malmö stadsbibliotek, bilderna är hämtade ur ”Nytt huvudbibliotek i Malmö”, SARs dokumentation, *Arkitekturtävlingar*, bilaga till *Arkitekttidningen* nr 3 1993.
Bild 23-32 Tävlingsförslagen till Linköpings stifts- och landsbibliotek, bilderna är hämtade ur ”Linköpings stifts- och landsbibliotek”, SARs dokumentation, *Arkitekturtävlingar*, bilaga till *Arkitekttidningen* nr 1 1998.
Bild 33 Malmö stadsbibliotek, eget fotografi, oktober 1999.
Bild 34 Linköpings stifts- och landsbibliotek, eget fotografi, oktober 2001.
Bild 35 Malmö stadsbibliotek, eget fotografi, oktober 1999.
Bild 36 Linköpings stifts- och landsbibliotek, eget fotografi, oktober 2001.
Bild 37 Linköpings stifts- och landsbibliotek, eget fotografi, oktober 2001.
Bild 38 Malmö stadsbibliotek, eget fotografi, oktober 1999.

Bilaga 1

Intervjuplan, frågor till beställarna

Arbetsprocessen och intervjupersonens roll i denna

- Vilken var din roll i arbetsprocessen?
- Hade du några tidigare erfarenheter av liknande processer? Varför valdes du till projektet? Biblioteksbakgrund?
- Vem har formulerat tävlingsprogrammet? Anlitades någon biblioteksexpert?
- Vilka avvägningar i fråga om funktion och estetik gjordes i utformandet av tävlingsprogrammet?
- Tycker du att funktionsaspekter fick tillräckligt utrymme i tävlingsprogrammet? Tog man upp rätt funktioner? Glömdes något bort?
- Kommer du att kunna använda/Har du kunnat använda de erfarenheter du fått under det här arbetet i senare projekt?

Användarnas intressen

- På vilket sätt togs användarnas intressen till vara i arbetsprocessen?
- Hur tog ni reda på vad användarna ville ha och behövde av den nya byggnaden? Gjordes det någon typ av användarundersökning? Höll man offentliga informationsmöten? Fick användarna komma med synpunkter och förslag under någon del av arbetsprocessen? När? Hur?
- Anser du att man i tillräckligt stor grad tog reda på vad användarna tyckte och använde sig av det under arbetsprocessen? Om inte – vad borde man ha gjort?

Bilaga 2

Intervjuplan, frågor till jurymedlemmarna

Arbetsprocessen och intervjupersonens roll i denna

- Hade du några tidigare erfarenheter av liknande projekt? Biblioteksbakgrund?
- Vem har formulerat tävlingsprogrammet? Anlitades någon biblioteksexpert?
- Vilka var aktiva respektive passiva i juryn? Vilken roll hade du?
- Vilka avvägningar i fråga om funktion och estetik gjordes i utformningen av tävlingsprogrammet?
- Tycker du att funktionsaspekter fick tillräckligt utrymme i tävlingsprogrammet? Tog man upp rätt funktioner? Glömdes något bort?
- Lämnades bidragen anonymt, dvs. visste juryn vilket bidrag som tillhörde vilken arkitektfirma?
- Hur stor vikt lade ni vid funktionella aspekter i förhållande till arkitektoniska, anpassning till platsen etc. i valet mellan de olika tävlingsförslagen?
- Tycker du att det alternativ ni valde var det bästa ur både arkitektoniska och funktionella aspekter? Om inte – hur resonerade ni när ni prioriterade det ena framför det andra? Var ni eniga?
- Ställde ni några krav på omarbetning av vissa element i förslaget för att det skulle uppföras?
- Hur gick arbetet med omarbetningen till, efter att förslaget hade vunnit? Fick arkitekten/ni själva arbeta om förslaget och rätta till de sakerna juryn hade poängterat? Tillsattes det en arbetsgrupp med personal från biblioteket?
- I vilken utsträckning omarbetades förslaget av arkitekten efter vinsten? Tillräckligt? Uppfylldes programmets ursprungliga krav på funktionella aspekter i den version som slutligen uppfördes? Om inte – varför accepterade ni det?
- Kommer du att kunna använda/Har du kunnat använda de erfarenheter du fått under det här arbetet i senare projekt?

Användarnas intressen

- På vilket sätt togs användarnas intressen till vara i arbetsprocessen?
- Hur tog ni reda på vad användarna ville ha och behövde av den nya byggnaden? Gjordes det någon typ av användarundersökning? Höll man offentliga informationsmöten? Fick användarna komma med synpunkter och förslag under någon del av arbetsprocessen? När? Hur?
- I vilken utsträckning påverkade användarnas åsikter juryns bedömning?
- Anser du att man i tillräckligt stor grad tog reda på vad användarna tyckte och använde sig av det under arbetsprocessen? Om inte – vad borde man ha gjort?

Bilaga 3

Intervjuplan, frågor till arkitekterna

Arbetsprocessen och intervjupersonens roll i denna

- Hur arbetade er arkitektfirma med tävlingsuppgiften? Hade ni hjälp med de funktionella aspekterna av någon bibliotekarie eller liknande? Vad var det för saker han/hon tryckte på som viktiga för byggnadens funktion som bibliotek?
- Om ni inte använde er av någon expert i biblioteksfrågor, varför inte?
- Hade ni tidigare erfarenheter av att rita bibliotek som ni tyckte att ni kunde applicera här?
- Tycker du att det var ett bra tävlingsprogram? Tycker du att funktionsaspekter fick tillräckligt utrymme i tävlingsprogrammet? Tog man upp rätt funktioner? Glömdes något bort?
- Hur gick arbetet med omarbetningen till, efter att förslaget hade vunnit? Fick arkitekten/ni själva arbeta om förslaget och rätta till de sakerna juryn hade poängterat? Tillsattes det en arbetsgrupp med personal från biblioteket?
- I vilken utsträckning omarbetade ni förslaget efter vinsten?
- Hur skiljer sig den färdiga byggnaden från din ursprungliga vision?
- Känner du att du fick kompromissa med din egentliga vision av byggnaden för att uppnå de funktionella krav som ställdes?
- Kommer du att kunna använda/Har du kunnat använda de erfarenheter du fått under det här arbetet i senare projekt?

Användarnas intressen

- På vilket sätt anser ni att *ni* tog hänsyn till användarnas intressen när ni utformade byggnaden?
- Fick du i något läge ta del av användarnas synpunkter på utformningen av ett nytt bibliotek? Hade det varit av värde för dig?
- Anser du att man i tillräckligt stor grad tog reda på vad användarna tyckte och använde sig av det under arbetsprocessen? Om inte – vad borde man ha gjort?

Bilaga 4

Intervjuplan, frågor till bibliotekarierna

Arbetsprocessen och intervjupersonens roll i denna

- Hade du tidigare arbetat på ett bibliotek som byggts till/om? Hade du tidigare erfarenheter av liknande projekt?
- Vilken var din roll under arbetsprocessen?
- När och hur kom bibliotekspersonalen in i processen?
- Tycker du att funktionsaspekter fick tillräckligt utrymme i tävlingsprogrammet? Tog man upp rätt funktioner? Glömdes något bort?
- Var du insatt i de olika tävlingsförslagen, eller bara det som vann?
- Tycker du att de olika tävlingsförslagen hade löst de funktionella kraven på ett tillfredsställande sätt?
- Tycker du att rätt förslag vann? Varför (inte)?
- Anser du att juryns avvägning mellan estetik och funktion var riktig?
- Tycker du att byggnaden fungerar tillfredställande idag? Annars – varför inte?
- Kommer du att kunna använda/Har du kunnat använda de erfarenheter du fått under det här arbetet i senare projekt?

Användarnas intressen

- På vilket sätt togs användarnas intressen till vara i arbetsprocessen?
- Hur tog ni reda på vad användarna ville ha och behövde av den nya byggnaden? Gjordes det någon typ av användarundersökning? Höll man offentliga informationsmöten? Fick användarna komma med synpunkter och förslag under någon del av arbetsprocessen? När? Hur?
- Har man följt upp och undersökt vad användarna tycker om det färdiga biblioteket?
- Anser du att man i tillräckligt stor grad tog reda på vad användarna tyckte och använde sig av det under arbetsprocessen? Om inte – vad borde man ha gjort?